

اخلاقيات

آئين ڪلاس لاءِ

سندھ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ، ڄام شورو

ڇپيندڙ:

سڀئي حق ۽ واسطا سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ڄام شورو وٽ محفوظ آهن.

تيار ڪندڙ: سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ڄام شورو

منظور ٿيل: صوبائي محڪم تعليم و خواندگي، حڪومت سنڌ

مراسلہ نمبر: ايس او (جي-آء) اي اينڊ ايل / ڪريڪيولر 2014_ ڪراچي گورنمنٽ آف

سنڌ ايجوڪيشن اينڊ لٽريسي ڊپارٽمينٽ _ تاريخ 07 ڊسمبر 2016ء

سنڌ صوبي جي اسڪولن لاءِ اخلاقيات جو واحد درسي ڪتاب

ڪتابن جي چڪاس جي صوبائي ڪميٽي ادارہ نصاب و توسيع تعليم ونگ سنڌ، ڄام شورو جو چڪاسيل

نگرانِ اعلى: آغا سهيل احمد (چيئرمين سنڌ ٽيڪسٽ بڪ بورڊ)

نگران: عبدالباقي اديس السندي

مصنّف: ☆ رضا وسيم ☆ ڊاڪٽر پنڪي وسيم

ايڊيٽرز: ☆ پروفيسر ڊاڪٽر سيد محسن نقوي ☆ ڊاڪٽر محمد انس راڄپر

☆ عبدالباقي اديس السندي

سنڌيڪار: مولانا نياز احمد راڄپر

صوبائي جائزہ ڪميٽي

☆ محترم انجنيئر اي ايل جگرو ☆ محترم افضل جيڪب

☆ محترم يونس مسيح ☆ محترم نڪتسنگهه

☆ محترم گنیش مل

☆ پروف ريڊنگ: ☆ عمار سعيد ☆ ثناء الله قاسمي

☆ ڪمپوزنگ ۽ لي آؤٽ ڊزائنگ: ☆ اسد الله ڀٽو ☆ نور محمد سميجو

هي ڪتاب بينيزن پرنٽر اينڊ پبلشر، ڪراچي ۾ ڇپيو

فهرست

صفحو

عنوان

باب پهريون: مذهبن جو تعارف

- 1 - انساني ترقيءَ ۾ مذهب جو ڪردار 1
- 2 - سماجي پلائي 3
- 3 - ڪردار جو سڌارو 7
- سٺو انسان بڻجڻ 8
- سڀني انسانن جي عزت ڪرڻ 9
- عالمي برادري جي رڪن جي حيثيت سان انسان جو ڪردار 10

باب ٻيو: دنيا جا مذهب

- 1 - ڪنفيوشس ازم 14
- تعارف 15
- ڪتاب 16
- عقيدا 17
- 2 - تاؤ ازم 21
- تعارف 21
- ڪتاب 22
- بنيادي تعليم 22

باب ٽيون: پاڪستان ۾ مذهبي ڌڻ

- 26 1- ڌياري
- 27 • ڌياريءَ جون رسمون
- 28 • لڪشمي ديويءَ جي پوڄا
- 31 2- پڳوان ڪرشنا جو جنم ڏينهن (جنم اشتمي)
- 31 • جنم اشتمي جون تقريبنون
- 35 3- ويساڪي
- 36 • ويساڪيءَ جون تقريبنون

باب چوٿون: اخلاقي قدر

- 40 ملڪ ۽ ملت سان محبت ۽ وفاداري
- 44 شهريءَ جون ذميداريون
- 47 قومي يڪجهتيءَ جي اهميت
- 50 آئين ۽ قانون جي اهميت
- 54 بنيادي حق، جن جي پاڪستاني آئين ضمانت ڏئي ٿو
- 57 قانون جو احترام ۽ پابندي
- 61 وقت جي پابندي
- 65 ملاقات ڪرڻ جا آداب

68	سلام دعا جا آداب
71	وڌن جوادب
75	شموليت جا آداب
78	بيمار جي عيادت

باب پنجون: شخصيتون

82	ميران ٻائي
86	مُقَدَّس اگستين
92	ابن مسڪوپه
96	ابراهم لنڪن

پيش لفظ

اٺين ڪلاس جي ”اخلاقيات“ اوهان جي هٿن ۾ آهي. جنهن جو بنياد پاڪستان جي ناليوارن تعليمي ماهرن ۽ عالمن پاران مرتب ڪيل ترميم شده وفاقي نصاب 2007ع تي رکيو ويو آهي. 2007ع جو اهو نصاب انتهائي جامع ۽ متن جي لحاظ سان مختلف تهذيبن پٽاندر آهي. مثال طور اخلاقيات جي ڪتابن ۾ قديم يا غير معروف مذهب پڙهائڻ جي روايت موجود نه هئي. پر هن نصاب ۾ ڪنفيوشس ازم ۽ تاوازم جهڙن مذهبن کي شامل ڪيو ويو آهي. ۽ سماجي اخلاقيات ۾ به رڳو پاڪستاني شهري نه، پر عالمي دنيا جو شهري هئڻ جي ناٽي شاگردن ۽ شاگردياڻين کي سندن حقن ۽ ذميدارين کان آگاهه ڪيو ويو آهي.

مصنفن هن ڪتاب جا سبق انتهائي محنت ۽ تحقيق کان پوءِ سهيڙيا آهن. سبق لکڻ وقت هن ڳالهه جو خيال رکيو ويو آهي ته شاگردن ۽ شاگردياڻين ۾ وطن جي محبت جو جذبو اجاگر ٿئي، ته جيئن اهي عملي زندگيءَ ۾ اعليٰ اخلاقي قدر اپنائي هڪ مهذب، انصاف پسند ۽ بااخلاق سماج جي تعمير ۾ پنهنجو ڪردار ادا ڪن.

اميد آهي ته شاگردن ۽ شاگردياڻين ۾ ماڻهن جي احترام ۽ ٻين مذهبن جي ادب احترام جو جذبو پيدا ٿيندو ۽ برداشت ۽ رواداريءَ جي ثقافت کي هٿي ملندي. اسان جا شاگرد ۽ شاگردياڻيون دنيا کان الڳ ٿلڳ ٿي نه، پر عالمي برادري سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي بااعتماد ۽ ذميدار گلوبل شهريءَ جي حيثيت سان پنهنجو ڪردار ادا ڪندا. استادن کي گذارش ڪجي ٿي ته پڙهائڻ کان اڳ هو چڱيءَ طرح سبق ۽ ان جي متعلق موضوع بابت حواله جاتي ڪتابن کي ڏسي سبق جي مڪمل تياري ڪن ۽ شاگردن ۽ شاگردياڻين

ڪي سبق ۾ ڏنل وڌ کان وڌ هم نصابي سرگرميون پوريون ڪرائين. اميد آهي ته ان ريت ڪتاب مان ڪين پورو پورو فائدو ملندو.

دعا جا طلبگار

مصنّف

مذهبن جو تعارف

1 - انساني ترقيءَ ۾ مذهب جو ڪردار

اوهان ستين درجي ۾ پڙهي چڪا آهيو ته انسان ۽ خاندان بابت مذهب ڇا ٿو سڀڪاري. هاڻي اوهان سکندا ته مذهب انسان ۽ سماج جي وچ ۾ ڪهڙو تعلق پيدا ڪري ٿو. ڪڏهن اوهان جي ذهن ۾ اهو سوال پيدا ٿيندو هوندو ته انسان لاءِ آخر مذهب ڇو ضروري آهي؟ ان جو جواب ڪنهن مفڪر هن طرح ڏنو آهي ته:

”انساني سماج ۽ هن پوري دنيا ۾ امن و امان ۽ انتظام قائم رکڻ جي چاڻي مذهب ئي آهي“

اوهان سوچيندا هوندا ته اهو ڪيئن؟ ٿورو غور ڪريو دنيا ۾ جڏهن ڪوبه قانون نه هو ته ان وقت مذهب ئي انسان کي سماج جي اهميت ۽ ان ۾ رهڻ جا طور طريقا مهيا ڪري ڏنا، مثال طور موسوي شريعت کي ٽي ڪٿي ڏسو ابراهيمي مذهبن مان اها پهرين شريعت آهي، ۽ حضرت موسيٰ کي مليل ڏهن احڪامن مان پهريان پنج احڪام انسان کي مالڪ حقيقي ۽ پنهنجي خاندان سان سٺي تعلق رکڻ جي تعليم ڏين ٿا ۽ آخري پنج احڪام سماج ۾ رهڻ جي آڊابن سان تعلق رکن ٿا. ”منوسمрти“ ۾

ڏنل ڌرم جي ڏهن لکشنن (نشانين) تي عمل ڪرڻ سان محترم مفڪر جي ڳالهه سچ ثابت ٿي پوندي.

انساني تاريخ مان اها ڳالهه ثابت آهي ته ماڻهن کي پنهنجي اندر روحاني خوبيون پيدا ڪرڻ ۽ انهن کي سماج جي پلائيءَ لاءِ ايتار ڪرڻ جو سبق مذهب ئي سيکاريو آهي، جيڪڏهن انسان ٻين ڪارڻ ايتار جو جذبو نه رکندو ضرورتمندن تي ڪهل نه ڪندو. انصاف نه ڪندو ٻين جي پلائيءَ لاءِ نه سوچيندو ته سماج ڪڏهن به ترقي نه ڪندو پر هڪ جاءِ تي ئي بيٺل رهندو جهڙي طرح بيٺل پاڻي ۾ بدبوءِ پيدا ٿي ويندي آهي. اهڙي ريت سماج جيڪڏهن ترقي ڪرڻ بجاءِ پنهنجي جڳهه تي چمي بيهندو ته اهڙو سماج به رهڻ جي قابل ناهي رهندو.

2 - سماجي پلائي

انسان جي فطرت آهي ته اهو سماج کان الڳ نٿو رهي سگهي. ان ڪري دنيا جي سمورن مذهبن ان ڳالهه تي زور ڏنو آهي ته انسان جنهن سماج ۾ رهي ٿو ان جي پلائي لاءِ ڪوشش ڪندو رهي. بائبل مقدس، قرآن مجيد، ويد، اوستا، گرو گرنٿ صاحب جي پُراڻ مطلب ته سڀني مقدس ڪتابن ۾

هر هر ان ڳالهه تي زور ڏنو ويو آهي ته ڀتيمن، بيمارن، ضرورتمندن، بيواهن ۽ پرديسي مسافرن جون گهرجون پوريون ڪيون وڃن، بائبل مقدس ۾ لکيل آهي:

”اسان مان هر هڪ پنهنجي پاڙيسري کي ان جي بهتري لاءِ خوش ڪري جيئن هو ترقي ڪري سگهي.“

مذهب جيئن ته سماج جي ترقي ۾ فرد جو ڪردار ڏسڻ چاهي ٿو ان ڪري هر مذهب ان لاءِ هڪ نظام ترتيب ڏنو آهي، ان مقصد لاءِ اسلام ۾ زڪوات جي ادائگي ڪئي ويندي آهي، ٻڌمت ۾ دان جو تصور آهي، سک مت ۾ دس ونڌ يعني ڏهه سيڪڙو عيسائيت ۾ ده يڪي يا عشر (ڏهين پتي) جو نظام جڏهن ته هندومت ۾ دشما پاڳ ورت موجود آهي، جنهن جو مطلب اهو عهد ڪرڻ آهي ته انسان پنهنجي ڪمائيءَ مان ڏهه سيڪڙو غريبن لاءِ دان ڪندو. مذهب انسان کي تلقين ڪري ٿو ته مالڪ حقيقي جڏهن کيس پنهنجي نعمتن سان نوازي، کيس وسيلو عطا فرمائي ته اهو سماج جي ابوجهن ۽ مسڪينن کي فراموش نه ڪري، پر ايتار کان ڪم وٺندي پنهنجي ڪمائي جو ڪجهه حصو مالڪ حقيقي جي مخلوق لاءِ به وقف ڪري. اسان سڀني کي گهرجي ته پنهنجي پنهنجي مذهبي تعليم مطابق انسانيت جي ترقي ۽ پلائيءَ لاءِ پنهنجي ڪمائي مان ٻين

لاءِ حصو ضرور ڪيون. ان سان نه صرف مالڪِ حقيقي اسان کان خوش ٿيندو. پر اسان پنهنجي دل ۾ پڻ هڪ قسم جو اطمینان ۽ حقيقي خوشي محسوس ڪنداسين.

پيارا ٻارو! اهو ضروري ناهي ته سماج جي ترقي لاءِ پنهنجو ڪردار رڳو پئسن ذريعي ادا ڪري سگهجي. اوهان پنهنجي چوڌاري نظر ڦيرائيندو ته اوهان کي گهڻن ئي قسمن جا ضرورت مند ڏسڻ ۾ ايندا. ڪو اهڙو ٻار هوندو جنهن جي تمنا هوندي ته هو تعليم حاصل ڪري. پر سندس گهر و حالات کيس ان جي اجازت نه ڏيندا هوندا. شام جو ڪجهه وقت ڪڍي اوهان اهڙن ٻارن کي پڙهائي سگهو ٿا. بيمارن جي آرام جو خيال رکي سگهو ٿا. جيڪي ماڻهو ذهني مريض آهن، انهن جي خدمت جو طريقو هي آهي ته انهن تي ٺٺول نه ڪئي وڃي يا انهن کي ڪا تڪليف نه ڏجي، پر کين ڪنهن سٺي ڊاڪٽر ڏانهن رهنمائي ڪئي وڃي.

ياد رکو ته زندگيءَ جو مقصد ٻين کان جيئڻ ئي آهي، نه ته مالڪِ حقيقيءَ جي عبادت لاءِ ملائڪ گهٽ ناهن.

سبق جو خلاصو

انساني ترقيءَ ۾ مذهب جو وڏو اهم ڪردار رهيو آهي. ڪنهن مذهبي مفڪر جي چوڻ مطابق ڌرتيءَ تي امن و امان ۽ انتظام قائم رکڻ لاءِ مذهب ضروري آهي. ابراهيمي مذهب ۾ جيڪي احڪام ڏنا ويا آهن، سي انساني سماج جي تعليم ۽ ماڻهن جي رهڻي ڪهڻي بابت آهن. دنيا جي مذهبن سماج جي ترقي لاءِ انسانن کي ايثار ڪرڻ جو سبق ڏنو آهي. دنيا جا سڀئي مقدس ڪتاب، ضرورت مند ۽ اڻوچن جي پرگهور لهڻ لاءِ زڪوات، دهريڪي، دان، دشما پاڳ ورت وغيره ادا ڪرڻ تي زور ڏين ٿا. اسان سڀني جي اها ذميداري آهي ته سماج جي ترقي لاءِ مذهبي تعليم تي عمل ڪندي پرپور نموني سان پنهنجو ڪردار ادا ڪريون.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٿين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (1) انساني ترقيءَ لاءِ مذهب جي اهميت ۽ افاديت بيان ڪريو.
- (2) سماجي پلائيءَ لاءِ مذهب ڪهڙين ڳالهين جي تلقين ڪن ٿا؟
- (3) سماجي پلائيءَ لاءِ اسين پنهنجو ڪردار ڪهڙو نموني ادا ڪري سگهون ٿا؟ مثالن سان واضح ڪريو.

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان پُر ڪريو:

- (1) دنيا جي پهرين شريعت _____ آهي.
- (2) سماج ۾ بيواهن، مسڪينن ۽ يتيمن جي مدد لاءِ مذهب اسلام ۾ _____ جو حڪم ڏنو ويو آهي.
- (3) سماج جي پلائيءَ لاءِ ايتار جو سبق _____ ڏنو.
- (4) مسيحيت ۾ پنهنجي ڪمائيءَ جي ڪجهه حصي کي غريبن لاءِ مقرر ڪرڻ کي _____ چئبو آهي.
- (5) هندومت ۾ پنهنجي ڪمائي جو ڏه سيڪڙو ڏيڻ کي _____ چئبو آهي.
- (6) منوسمريءَ ۾ ڌرم جون _____ نشانيون ٻڌايون ويون آهن.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) مذهب انسان کي سماج جي اهميت ۽ رهڻ جا طور طريقا سيکاري.		
(2) انسان کي سماج ۾ رهندي ان جي پلائي لاءِ ڪوشش ڪرڻ گهرجي.		
(3) موسوي شريعت ۾ حضرت موسيٰ کي ملندڙ احڪامن جو تعداد 20 هو.		

		(4) انسانيت جي ڀلائي ۽ بهتريءَ لاءِ پنهنجي ڪمائي مان ٻين لاءِ حصو ڪيڻ گهرجي.
		(5) سماجي ترقي لاءِ ماڻهو پنهنجو ڪردار پئسن ذريعي ٿي ادا ڪري سگهي ٿو.

لُغت	
لفظ	معنيٰ
وصف ^(ج) اوصاف ايشار فراموش ڪرڻ	خوبيون، سٺايون پنهنجي مقابلي ۾ ٻئي کي ترجيح ڏيڻ وسارڻ

3. ڪردار جو سڌارو

مذهب صرف سماجي تعمير ۽ ترقيءَ بابت بحث نه ٿو ڪري، ان کان پهرئين ماڻهوءَ جي پنهنجي ڪردار سڌارڻ تي زور ڏئي ٿو. انساني تاريخ جي شروعاتي دور جي ڳالهه ڪجي ته انسان جهنگن ۾ رهندو هو. قبائلي نموني جي زندگي گذاريندو هو. زندگي گذارڻ لاءِ کيس ڪيترين ئي تڪليفن سان منهن ڏيڻو پوندو هو. مثال طور: سخت سردي گرمي ۾ پنهنجي حفاظت ڪرڻ، خوراڪ حاصل ڪرڻ لاءِ هٿرادو تير ڪمانن يا پالن سان ڊوڙندي شڪار ڪرڻ، اهڙي قسم جي حالتن ۾ وسيلو گهٽ ۽ مشڪل سان هٿ ايندا هئا.

هڪٻئي کان اڳتي نڪرڻ جي جاکوڙ ۾ دشمنيون به جنم وٺنديون هيون. ٿوري ٿوري ڳالهه تي تلخ ڪلامي ٿيڻ ڪري هڪ ٻئي تي تلوارون اڀيون ٿي وينديون هيون. ماڻهو هڪ ٻئي کي دشمن سمجهندا هئا ۽ اهي جنگيون نسل در نسل هلنديون رهنديون هيون. ”جيڪو ڏاڍو سو گابو“ وارو قانون هو. ان وقت ماڻهن ۾ صلح ۽ امن قائم ڪرڻ جو فيصلو مالڪ حقيقيءَ جي موڪليل نبين سڳورن ئي سرانجام ڏنو. جيڪڏهن اڄ به مذهب توڙي نيڪيءَ جي تلقين ۽ آخرت جو خوف سماج مان نڪري وڃي ته سماج جهڙو ٿي وڃي. حقيقت ۾ سماج ماڻهن مان ٺهي ٿو، ان ڪري دنيا جو هر مذهب سڀ کان پهريان انفرادي طور هر ماڻهو کي نيڪي جي تلقين ڪري ٿو ڇو ته جيڪڏهن هر ماڻهو سڌي واٽ تي هلڻ لڳي ته هوند هڪ مثالي سماج قائم ٿي پوي. سناتن ڌرم (هندومت) موجب جڏهن به ڌرم جو زيان ۽ اڌرم جو ڦهلاءُ ٿيندو آهي، تڏهن مالڪ حقيقي اوتار آڻي اڌرم جو خاتمو ڪري، ڌرم کي چڱيءَ ريت لاڳو ڪندو آهي.

سنو انسان بطجڙ:

دنيا جي سمورن مذهبن جي تعليم جا ٻه قسم آهن:

(1) عقيدا: يعني ڪهڙين شين تي ايمان آڻجي ۽ انهن کي مڃجي.

(2) عمل: يعني ڪهڙي قسم جا ڪم ڪيا وڃن.

هندومت ۾ انهن ٻنهي کي ”ڌرما“ ۽ ”ڪرما“ چوندا آهن. عقيدتي جو عملن سان گهرو تعلق آهي. اوهان هڪ مثال سان ان کي سمجهي سگهو ٿا.

فرض ڪريو هڪ شخص جو ان ڳالهه تي ايمان ۽ يقين آهي ته مالڪ حقيقي سڀ ڪجهه ڏسي ڏسي پسي ٿو. چاهي اهو ڪم ظاهر ظهور ڪيو وڃي يا لڪ ۾. اهڙو ماڻهو گناه ڪرڻ وقت ڊڄندو. پر جنهن ماڻهوءَ جو ان ڳالهه تي ايمان ڪونهي ته اهڙو ماڻهو برائي ڪرڻ ۾ نه هٻڪندو.

دنيا جي سمورن مذهبن پنهنجي مڃيندڙن کي هڪ سٺي انسان بطجڙ لاءِ صرف عقيدتي جي تعليم ناهي سيکاري، ۽ نه ئي ڪو شخص رڳو عقيدتي رکڻ جي ڪري مڪمل ڪاميابي حاصل ڪري سگهندو.

عقيدتي سان گڏوگڏ سڀئي مذهب هيءَ تعليم به ڏين ٿا ته هر ماڻهو پاڻ سڌاري، ڪوڙ نه ڳالهائي، ڌوڪياڙي نه ڪري، چوري نه ڪري ۽ ڪامياب ٿيڻ لاءِ غلط طريقا استعمال نه ڪري. حضرت سليمان بن داؤد جي ڪتاب ”جامع“ (واعظ) جي پڇاڙيءَ ۾ مالڪ حقيقي جو فرمان آهي:

”ڳالهه جو خلاصو هي آهي ته مالڪ حقيقي کان ڊڄندو ره ۽ ان جي حڪمن کي مڃيندو ره.“

سڄي فلسفي جو نچوڙ هي آهي ته انسان پنهنجي دل ۾ مالڪ حقيقيءَ جو خوف رکي ۽ سندس ڏنل حڪمن تي عمل ڪري دنيا جي ٻين سڀني مذهبن جي تعليم به بلڪل اها ساڳي آهي ته اهي ماڻهن کي سنو انسان ٿيڻ جي تلقين ڪن ٿا. هندومت ۾ ”ڪرما“ جو فلسفو موجود آهي، جيڪو سيکاري ٿو ته جيڪڏهن انسان سٺا عمل ڪندو ته مڪتي حاصل ڪندو ۽ جيڪڏهن برا ڪم ڪندو ته کيس اعمال جي حساب سان ٻيو جنم ڏنو ويندو ۽ شريمد پڳود گيتا ڪام ڪروڌ ۽ لوپ کي واضح طور تي نرڪ جو دروازو چيو آهي. سک مت کي ڏسو سک مت جي تعليم آهي ته ست شيون اهڙيون آهن جيڪي انسان کي ڪاميابي حاصل ڪرڻ کان روڪين ٿيون:

(1) اهنڪار معنيٰ ٽڪبر (2) ڪار معنيٰ اجايون خواهشون (3) ڪروڙ معنيٰ ڪاوڙ (4) لوپ معنيٰ لالچ (5) موھ معنيٰ دنيا جو پيار (6) مَن مُڪ معنيٰ پنهنجو پاڻ وٽائڻ (7) مايا معنيٰ مال جي محبت.

اهڙيءَ ريت عيسائيت ۾ به اهڙن ڪمن کان جهليو ويو آهي، بائبل مقدس ۾ لکيل آهي:

”هاڻي جسم جا ڪم ته ظاهر آهن، مثال طور: حرامڪاري، ناپاڪي، شهوت پرستي، بت پرستي، جادوگري، دشمني ڪرڻ، جهيڙا جهٽا ڪرڻ، حسد، ڪاوڙ، نا اتفاقي، جدائي ڪرڻ، بدعتون، ساڙ، نشي، بازي، ناچ گانا ۽ ان جهڙا ٻيا“

مطلب ته ماڻهوءَ کي انهن سڀني براين کان بچي پنهنجي ڪردار جو سڌارو ڪرڻ گهرجي.

سڀني انسانن جي عزت ڪرڻ:

اسان مان هر هڪ اهو چاهي ٿو ته سندس عزت ڪئي وڃي. جيڪڏهن اسين واقعي به اهو چاهيون ٿا ته اسان جي عزت ٿئي ته بائبل مقدس جو هڪ اصول ياد رکڻو:

”جنهن اوزار سان اوهان ماڻهو ٿا ان سان ئي اوهان کي به ماڻهو ويندو. ٻين جي عزت ڪندؤ ته اوهان جي به عزت ٿيندي.“

ان بابت ڪجهه اهم اصول ياد رکڻ گهرجن:

1. سڀئي انسان مالڪ حقيقي جي مخلوق آهن. مالڪ حقيقيءَ کي پنهنجي مخلوق سان ڏاڍو پيار آهي، تنهن ڪري مالڪ حقيقي وٽ انهن جي وڏي عزت آهي. اسان کي به هر انسان جو قدر ڪرڻ گهرجي.
2. ٿي سگهي ٿو ته ٻين انسانن جا عقيدا اوهان کان مختلف هجن. جيڪڏهن ايئن آهي ته اوهان ماڻهوءَ ۽ مالڪ حقيقي جو معاملو آهي، اوهان عقيدي جي ڪري ڪنهن کي گهٽ نه سمجهو.
3. ٿي سگهي ٿو ڪي ماڻهو اوهان جي مقابلي ۾ غريب هجن. جيڪڏهن ايئن آهي ته ان جو مطلب آهي ته مالڪ حقيقي اوهان کي پنهنجي نعمتن سان نوازيو آهي، ان صورت ۾ اوهان تي لازم آهي ته اوهين پنهنجي نعمتن ۾ ٻين کي شريڪ ڪريو.

4. جيڪڏهن ڪو اوهان سان ڳالهائڻ گهري ته ان جي ڳالهه توجه سان ٻڌجي، اهو به ٻين جي عزت ڪرڻ جو هڪ طريقو آهي.
5. ڪجهه به ڳالهائڻ ۽ ڪرڻ کان پهريان سوچيو ته اوهان جي ان عمل يا ڳالهه سان ٻين تي ڪهڙو اثر پوندو.
6. ڪنهن به موضوع تي گفتگو دوران ممڪن آهي ته ماڻهو اوهان سان اتفاق نه ڪن. جيڪڏهن ايئن آهي ته ٻين کي اختلاف ڪرڻ جو حق ڏيو. اختلاف کي ڪڏهن به جهڳڙي جو سبب نه بڻايو. اسين نظرياتي اختلاف رکندي به هڪ ٻئي جا دوست ٿي سگهون ٿا. ڇو ته سڀني مخلوقات مان انسان کي ئي سوچڻ جي صلاحيت مليل آهي.

عالمي برادري جي رڪن جي حيثيت سان انسان جو ڪردار:

آڳاٽي دور ۾ فون، اي ميل، انٽرنيٽ، فيس بڪ، اسڪائپ، واٽس ايپ (Whatsapp)، ايمو (Imo) جي سهولت ڪانه هوندي هئي. هڪ ملڪ جي ماڻهن کي ٻين علائقن تائين رابطي ڪرڻ ۾ ڏاڍي ڏکيائي ٿيندي هئي. رابطي جو ذريعو رڳو خط هوندا هئا. انهن جي پهچڻ ۾ هفتا ۽ ڪڏهن ته مهينا به لڳي ويندا هئا. اڄڪلهه اهڙي صورتحال ناهي. رابطي جي ذريعن وڌي تڙهي ورتي آهي، گهر ويني ماڻهو دنيا جي ٻي ڪنڊ ۾ ويٺل ڪنهن به شخص سان اهڙي ريت ڳالهائي سگهي ٿو. جيئن آمهون سامهون ڪچهري ڪبي آهي، فاصلا گهٽجي ويا آهن ۽ دنيا کي ”گلوبل ويليڊ“ يا ”عالمي ڳوٺ“ چيو وڃي ٿو.

هاڻي اسين صرف پنهنجي ملڪ جا نه پر ان ”گلوبل ويليڊ“ جا به شهري آهيون، ان ڪري اسان کي دنيا جي قومن جو هڪ ڀاتي هجڻ جي اعتبار سان پنهنجو ڪردار ادا ڪرڻ گهرجي.

1. ٻين قومن سان ملڻ جلڻ جي ڪري اسان جي ۽ انهن جي وچ ۾ سوچ جو فرق ٿي سگهي ٿو. اسان کي پنهنجي راءِ ٻين مٿان مڙهڻ ۽ انهن جي راءِ کي پاڻ تي لاڳو ڪرڻ کان پهريئن انهن جي راءِ کي سمجهڻو پوندو. ايئن ڪرڻ سان ممڪن آهي ته مسئلي جو آسان حل نڪري اچي. جيڪڏهن اسين اها ذميداري ادا نه ڪنداسين ته اهي اختلاف جهيڙي جهتي ۾ به تبديل ٿي سگهن ٿا.
2. اسان جي ذميداري آهي ته اسين ثقافتي تَنَوُّع کي سمجهڻ جي ڪوشش ڪريون.

3. اسان جي ذميداري آهي ته اسين دنيا جي ٻين تهذيبن سان رابطا ۽ تعلق وڌايون. جيڪڏهن ائين نه ڪيو ويو ته اسان اڪيلا رهجي وينداسين.
4. اسان تي اها به ذميداري عائد ٿئي ٿي ته اسين عالمي مسئلن کي سمجهون. يعني اهي مسئلا جيڪي پوري دنيا کي درپيش آهن، مثال طور: گلوبل وارمنگ ۽ دهشت گردِي، جيڪڏهن اسين انهن مسئلن کي نه سمجهنداسين ته عالمي شهري هجڻ جي حيثيت سان انهن جو ڪوبه حل ڳولي نه سگهنداسين.
5. اسان تي اها به ذميداري عائد ٿئي ٿي ته بين الاقوامي معاهدن جي نه صرف پاڻ پابندي ڪريون، پر ٻين ۾ انهن بابت شعور بيدار ڪريون، مثال طور: اسان جي ملڪ رامسر معاهدي تي صحيح ڪئي آهي. ان معاهدي تحت اسين بين الاقوامي دنيا جا پابند آهيون ته پنهنجي ڍنڍن ۽ ٻين آبي ذخيرن جي حفاظت ڪريون. جيئن انهن جو قدرتي ماحول خراب نه ٿئي. اسان کي ان لاءِ وس آهر ڪوشش ڪرڻ گهرجي.
6. اسان تي اها به ذميداري عائد ٿئي ٿي ته سڄي دنيا جي مجبور ۽ مظلوم انسانن لاءِ آواز بلند ڪريون. چو ته انصاف هر هڪ جو حق آهي.

سبق جو خلاصو

مذهب ۾ انساني ڪردار کي سڌارڻ جي وڏي اهميت آهي. نيڪيءَ جي تلقين، برائيءَ جو خاتمو ۽ آخرت جو خوف رکڻ جهڙيون انيڪ خوبيون سماج کي جهنگ بڻجڻ کان روڪين ٿيون، سماج ماڻهن سان جڙي ٿو تنهن ڪري مثالي سماج تڏهن ئي قائم ٿي سگهي ٿو جڏهن هر هڪ ماڻهو سڌي رستي تي هلي. سٺي انسان بڻجڻ لاءِ عقيدو ۽ اعمال ٻئي ضروري آهن. دنيا جي سڀني مذهبن انسان کي دل ۾ مالڪ حقيقيءَ جو خوف رکڻ ۽ سندس حڪمن کي مڃڻ جي تلقين ڪئي آهي. انسانن لاءِ ٻين جي عزت ڪرڻ به لازم قرار ڏنو ويو آهي. جيتوڻيڪ اهي عقيدو، سماج، مرتبي ۽ سوچ جي لحاظ سان اوهان کان مختلف هجن، هر حال ۾ اوهان کي پنهنجي قول ۽ فعل ذريعي ٻين جي عزت ڪرڻ گهرجي. ان کان سواءِ عالمي برادري جي رڪن هجڻ جي اعتبار سان به اسان کي پنهنجو ڪردار نڀائڻ گهرجي. پنهنجي راءِ ٻين تي نه مڙهڻ گهرجي، دنيا جي ٻين ثقافتن جي عزت ڪرڻ ۽ انهن سان بهتر لاڳاپا پيدا ڪرڻ گهرجن. عالمي مسئلا سمجهي انهن جو اپاءُ وٺڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻ گهرجي.

شاگردن ۽ شاگرديا ٿين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (1) سنو انسان ٿيڻ لاءِ مذهب ڪهڙين ڳالهين جي تلقين ڪئي آهي؟
- (2) ٻين جي عزت ڪرڻ جو ضروري آهي؟ ائين ڪرڻ سان ڪهڙو فائدو ملندو؟
- (3) گلوبل وليج جي شهري هجڻ جي اعتبار سان، ڪهڙين ڳالهين جو خيال رکڻ ضروري آهي؟

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان ڀريو:

- (1) عقيدي جو _____ سان گهرو تعلق آهي.
- (2) اسان نظرياتي اختلاف باوجود هڪ ٻئي جا _____ ٿي سگهون ٿا.
- (3) سٺي ڪم جي جزا ۽ بري ڪم جي سزا لاءِ هندومت ۾ _____ جو فلسفو موجود آهي.
- (4) گلوبل وارمنگ هڪ اهم _____ آهي.
- (5) دنيا کي هاڻي هڪ _____ چيو وڃي ٿو.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) ظلم خلاف آواز بلند ڪرڻ اسان جي ذميداري آهي.		
(2) جيئن ته ٻيون ثقافتون اسان کان مختلف آهن، ان ڪري انهن سان اختلاف ڪرڻ ضروري آهي.		
(3) ٻين جي عزت ڪندڙ ته اوهان جي به عزت ٿيندي.		
(4) سڀ مت جي تعليم مطابق مڪتي حاصل ڪرڻ لاءِ 20 شيون ضروري آهن.		
(5) دنيا جو هر مذهب ماڻهو کي نيڪي جي تلقين ٿو ڪري.		

لُغت

لفظ	معني
تلخ ڪلامي جيڪو ڏاڍو سوگابو	تيز لهجي ۾ ڳالهائڻ، ڪُھرو ڳالهائڻ اها هڪ چوڻي آهي، جنهن جو مطلب آهي ته ڏاڍي جي ئي ڳالھ صحيح مڃبي، چاهي اهو غلط ڇو نه هجي. نصيحت ڪرڻ عقيدا ۽ عمل
تلقين ڌرما ۽ ڪرما گلوبل وليج	گلوب _ زمين جي گولي کي ۽ وليج ڳوٺ کي چوندا آهن. مطلب ته رابطن جي نظام جي ترقي ڪرڻ جي ڪري دنيا جا ماڻهو هڪٻئي کي ويجهڻا ٿي ويا آهن. ان ڪري چيو ٿو وڃي ته دنيا هڪ ڳوٺ وانگر آهي جاري ڪرڻ، عمل ڪرائڻ
لاڳو ڪرڻ ثقافتي تَنَوُّع	هڪ ٻئي کان مختلف هجڻ کي ”تَنَوُّع“ چوندا آهن. ثقافتي تَنَوُّع جو مطلب آهي ته دنيا جون ثقافتون هڪ ٻئي کان مختلف آهن.
گلوبل وارمنگ	ماحولياتي آلودگي جي ڪري ڌرتي جو درميانو گرمي پد وڌي ٿو وڃي، ان کي ”گلوبل وارمنگ“ چئبو آهي.

دنيا جا مذهب

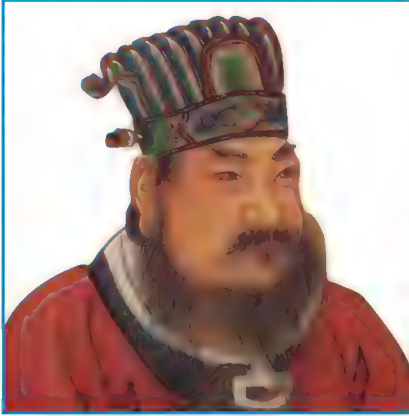
1۔ ڪنفيوشس ازم

اسين جنهن ڌرتيءَ تي رهون ٿا، اها مختلف مذهبن جي مڃيندڙن سان ڀريل آهي. سڀئي مذهب پنهنجي پنهنجي طريقي پٿاندر نيڪيءَ جي تلقين ڪندا رهن ٿا. سچائي واري واٽ وٺڻ جو درس ڏيندا رهن ٿا. ڪوبه مذهب برائيءَ جو ڏس نه ٿو ڏئي، تنهن ڪري اسان کي سمورن مذهبن جو احترام ڪرڻ گهرجي. هر مذهب جي مڃيندڙن سان محبت ڪرڻ گهرجي. اوهان هن کان اڳ ٻڌمت ۽ پارسي مت بابت پڙهي چڪا آهيو ۽ هاڻي پنهنجي پاڙيسري ملڪ چين ۾ پيدا ٿيندڙن مذهبن 1۔ ڪنفيوشس ازم 2۔ تاؤ ازم بابت ڄاڻ حاصل ڪندا.

ڪنفيوشس ازم جي شروعات چين ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ فلسفي حضرت ڪنفيوشس کان ٿي. پاڻ 551 ق.م دوران چين جي لو (LU) رياست ۾ پيدا ٿيو جيڪا رياست موجوده صوبي جزيره نماشين ڊونگ جي ڀرسان واقع آهي. سندس اصل نالو ڪونگ زي (Kong Qiu) هو.

ڪن ماڻهن جو خيال آهي ته لفظ ”ڪنفيوشس“ يورپي مسيحين جي ايجاد آهي. جيڪي 1860 ڌاري چين ۾ داخل ٿيا، اهي ان لفظ کي غير مسيحي چينين لاءِ استعمال ڪندا هئا. هڪ اندازي مطابق دنيا جا لڳ ڀڳ 50 لک ماڻهو ان مذهب جي پيروي ڪن ٿا.

تعارف

حضرت ڪنفيوشس (551BC – 470BC) بابت اسان کي گهڻي معلومات انهن مخطوطن مان ملي ٿي، جيڪي 221 کان 403 ق.م سان تعلق رکندڙ وارنگ رياست بابت لکيل آهن. ان زماني ۾ چيني قوم سياسي اعتبار سان متحد ڪانه هئي. بلڪ ننڍيون ننڍيون رياستون هڪ ٻئي خلاف جنگ جوڙيو بيٺيون هونديون هيون.

قديم چين ۾ ”شي“ (عالمن جو) هڪ طبقو هو جيڪو پنهنجي وقت جي علم توڙي انتظامي

ڳالهين ۾ ماهر ليکيو ويندو هو. حڪومت جي معاملن ۾ سندن مشوري جي وڏي اهميت هوندي هئي. ڪنفيوشس جو تعلق به ان ”شي“ طبقي سان هو.

قبائلي زميندارن کي جڏهن جنگ ۾ شڪست ملي ۽ وارنگ سلطنت جي راجائن تي به زوال آيو ته شي طبقي جي عالمن مٿان راجائن جي سرپرستي نه رهي. نتيجي ۾ غريبي ۽ خانہ بدوشي سندن مقدر بڻي. تنهن هوندي به انهن جي عظيم علمي روايت جي ڪري ڪجهه راجائن انهن جو قدر ڪيو. هو انهن جي علم مان فائدو وٺي سکر چاهين پيا ته گذريل زماني جو وڃايل قومي اتحاد ڪيئن بحال ڪيو وڃي.

جنهن زماني ۾ ڪنفيوشس جا همعصر فلسفي هندوستان ۾ فلسفيائن بحثن ۾ مصروف هئا، ڪنفيوشس ان زماني ۾ روزاني زندگيءَ بابت سوچيندو هو. اهو فلسفي جي وڏن وڏن بحثن مثال طور: ڪائنات ڪڏهن پيدا ٿي، مرڻ کان پوءِ ڇا ٿيندو وغيره بابت نه سوچيندو هو ۽ جيڪڏهن ڪانٽس ان بابت سوال ڪيو ويندو هو ته سندس جواب هوندو هو ته:

”اڃا تائين اسان کي اها خبر ناهي ته انسانن جي خدمت ڪيئن ڪجي؟ پوءِ ڀلا اسان اها خبر ڪيئن ٿا رکي سگهون ته روحن جي خدمت ڪيئن ڪجي؟ اڃا تائين اسان زندگيءَ بابت ئي ڪجهه ڄاڻي ناهيون سگهيا، ته موت بابت اسان کي ڪهڙي خبر پوندي؟“

ان ڪري ٿي ڪنفيوشس ازم ۾ مرڻ کان پوءِ واري زندگيءَ بابت ڪابه تعليم موجود ناهي. ڪنفيوشس ازم مڪمل طور تي انسان، انسان جي خانداني زندگي، سماجي اخلاقيات ۽ سٺي حڪمرانيءَ بابت تعليمات جي چوڌاري گهمندي نظر اچي ٿو. حضرت ڪنفيوشس جو فرمان آهي ته ”استاد ۽ حڪمران سماج لاءِ اهم حيثيت رکن ٿا“. رياست بابت پاڻ فرمايائين ته: ”سٺي حڪومت ڏاڍ ۽ سزائن بدران ڪاميابي ۽ سڌاري جا موقعا ڏيندي آهي“.

ڪنفيوشس جي زماني ۾ اهو مشهور هو ته انسان جي عزت ان جي سماجي مرتبي تحت هوندي آهي. جيڪو ماڻهو جيتري وڏي گهراڻي جو هوندو اخلاقي اعتبار سان ايترو ئي سٺو ۽ مٿانهون هوندو. پر ان جي ابتڙ حضرت ڪنفيوشس هر انسان جي ڪامل هجڻ تي يقين رکندو هو. پاڻ ان ڳالهه جي سختيءَ سان مذمت ڪيائين ته ڪجهه ماڻهو ٻين کان افضل هوندا آهن.

حضرت ڪنفيوشس 470 ق.م ۾ لاڏاڻو ڪري ويو. لاڏاڻي کان ترڻ پوءِ کيس سرڪاري ۽ اعتدال پسند طبقي ۾ ”شاهي استاد“ جو لقب ڏنو ويو ۽ سندس مرڻ کانپوءِ کيس اعليٰ ترين شاهي اعزاز ڏنو ويو. 1906ع ۾ هڪ شاهي فرمان ذريعي کيس زمين ۽ بهشت جي ديوتائن جي برابر درجو ڏنو ويو.

ڪتاب

ڪنفيوشس ازم جي باني ڪونگ زي پنهنجي پٺيان ڪوبه ڪتاب نه ڇڏيو. ان ڏانهن منسوب ڪتاب سندس وفات کان پوءِ ان جي شاگردن سندس تعليم جي روشنيءَ ۾ ترتيب ڏنا. ڪنفيوشس ازم جي مقدس ڪتابن جا نالا هن طرح آهن:

ايناليڪٽس (Lunya):

ڪنفيوشس ازم جو هيءُ سڀ کان وڌيڪ مشهور ڪتاب آهي. حالانڪ اهو ڪتاب ڪنفيوشس صحيفن ۾ گهڻو بعد ۾ شامل ڪيو ويو جيڪو اهو بزرگ استاد ڪونگ طرفان شاگردن ۽ پنهنجي هم عصر ماڻهن کي ڏنل جوابن تي مشتمل آهي. ان ۾ اهي روايتون به شامل آهن، جيڪي سندس شاگردن کي ٻين ذريعن سان حاصل ٿيون.

پنج کلاسڪ / ڪلاسيڪي ادب (Wujing):

ووچنگ يا پنج ڪلاسڪ اصل ۾ نئين نئين پنجن صحيفن جو مجموعو آهي، جنهن ۾ ترتيبوار يي-yi، شي-Shi، شو-Shu، لي-li ۽ چن-چن chunqiu شامل آهن. جنهن جا موضوع ڪائنات جي تبديلي، شاعري، مذهبي رسمون، سالها سال بهار ۽ سرءَ جو بيان وغيره شامل آهن.

چار ڪتاب / چار دفتر (Shishu):

هاڻوڪو پنج ۽ يي چنگ نالي ٻن ڀائرن لي جي، ٻن يو مينگ زي ۽ زونگ يونگ نالي چئن ڪتابن کي ملائي، هڪ ڪتاب ٺاهيو جنهن کي چيني ٻولي ۾ ”سي شو“ يعني چئن ڪتابن جو مجموعو چون ٿا. ان ۾ مناجات ۽ رسمن جو بيان آهي.

عقيدا

ڪنفيوشس ازم ۾ ايندڙ جهان بدران هن دنيا تي ئي سڄو زور ڏيڻ جو سبب انهن جي ايمان جو هڪ منفرد نڪتو آهي. انهن جو هن ڳالهه تي يقين ۽ ايمان آهي ته انسان بنيادي طور سٺو آهي. ان کي سيڪاري سگهجي ٿو. ذاتي يا اجتماعي ڪوشش سان ان جي شخصيت ۾ بهتري آڻي سگهجي ٿي. خاص طور تي انسان جي ذاتي ڪوشش ۽ نيت کي وڏي اهميت وارو سمجهيو وڃي ٿو.

ڪنفيوشس ازم انساني نائن ۽ مائٽيءَ جي ادب ۽ احترام تي گهڻو زور ڏئي ٿو. انهن وٽ بادشاهه ۽ رعيت، پيءُ ۽ پٽ، استاد ۽ شاگرد، ننڍي ۽ وڏي پاءُ اهڙيءَ ريت دوست جي دوست سان تعلق رکڻ بابت تعليم موجود آهي. اهو ادب ۽ احترام رڳو زندگيءَ ۾ نه، پر مرڻ کان پوءِ به جاري رهي ٿو.

انهن وٽ سکيا ڏني ويندي آهي ته اهڙو ورتاءُ، جيڪو اوهان پاڻ نه ٿا چاهيو ته اوهان سان ٿئي، سو اوهان به ٻين سان اهڙو ورتاءُ اختيار نه ڪريو.

قديم چين ۾ ماڻهو پنهنجي وڏن جي روحن کي پوڄيندا هئا. ڪنفيوشس ان جي اجازت ڏني ته جيئن سماج ۾ هم آهنگي پيدا ٿي پوي.

ڪنفيوشس عقيدي ۾ هيٺين ڳالهين تي گهڻو زور ڏنو ويندو آهي:

- 1_ لي: ريتن رسمن، آدابن ۽ اخلاقن جي درستگي
- 2_ هسياؤ: خانداني محبت، والدين جي اولاد لاءِ ۽ والدين لاءِ اولاد جي محبت
- 3_ يي: سچ ڳالهائڻ/ سڌو ٿي هلڻ
- 4_ شين: ايمانداري ۽ اعتماد
- 5_ جين: عام پلائيءَ جي ڪمن ۽ ٻين سان انساني دوستيءَ جو رويو رکڻ
- 6_ چنگ: رياست سان وفاداري
- 7_ تائو: اهورستو جنهن تي وفادار انسان هلندو آهي.

ڪنفيوشس ازم چين، تائيوان، هانگ ڪانگ، مڪائو، ڪوريا، جپان ۽ ويتنام جي تهذيبن تي پنهنجا گهرا اثر ڇڏيا آهن، سنگاپور به گهڻو عرصي تائين چين جي ماتحت رهيو ان ڪري اتي به ڪنفيوشس ازم جا اثرات ڏسي سگهجن ٿا.

ڪنفيوشس ازم ۾ سڌارا:

”نظريه بنياد“ ۽ ”نظريه دماغ“ ٻئي ڪنفيوشس ازم ۾ سڌارن جي ضرورت محسوس ڪرائن ٿا. وي ”شين ۽ ڪمن تي سوچ ويچار“ کي ڏاهپ حاصل ڪرڻ جي مارگ يا وسيلي جي طور تي سڃاڻين ٿا. بلڪ بصيرت حاصل ڪرڻ جي واٽ کان پٺ واقف ڪرائين ٿا.

سبق جو خلاصو

ڪنفيوشس ازم جي شروعات چين مان ٿي، ان جي باني حضرت ڪنفيوشس جو تعلق ”شي“ (عالم) جي طبقي سان هو. ان مذهب ۾ مرڻ کان پوءِ واري زندگيءَ بابت ڪوبه فلسفو موجود ناهي، چوڻ انهن جي خيال مطابق اسين زندگيءَ بابت ٽي مڪمل ڄاڻ نه ٿا رکن. سندن خيال موجب ڪوبه انسان ٻين کان افضل ناهي، بلڪ سڀ انسان ڪامل آهن. ڪنفيوشس ازم جا مقدس ڪتاب ايناليڪٽس، ڪلاسيڪي ادب ۽ چار دفتر سي شو آهن. سندن بنيادي عقيدن ۾ رسم و رواج، ادب، سٺا اخلاق، خاندان، اولاد ۽ والدين جي پاڻ ۾ محبت، سچائي، ايمانداري ۽ رياست سان وفاداري شامل آهن.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٿين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (1) ڪنفيوشس ازم جا بنيادي عقيدا ڪهڙا آهن؟
- (2) ڪنفيوشس ازم ڏانهن منسوب ڪتابن جو تفصيل لکو.
- (3) ڪنفيوشس ازم جو تعارف پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان ڀريو:

- (1) ڪنفيوشس ازم جي شروعات _____ ڪئي.
- (2) حضرت ڪنفيوشس جو تعلق چين جي هڪ طبقي _____ سان هو.
- (3) ڪنفيوشس ازم جو سڀ کان وڌيڪ مشهور ڪتاب _____ آهي.
- (4) پنج ڪلاسڪ _____ جو مجموعو آهي.
- (5) حضرت ڪنفيوشس _____ ق.م. ۾ رياست ۾ پيدا ٿيو.
- (6) حضرت ڪنفيوشس جو لاڏاڻو _____ ق.م. ۾ ٿيو.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

غلط	صحيح	جملو
		(1) ڪنفيوشس عقيدن ۾ انسان ۽ ان جي فلاح تي زور ڏنو ويندو آهي.
		(2) چنگ مان مراد رياست سان وفاداري ڪرڻ آهي.
		(3) قديم چين ۾ ”شي“ هڪ مزدور طبقو هو جيڪو ڏاڍي محنت ڪندو هو.
		(4) ڪنفيوشس ازم ۾ موت بابت تفصيلي بحث ملي ٿو.
		(5) حضرت ڪنفيوشس سڀني انسانن جي ڪامل هجڻ تي يقين رکندو هو.

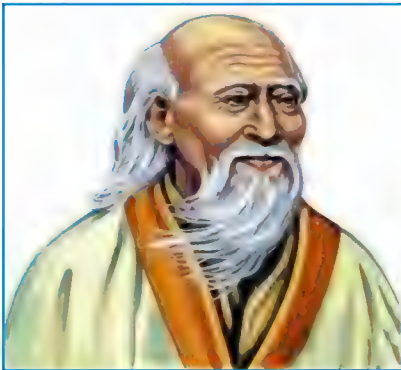
لُغت	
لفظ	معني
مخطوطه (ج) مخطوطات مقدر همعصر بصيرت مناجات	هت سان لکيل، خطي ڪتاب نصيب، قسمت هڪ ئي زماني جا ماڻهو دل جي بينائي، عقلمندي دعائون، التجائون جيڪي مالڪ حقيقي اڳيان ڪيون وڃن.

2_ تاوازم

ڪنفيوشس ازم وانگر تاوازم به چين جو هڪ قديم مذهب آهي. جنهن جو باني هڪ چيني فلسفي لاؤزي هو. تاوازم قديم چيني ٻولي جو لفظ آهي. جنهن جي معنيٰ آهي ”رستو“.

تاوازم جي نظريي مطابق تاوازم سموري مخلوق جو بنيادي سرچشمو ۽ طاقت يا ٻل آهي. وجود رکندڙ هر شيءِ پنهنجي واڌ ويجهه لاءِ ان جي محتاج آهي. (wu wei) وو_ ويئي عدم عمل (Non-action) واري پنهنجي تصور يا قياس جي ڪري، متفكر ۽ مستغرق ڪيفيت کي پڪيڙي ٿو. جنهن ۾ دنياوي سرگرمين جي مٿانهين درجي کان پري هيز هجي. اها ڪيفيت ڪنفيوشس ازم کان ڪافي مختلف آهي.

تعارف

لاؤزي جي زندگيءَ تي پهريون ڪتاب هڪ چيني مؤرخ 100 ق.م ۾ لکيو هو. چيني ٻولي ۾ سندس نالي لاؤتزو جو مطلب آهي وڏو استاد. پاڻ ”چو“ نالي رياست ۾ پيدا ٿيو. سندس ٻيو نالو ”ار“ ۽ خانداني نالو ”لي“ هو. اهڙي ريت سندس پورو نالو ”ارلي“ ٿيو.

سندس دور بابت اختلاف آهي. ڪن مؤرخن جو چوڻ آهي ته سندس زمانو به لڳ ڀڳ اهو

ٿي هو جيڪو ڪنفيوشس ازم جي بانيءَ جو زمانو هو. پر ٻين مؤرخن سندس دور 600 ق.م بيان ڪيو آهي. حضرت ڪنفيوشس وانگر هن جو به شي طبقي سان تعلق هو ۽ پاڻ هڪ وڏو عالم ۽ فلسفي هو. روايتن مطابق سندس عمر به سؤ ورهيه هئي.

ڪتاب

تاوتی چنگ:

تاوازم جا ٻه ڪتاب مشهور آهن. هڪ ڪتاب هن مذهب جي باني لاوتزو ڏانهن منسوب آهي، جنهن کي ”لاوتزي“ يا ”تاوتی چنگ“ چيو ٿو وڃي. چيني تاريخ ۾ هن ڪتاب وڏي شهرت ماڻي آهي، جو ان کي ”تاوتی چنگ“ يعني ”سڌي واٽ“ نالي سان سڏيو وڃي ٿو. ان جي شهرت چين مان وڌي هر طرف پکڙجي وئي. چيو وڃي ٿو ته بائيبل کان پوءِ دنيا جي سڀ کان وڌيڪ ٻولين ۾ هن ڪتاب جو ترجمو ٿيو آهي. هي مختصر ڪتاب چيني ٻوليءَ جي پنج هزار لفظن تي مشتمل آهي ۽ ان کي ايڪاسي بابن ۾ ورهايو ويو آهي. زندگي گذارڻ بابت نصيحتون ۽ ڪائنات بابت شاعري وغيره هن ڪتاب جا اهم موضوع آهن. تاوازم جا مڃيندڙ مڪمل روحاني زندگي گذارڻ لاءِ هن ڪتاب کي بنياد قرار ڏيندا آهن. هن ڪتاب جو پهريون يورپي ترجمو لاطيني ٻوليءَ ۾ يسوعي مشينرين طرفان ارڙهين صديءَ ۾ ٿيو.

چوانگ تزو:

تاوازم جو ٻيو مشهور ڪتاب ”چوانگ تزو“ آهي. جيتوڻيڪ هيءُ ڪتاب ”تاوتی چنگ“ کان پوءِ شايع ٿيو پر ان جي تاليف جو ڪم اڳي شروع ٿي چڪو هو. هي ڪيترن ئي ماڻهن جي اقوال زرين جو مجموعو آهي.

بنيادي تعليم

اوهان پڙهيو ته ”تاو“ جي لفظي معنيٰ ”رستو“ آهي، پر تاوازم جي شارحين مطابق اهو لفظ ان معنيٰ ۾ بند ناهي، پر ان جون ٻيون معنائون مثال طور: اصول، زندگيءَ جو قانون، هڪ نظام هڪ طرز زندگي ۽ فطرت به ٿي سگهن ٿيون. تاوازم جو مؤقف آهي ته انسان کي ”تاو“ جي برخلاف عمل نه ڪرڻ گهرجي، بلڪ ان جي فرمانبرداري ڪرڻ گهرجي ۽ ان سان هڪ جهڙائي پيدا ڪرڻ گهرجي. تاو کي ڪنهن به صورت ۾ مات نه ٿي ڏئي سگهجي. ان سان موافقت رکڻ ۾ ئي پلائي آهي. مضبوط ترين جبلن جو مثال وٺجي ته اهي به وقت جي اڳيان بيوس بڻجي پوندا آهن. تاوازم سيکاري ٿو ته هر شخص پنهنجي ذاتي فائدي بجاءِ اهو ڏسي ته سماج کي ڪهڙي شيءِ مان فائدو پهچي سگهي ٿو. هر هڪ ماڻهو نيڪيءَ جي جستجو

۽ ايشار جو مظاهرو ڪري. تاوازم تلقين ڪري ٿو ته حد کان گهڻيون خواهشون نه پالجن
۽ اهڙيون اميدون نه رکجن، جيڪي پوريون ٿي نه سگهن.
انسان لاءِ سادگي ۽ فطرت کي اپنائڻ قابل ترجيح قرار ڏنو ويو آهي ۽ تشدد
کان بچڻ جي تعليم ڏني وئي آهي. چوانگ تزو ۾ هڪ مشهور قول آهي ته:
”انسانن جهڙي فطرت نه ناهيو. پر ڪوشش ڪريو ته توهان جي
اندر مالڪ حقيقيءَ جهڙي فطرت پيدا ٿئي.“

تاوازم جي تعليم آهي ته دنيا هڪ روحاني بيڙي آهي. اوهين ان کي ڪجهه
نٿا ڪري سگهو. نه ئي وري ان کي ٻڌي پاڻ وٽ رکي ٿا سگهو. جيڪڏهن ان ۾ تبديلي
ڪرڻ جي ڪوشش ڪندؤ ته اها ٿئي پوندي ۽ جيڪڏهن ان کي روڪي رکندؤ ته ان
مان فائدو نه ماڻي سگهندؤ. مطلب ته دنيا کي جاري ۽ ساري رهڻ گهرجي.
تاوازم اطمينان ۽ سکون کي زندگيءَ جو مقصد قرار ڏئي ٿو. تنهن ڪري
سندس زور آهي ته زندگي ڪيئن گذارجي. انهن جوابن آهي ته زندگيءَ ۾ جيڪڏهن
توهان کي اطمينان ملي ويو ته توهان جي زندگي آسان آهي. سندن عقيدو آهي ته
سموري مخلوق جي ابتدا هڪ ئي طريقي سان ٿي آهي. تاو عقيدو مطابق فطرت مهربان
ناهي ٿيندي، پر فطرت جو اصول آهي ته طاقتور ڪمزور کي شڪار ڪندو آهي.

سبق جو خلاصو

تاوازم قديم چين جو هڪ مذهب آهي. جنهن جو بنياد وچمنڙهڪ چيني
فلسفي لاؤزي هو. سندس تعلق شي (عالم جي) طبقي سان هو. هڪ قول مطابق لاؤزي،
ڪنفيوشس جو همعصر هو. جڏهن ته ڪن جي راءِ آهي ته هو ڪنفيوشس کان اڳي
گذري چڪو آهي. تاوازم جا ٻه مشهور ڪتاب (1) لاؤتزي يا تاؤتي چنگ ۽ (2) چوانگ
تزو آهن، جن مان ”تاؤتي چنگ“ جڳ مشهور آهي ۽ ان جا دنيا جي ٻين ٻولين ۾ ترجما
ٿي چڪا آهن. ان ۾ زندگي گذارڻ بابت نصيحتون ۽ ڪائنات بابت شاعري ذڪر ٿيل
آهي. جڏهن ته ”چوانگ تزو“ تاؤمت جي بزرگن جي اقوال زرين جو مجموعو آهي.
تاوازم جي بنيادي عقيدن ۾ دنيا جي سموري مخلوق جو هڪ ذريعي مان پيدا ٿيڻ، ذاتي
فائدي مٿان اجتماعي فائدي کي فوقيت ڏيڻ، نيڪيءَ جي جستجو ڪرڻ ۽ خواهشن کي
محدود رکڻ شامل آهي.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٿين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (1) تاوازم جي شروعات ڪڏهن ۽ ڪيئن ٿي؟
- (2) تاوازم جي مشهور ڪتابن تي مختصر نوٽ لکو.
- (3) تاوازم جي بنيادي تعليم ۽ عقيدن بابت پنج سئون لکو.

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان ڀريو:

- (1) تاوازم جو باني _____ هو.
- (2) تاواقديم چيني ٻولي جو لفظ آهي، جنهن جي معنيٰ _____ آهي.
- (3) لاوازي ڏانهن _____ نالي ڪتاب منسوب آهن.
- (4) اقوال زرين تي مشتمل ڪتاب جو نالو _____ آهي.
- (5) ڪتاب جو بائيبل مقدس کان بعد دنيا جي سڀ کان گهڻين ٻولين ۾ ترجمو ٿيو.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) تاواوتي چنگ ڪتاب جو پهريون ترجمو يوناني ٻولي ۾ ٿيو.		
(2) تاوازم مطابق سڄي مخلوق جي ابتدا هڪ ئي طريقي سان ٿي.		
(3) چيني ٻوليءَ ۾ ”لاواوتزو“ جو مطلب ”زندگي جو رستو“ آهي.		
(4) تاوازم يونان جو تمام پراڻو مذهب آهي.		
(5) تاواوتي چنگ جو مطلب آهي اوهان جو پيلو ٿئي.		

لُغت	
معني	لفظ
تاريخ لکندڙ	مؤرخ
کيتولڪ مشنري جو هڪ گروه جن کي انگريزي ۾ Jesuits چيو وڃي ٿو.	يسوعي مشنري
ڪنهن ڪتاب کي ڇپجڻ کان اڳ مرتب ڪرڻ	تاليف
قيمتي ڳالهيون، نصيحت پريا قول	اقوال زرين
شڪست ڏيڻ	مات ڏيڻ
پڌل	مُستغرق
سوچ ويچار ڪيل	مُتفڪر

پاڪستان ۾ مذهبي ڌڻ

اسان جو پيارو وطن پاڪستان مختلف مذهبن جي آماجگاهه آهي، جتي مختلف مذهبن وارا ماڻهو صدين کان گڏجي رهن ٿا. هر مذهب جا پنهنجا خوشيءَ جا ڌڻ ٿيندا آهن. ان کان اڳ اوهين ٻنهي ڪلاسن ۾ هولي، ايسٽر ۽ نوروز بابت پڙهي چڪا آهيو. هاڻي وڌيڪ ٽن ڌڻن متعلق پڙهندا جيڪي آهن:

1. ڌياري 2. جنم اشٽمي 3. ويساڪي

1 - ڌياري

ڌياريءَ کي اردوءَ ۾ ”ديوالي“ چون. اهو لفظ اصل ۾ سنسڪرت جي لفظ ”ديپ“ والي مان نڪتو آهي. ”ديپ“ معنيٰ ”روشنِي“ يا ”ڏيئو“ ۽ ”والي“ معنيٰ ”قطار“ آهي. ديواليءَ جي لفظي معنيٰ ٿي ”روشنين جي قطار“ اهو ڏهاڙو هندي ڪئلينڊر جي انهن ”ڪاتڪ“ مهيني جي پهرئين ”پنڌرواڙي“ جي آخري ٻن ڏينهن ۾ ملهائبو آهي. ڪي ماڻهو ٽن ڏينهن تائين ڌياري ملهائيندا آهن. جيڪي ”ڪاتڪ“ جي تيرهين تاريخ ”ڌن تيراس“ کان ان ڏهاڙي جي شروعات ڪندا آهن، ان کان پوءِ چوڏهين تاريخ ”نرڪ چوڌاس“ ملهائبو آهي ۽ پندرهن تاريخ ڌياري جي تقريب پڄاڻيءَ تي پهچندي آهي. ٻارو! اوهان جي ذهن ۾ سوال پيدا ٿيندو هوندو ته آخر ڌياري ڇو ملهائبي آهي؟ ان متعلق پُراڻن ۾ به مختلف روايتون ملن ٿيون:

1. پرماٽما وشنو جي ستين اوتار شري رامچندر جي جڏهن پنهنجي زال سيتا جي ۽ ننڍي پيءُ لڪشمڻ جي سان گڏ 14 سال بنواس (جلاوطني) ڪاتي، ديوتائن کي تڪليف ڏيندڙ ۽ سيتا جي ڪي دوکي سان اغوا ڪندڙ ران وڻ کي ماري پنهنجي سلطنت جي صدر مقام ايوديا واپس آيو تڏهن ايوديا جي عوام پنهنجي راجا جي واپسي ۽ ران وڻ کان چوٽڪارو ملڻ جي خوشيءَ ۾ پوري راج کي ڏيئڻ سان روشن ڪري ڇڏيو. زمين تي چوڏس ڏيئا ٿي ڏيئا پئي نظر آيا. جڏهن ته آسمان ڦٽاڪن ۽

آتش بازي سان روشن ٿي ويو.

2. ڪن روايتن مطابق اهو لڪشمي ديوي ۽ ڀڳوان وشنوءَ جي شاديءَ جو ڏهاڙو هو. تنهن ڪري ان جا ڀڳت ان ڏينهن ڏيئا ٻاري، ڦٽاڪا چوڙي خوشي ملهائيندا آهن.

ڏياريءَ جون رسمون:

ڏياريءَ واري ڏينهن مٽيءَ جا ٺهيل ڏيئا ٻاريا ويندا آهن، جن کي سنسڪرت ۾ ”ديپ“ چوندا آهن. ڏيئن ۾ تيل ٻرندو آهي. ڪي ماڻهو تيل بدران ديسي گيهه به ٻارين، جن

وٽ ديسي گيهه جي سگهه ناهي هوندي، اهي سرنمن جو تيل وجهندا آهن. اهي ڏيئا سڄي رات ٻاريل هوندا آهن. اصل ۾ اهي اونڊاهي مٿان روشني جي فتح جي نشاني آهن. ڏياريءَ جي موقعي تي گهرن کي صاف سترو رکيو آهي، جيئن لڪشمي ديويءَ کي پليڪار ڪئي وڃي. جڏهن ته ان موقعي تي بدروحن کي پري ڀڄائڻ جي مقصد سان ڦٽاڪا چوڙيا ويندا آهن. ڏياريءَ تي هرڪو صاف سترا ڪپڙا پائيندو آهي ۽ ان موقعي تي دوستن ۽ مٿن ۾ مٿائين ۽ حلون جي ڏي وٺ به ٿيندي آهي.

ڪجهه علائقن ۾ ان ڏينهن ماڻهو تيل سان وهنجي، نوان ڪپڙا پهريندا آهن ۽ هڪ ٻئي کي ڏياريءَ جي واڌائي ڏيندي پڇندا آهن ته ڇا اوهان گنگا اشنان ڪيو آهي؟ اصل ۾ اهو صبح سوڀر تيل سان وهنجڻ ڏانهن اشارو هوندو آهي، ڇو ته اهڙي وهنجڻ کي ماڻهو گنگا جل مان اشنان وانگر سمجهندا آهن. گنگا درياءَ کي سيال حالت ۾ وهندڙ ديوي مڃيو ويندو آهي.

هندو ڌرم ۾ برهما مهورت جي وقت بيدار ٿيڻ کي تمام سٺو سمجهيو آهي. اهو نه صرف صحت لاءِ فائديمند آهي، پر ان سان اخلاقي برتري، ڪم ۾ چستِي ۽ ٻيا ڪيترائي روحاني فائدا حاصل ٿيندا آهن. ڏياريءَ واري ڏينهن به صبح سوڀر اٿڻ کي بيحد شپ سمجهيو ويندو آهي.

لڪشمي ديويءَ جي پوڄا:

ننڍي کنڊ پاڪ ۽ هند جي اڪثر علائقن ۾ ڌياري فصل لهڻ واري موسم جي ختم ٿيڻ جو اعلان ڪندي آهي. هاري سڄي سال ۾ ملندڙ اڀت جو شڪرانو ۽ ايندڙ سال سٺي فصل لهڻ جون دعائون گهرندا آهن. ائين چئي سگهجي ٿو ته اهو مالي سال جو انت هوندو آهي. لڪشمي ديوي کي ڌن دولت ۽ خوشحالي جي ديوي مڃيو ويندو آهي. ان ڪري ان موقعي تي سندس پوڄا ڪئي ويندي آهي جيئن ايندڙ سال به ان جو آشيرواد حاصل رهي. پُراڻن ۾ ان ڳالهه جو ذڪر ملي ٿو ته ان ڏينهن ”لڪشمي پنج مک“ آسمانن مان لهي اسان جي دنيا ۾ داخل ٿيندو آهي. وشنو اندر ڪُپير، گجندر ۽ لڪشمي ان پنج مک جا پنج عنصر آهن.

ڪن هندو واپارين جو اهو دستور آهي ته اهي نون کاتن کولڻ جي شروعات ڌياري واري ڏينهن کان ڪندا آهن ۽ ساڳئي ڏينهن گاؤڌن جي پوڄا به ڪئي ويندي آهي ۽ وڏي پيماني تي غريبن ۾ لنگر ورهائيو ويندو آهي.

ان ڏينهن اوسي پاسي جا سڀئي ماڻهو اچي هڪ هنڌ گڏبا آهن. ڪير ڪنهن لاءِ اوڀرو ٺاهي هوندو. ماڻهو پنهنجيون دشمنيون وساري، هڪ ٻئي کي پاڪر پائي ملندا آهن. خوشيءَ جو هيءُ موقعو ماڻهن کي پاڻ ۾ جوڙڻ جو وڏو ذريعو آهي. جن ماڻهن جا روحاني ڪن آواز ٻڌي سگهندا هجن، اهي ضرور هي آواز ٻڌندا هوندا:

”اي ڀڳوان جا ڀڳتو! سڀ هڪ ٿي وڃو سڀني سان پيار ڪريو.“

سبق جو خلاصو

ڌياريءَ جو ڏڻ هندي ڪئلينڊر مطابق کاتڪ مهيني ۾ ملهائبو آهي. هڪ روايت مطابق رام جي رانوڻ کي ختم ڪرڻ جي خوشيءَ ۾ هر طرف ڦٽاڪا چوڙيا ويندا آهن. آتش بازي ڪئي ويندي آهي ۽ ڏيئا ٻاريا ويندا آهن. ٻي روايت مطابق اهو لڪشمي ديوي ۽ ڀڳوان وشنوءَ جي شاديءَ جو ڏينهن آهي. لڪشمي جي ڌن دولت ۽ خوشحاليءَ جي ديوي آهي. تنهنڪري ماڻهو ان ڏينهن مٽيءَ جا ڏيئا ٻاريندا آهن ۽ بدروحن کي ڀڄائڻ لاءِ ڦٽاڪا چوڙيندا آهن. ٻئي ڏينهن صبح سوڀر تيل سان وهنجي

سهنجي، نوان ڪپڙا پهريندا آهن. هاري فصل لهڻ ۽ ايندڙ سال سٺي فصل ٿيڻ جون دعائون گهرندا آهن. سڀئي ماڻهو پنهنجا پنهنجا اختلاف وساري، هڪ ٿي ويندا آهن. گاڙڻ جي پوڄا کان پوءِ غريبن ۾ لنگر ورهائيو ويندو آهي.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٿين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (1) ڌياري ڪڏهن ۽ ڇو ملهائي ويندي آهي؟
- (2) ڌياريءَ جو رسمون مختصر طور بيان ڪريو.
- (3) ڌياريءَ ۾ لڪشمي ديوي جي پوڄا ڇو ڪئي ويندي آهي؟

ب_ هيٺيان خال مناسب لفظن سان ڀريو:

- (1) ڌياريءَ جو ڌڻ _____ مهيني ۾ ملهائبو آهي.
- (2) ڪن روايتن مطابق ڌياري، _____ ۽ ڀڳوان وشنوءَ جي شاديءَ جو ڏينهن آهي.
- (3) لڪشمي جي _____ جي ديوي آهي.
- (4) ”لڪشمي پنج مک“ ۾ وشنو، اندر، _____ گجندر ۽ _____ شامل آهن.
- (5) ڌياري جي ڏينهن هندو واپاري نوان _____ کوليندا آهن.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) ”ديوالي“ نيپالي زبان جو لفظ آهي.		
(2) ڌياريءَ ۾ سڄي رات ڏيئا ٻاريا آهن.		
(3) ڌياري فصل لڙڻ واري موسم جي شروعات جو اعلان آهي.		
(4) ڌياري تي گاڙڻ جي پوڄا ڪئي ويندي آهي.		
(5) لڪشمي سج جي ديوي آهي.		

لُغت

لفظ	معني
آماجگاه	گهر، رهڻ جي جاء
ڏڻ	خوشيءَ جو موقعو خاص ڏهاڙو
پنڌر واڙو	مهيني کي ٻن حصن ۾ ورهائي هر حصي کي پنڌر واڙ چوندا آهن، چو ته اهو پنڌرهن ڏينهن تي مشتمل هوندو آهي.
ڏن تيراس	چنڊ جي تيرهي تاريخ
نرڪ چوداس	چنڊ جي چوڏهين تاريخ
پُران	هندومت جا قديم ڪتاب جن ۾ اڳئين زماني جون ڳالهيون لکيل آهن.
راج	بادشاهي
واڏائي	مبارڪباد ڏيڻ
گنگا اشنان	گنگا درياءَ ۾ وهنجڻ
سيال	پاڻيٺ، وهندڙ شيءَ
برهما مهورت	صبح چار وڳي جو وقت
شپ	برڪت وارو، سعادت وارو
ڪاتا	بياض يا ڊاڙي، جنهن ۾ مهاجن پنهنجو حساب ڪتاب لکندا آهن.

2- ڀڳوان ڪرشنا جو جنم ڏينهن (جنم اشٽمي)

جنم اشٽمي ڀڳوان ڪرشنا جي جنم ڏينهن هجڻ جي ڪري هندومت جو هڪ مقدس ڏڻ آهي. جنم اشٽمي هندي ڪئلينڊر جي ڇهين مهيني ”ڀادون“ جي ”تاريڪ پاڪ“ واري ائين ڏينهن ملهايو ويندو آهي. انگريزي ڪئلينڊر جي حساب سان اهو ڏهاڙو آگسٽ يا سيپٽمبر ۾ ايندو آهي. ان ڏهاڙي کي ”ستم اثم“، ”شري ڪرشنا جي انٽي“ ۽ ”گوکلا اشٽمي“ به سڏين. ڇاڪاڻ ته شري ڪرشنا جي جو هڪ لقب ”گوپال“ يعني ڳئون پاليندڙ به آهي. اوهان ڀڳوان جي هڪ تصوير ضرور ڏٺي هوندي، جنهن ۾ هو ڳئون جي ڀرسان بيٺل هوندو آهي ۽ سندس هٿ ۾ بئنسري هوندي آهي، اهوئي ڀڳوان ڪرشنا آهي.

هندو عقيددي مطابق مالڪ حقيقي (پرماٽما) ادويت، نرڱن ۽ نراڪار آهن. اهي پنهنجي اڇا سان يوگ مايا کي وڌ ۾ ڪري، برهما، وشنو ۽ شِو جي بڻجندا آهن. برهما پيدا ڪندو آهي. وشنو پاليندو آهي ۽ شِو جي ماري ڏنو آهي. پرماٽما وشنو جي جي ڏهن مُکيه اوتارن مان ڀڳوان شري ڪرشنا جي اٺون ۽ سڀ کان وڌيڪ مشهور اوتار آهي. اهو به مڃيو وڃي ٿو ته پاڻ وشنو جي جو سڀ کان ڪامل اوتار آهي. ڀڳوان ڪرشنا جي ”ڀادون“ مهيني جي اٺين تاريخ مٿرا مقام تي پيدا ٿيو. تنهن ڪري اهو ڏينهن سندس جنم ڏينهن جي اعتبار سان تمام گهڻو مقدس سمجهيو ويندو آهي. پُراڻن ۾ ذڪر ملي ٿو ته سندس ولادت ٽي هزار سال ق.م ۾ ٿي ۽ پاڻ عربي سمنڊ جي ڪناري آباد ”دوارڪا“ رياست جو راجا هو. ڪرشنا جي شهرت جو سبب اهو آهي ته جڏهن ڪوروئن ۽ پانڊوئن جي وچ ۾ جنگ ٿي ته ڪرشنا ڀڳوان جي طرفان جنگ وڙهي، انهن کي فتح ڏياري.

جنم اشٽمي جون تقريبن:

جنم اشٽمي جون تياريون ڪيترائي ڏينهن اڳ شروع ٿي وينديون آهن. عورتون پنهنجي گهرن کي صاف سٿرو ڪري سينگارينديون آهن، جيئن ڀڳوان ڪرشنا کي پليڪار چئي سگهجي. اُهي ان موقعي تي طرحين طرحين مڻايون تيار ڪري ڀڳوان اڳيان پيش ڪنديون آهن، مڪڻ ڀڳوان ڪرشنا جي پسندیده غذا هئي ان ڪري مڪڻ به

نذر ڪبو آهي. پاڻيءَ ۾ ٿورو اٽو ملائي گهر جي ٻاهرئين دروازي کان پوڄا واري ڪمري تائين رستي تي ان پاڻيءَ سان ننڍڙي ٻار جي پيرن جا نشان ٺاهيا ويندا آهن، جنهن جو مطلب هوندو آهي ته ننڍڙو ڀڳوان ڪرشنا گهر آيو آهي. ان موقعي تي ڀڳوت گيتا پڙهي ويندي آهي ڪيرتن ڳايا ويندا آهن ۽ هر طرف دعائون ٿينديون رهنديون آهن. ڀڳوان ڪرشنا جي ننڍپڻ جون مورتون ٺاهي انهن کي پينگهن ۾ رکيو ويندو آهي. ڪوشش هوندي آهي ته ان ڏينهن برت رکيو وڃي. جيڪڏهن اهو ممڪن ناهي هوندو ته هڪڙي ڦلڪي غذا کائي آهي.

جنم اشٽمي جون تقريبن ڀره ڦٽيءَ کان اڳي شروع ٿينديون آهن ۽ پورو ڏينهن بلڪه رات تائين اهو سلسلو جاري رهندو آهي. ان موقعي تي ڪي ماڻهو طرحين طرحين کاڌا تيار ڪري لنگر هڻندا آهن. ڪي ڀڳوان ڪرشنا جي مورت تي سينگاريندا آهن ۽ ڪجهه ماڻهو وري مندر کي گلن جي مالا سان سينگاريندا ۽ خوشبوءِ ٻاريندا آهن. ڀڳوان جي مورتين کي مختلف پاڻياٺ واري شين سان وهنجاريو ويندو آهي. ان تقريب کي ”اڀيشيڪا“ چئبو آهي. ڪڏهن ته اها رسم ڪلاڪن تائين هلندي آهي ۽ آخر ۾ پنڊت پردو هٽائي ڀڳوان جي مورت تي جوڊيدار ڪرائيندو آهي، جنهن کي عمدي پوشاڪ پهرائي، هندوري ۾ سمهاريو آهي. جيئن ئي پردو پري ٿيندو آهي، ته ماڻهن جو جوش ۽ جذبو وڌي ويندو آهي ۽ اهي مالڪ حقيقيءَ جي تعريف جا گيت ڪيرتن ڳائڻ شروع ڪندا آهن.

1. جنم اشٽمي کان اٺ ڏينهن اڳ هڪ جاپ ”ڙڙ“ نمو ڀڳوتي واسو ديوايه“ پڙهڻ شروع ڪبو آهي.
2. جن ماڻهن کي توفيق ملندي آهي، اهي ڀڳوت گيتا پڙهندا آهن. جيڪي ڪنهن سبب نٿا پڙهي سگهن، ته انهن لاءِ لازم آهي ته گهٽ ۾ گهٽ ان کي ضرور ٻڌن.
3. هر هڪ جي ان ڏينهن ڪوشش هوندي آهي ته برت رکي.
4. سڀ ماڻهو هڪ ٻئي کي واڌائي ڏيڻ لاءِ ”ڙڙ“ نمو ڀڳوتي واسو ديوايه“ چوندا آهن.
5. ان موقعي تي باه جو هڪ وڏو مچ ٻاريو ويندو آهي، جنهن کي ”جنم اشٽمي هون“ چئبو آهي.
6. ان ڏينهن سنڀاسي، يوگي ۽ گيانِي ماڻهو ڀڳوان جي تعليم تي روشني وجهندا آهن.
7. سج لهڻ وقت ماڻهو مندر ۾ گڏ ٿي ڀڳوان جي نالي جي مالا جيپيندا آهن.

8. رات جو هڪ ڊگهي پوڄا ٿيندي آهي، جنهن ۾ ڀڳوان جي مورتِي کي ڪير سان وهنجاريو ويندو آهي ۽ ”شريمد ڀاڳوت مهاڀران“ جا مختلف حصا پڙهبا آهن خاص طور ”گوبیکا گيتم“.

سبق جو خلاصو

جنم اشتمِي ڀڳوان ڪرشنا جو جنم ڏينهن آهي. ڀڳوان ڪرشنا وشنوءَ جو اٺون ۽ مشهور اوتار آهي. پاڻ يادون مهيني جي اٺين تاريخ مٿرا ۾ پيدا ٿيو. کيس گوپال به چئبو آهي. جنم اشتمِي جي موقعي تي گهرن کي صاف سترو رکيو ويندو آهي. مڪڻ نذر ڪبو آهي، ڇاڪاڻ ته مڪڻ ڪرشنا جو پسنديدہ کاڌو آهي. ان ڏينهن گهرن ۽ مندرن کي گلن سان سينگاريو ويندو آهي. بهترين کاڌا تيار ٿيندا آهن ۽ مٺايون ورهائبيون آهن. ڀڳوان جي پوڄا لاءِ گيت گائبا آهن ۽ ڀڳوت گيتا پڙهيو آهي.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٿين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکڻ:

- (1) جنم اشتمِي جو ڏڻ ڇو ۽ ڪڏهن ملهائبو آهي؟
- (2) جنم اشتمِي واري ڏينهن ڪهڙا ڪم ڪيا ويندا آهن؟
- (3) جنم اشتمِي ڏڻ جي تياريَن بابت مختصر نوٽ لکڻ.

ب_ مناسب لفظن سان خال ڀريو:

- (1) هندن جو مقدس ڪتاب _____ آهي.
- (2) جنم اشتمِي _____ جو جنم ڏينهن آهي.
- (3) اهو ڏڻ _____ مهيني ۾ ملهائبو آهي.
- (4) ڪرشنا جو من پسند کاڌو _____ آهي.
- (5) ڪرشنا _____ جي طرفان جنگ وڙهي، کين ڪاميابي ڏياري.

ج۔ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) جنم اشٽمي جي ڏينهن روزو رکيو آهي.		
(2) شري ڪرشن جو لقب رام آهي.		
(3) ڪرشنا وشنو جو ٽيون نمبر اوتار آهي.		
(4) ڪرشنا مٿرا ۾ پيدا ٿيو.		
(5) جنم اشٽمي جي تقريبن جي شروعات ڏينهن گذرڻ کان پوءِ ٿيندي آهي.		

لُغت	
لفظ	معنيٰ
ڪيرتن	اهي گيت جن ۾ مالڪ حقيقيءَ جي تعريف هجي.
اڀيشيڪا	اها تقريبن، جنهن ۾ ڀڳوان ڪرشنا جي ننڍپڻ جي مورتي سنواري ماڻهن سامهون پيش ڪبي آهي.
مالا جپڻ	ڪنهن جو تمام گهڻو ذڪر ڪرڻ
گوپيڪا	گوپين جو اهو گيت جيڪو هنن ڪرشنا لاءِ ڳايو. اهو
گيتم	گيت ”شربمد پاڳوت مها پُراڻ“ ۾ موجود آهي.
تاريڪ پاڪ	هندي ۾ مهيني جي اڌ کي ”پاڪ“ چوندا آهن. مهيني جي پهرين اڌ ۾ چنڊ ننڍڙو هوندو آهي، ان ڪري اهو ڏينهن اونڊا هوندو آهي.
نِراڪار	بي جسم، غير مادي، نوراني
نِرڱن	پورو
يوگ مایا	طاقت، ٻَل

3- ويساڪي

هن لفظ کي ”بيساڪ“ به چوندا آهن، ويساڪي هندوستاني ۽ پاڪستاني پنجاب ۾ بهار جي موسم جو ميلو آهي، جيڪو پنجابي ڪئلينڊر جي پئي مهيني ”ويساڪ“ جي پهرين تاريخ ملهائبو آهي. ان مناسبت سان ماڻهو ان کي ويساڪي پڙهندا ۽ لکندا آهن. انگريزي ڪئلينڊر جي حساب سان ”ويساڪي ڏهاڙو“ 14 کان 16 اپريل جي وچ ۾ ڪنهن ڏينهن اچي ٿو. هاري فصل لهڻ جي خوشيءَ ۾ اهو ڏينهن ملهائيندا آهن ۽ پنجاب وارن وٽ اهو صرف موسمي ڏڻ آهي، پر اسان جي سڪ پائرن لاءِ اهو ڏهاڙو مذهبي اهميت رکي ٿو. تنهن ڪري اهي پوري دنيا ۾ اهو ڏڻ وڏي عقيدت ۽ احترام سان ملهائيندا آهن.

پيارا ٻارو! اهو ٻڌائڻ مشڪل آهي ته ويساڪيءَ جي شروعات ڪڏهن ٿي ۽ ان جي شروعات هڪ ثقافتي ڏڻ جي حيثيت سان ٿي يا اهو ڏهاڙو شروع کان ئي مذهبي ڏڻ طور ملهائجي ٿو؟ پراڻا ڳالهه طئي آهي ته هندوستان جي ورهاڱي کان پوءِ به پاڪستاني پنجاب جا هاري ويساڪي جوش جذبي سان ملهائيندا ٿا اچن. انهن وٽ هي هڪ ثقافتي ڏهاڙو آهي. اسان اوهان کي ويساڪيءَ جي مذهبي حيثيت بابت معلومات ڏينداسين.

سڪ مت ۾ ويساڪيءَ جي آکاڻي انهن جي تعليم مطابق گرو تيغ بهادر جي شهادت کان شروع ٿئي ٿي. پاڻ سڪ مت جو نائون گرو هو. مغل بادشاهه اورنگزيب جي حڪم سان سندس سرعام سر قلم ڪيو ويو هو. تيغ بهادر جي هندن ۽ سڪن جي حقن لاءِ اٿيو هو. سو اورنگزيب ان کي پنهنجي لاءِ خطرو پئي سمجهيو. تيغ بهادر جي شهادت کان پوءِ سندس پٽ گرو گوپند سنگهه جي سڪن جو ڏهون گرو مقرر ٿيو. گرو گوپند سنگهه جي پنهنجي ماڻهن ۾ قرباني ڏيڻ جي همت ۽ حوصلو وڌائڻ پئي چاهيو. ان خواب کي عملي جامو پارائڻ لاءِ پاڻ 30 مارچ 1699 تي ويساڪي واري ڏهاڙي تي هڪ تاريخي اجتماع منعقد ڪرايائين.

جڏهن هزارين ماڻهن جو ميڙ گڏ ٿي پيو ته گرو گوپند سنگهه جي هڪ اگهاڙي تلوار ساڙ ڪري هجور جي سامهون بيٺو ۽ جوشيلي انداز ۾ تقرير ڪرڻ کان پوءِ ماڻهن کان پڇيائين ته ڪير آهي جيڪو قرباني ڏيڻ لاءِ تيار ٿئي؟ هجور مان هڪ شخص پنهنجو هٿ مٿي ڪيو. گرو ان کي پاڻ سان پنهنجي خيمي اندر وٺي ويو. جڏهن واپس

ٿيو ته سندس تلوار رت سان رڳيل هئي. گروهه وري اچي پڇيو ته: قرباني لاءِ ٻيو ڪير تيار آهي؟ هڪ رضاڪار وري تيار ٿيو. اهو سلسلو پنج دفعا ورجايو ويو. هر دفعي جڏهن به گروهه خيمي مان واپس پئي آيو ته سندس تلوار مان رت پئي ٿيو. ماڻهو سمجهي رهيا هئا ته گروهه خيمي اندر انهن ماڻهن کي قتل ڪري رهيو آهي. ٿوري دير کان پوءِ جڏهن اهي پنج همراهه خيمي مان ٻاهر نڪتا ته سندن ڪپڙن کي رت نه، پر ڳاڙهو رنگ لڳل هو ۽ هو سڀ صحيح سلامت هئا. سڪ مذهب جا اهي پنج ٽي دلير بعد ۾ ”پنج پيارا“ لقب سان مشهور ٿيا، انهن جا نالا هن ريت هئا: پاڻي ديا سنگهه، پاڻي ڌرم سنگهه، پاڻي مڪر سنگهه، پاڻي همت سنگهه ۽ پاڻي صاحب سنگهه.

ان تقريب ۾ گروهه انهن پنجن ٽي ماڻهن کي امرت پيارڻ کان پوءِ پاڻ به پيتو ۽ پوءِ سڀني ماڻهن کي امرت پيئاريائين. ان تقريب ۾ جيڪي ماڻهو موجود هئا، انهن کي ”خالص پنٿ“ يعني ”پاڪ ماڻهن جو طبقو“ چئجي ٿو. ان پروگرام ۾ هر قوم جا ماڻهو اچي گڏ ٿيا هئا. پر گروهه گوند سنگهه جي ڪين سمجهايو ته پنهنجي ذات پات کي وساري هڪ ٿي وڃو. پاڻ هر هڪ کي ”سنگهه“ يعني ”شينهن“ جو لقب ڏنائين. سندس اهڙي تعليم جي ڪري هڪ انقلاب برپا ٿي ويو. ڇاڪاڻ ته ان زماني ۾ سماج، ذات، پات، امير، غريب جهڙن مسئلن ۾ ورهايل هو. پر سڀ ڳالهون وساري متحد ٿي ويا. اهڙي طرح 1699 ۾ ويساڪي هڪ مذهبي اهميت حاصل ڪري ورتي. هاڻي به پوري دنيا ۾ سڪ پاڻر ويساڪي انتهائي عقيدت ۽ احترام سان ملهائين ٿا.

ويساڪيءَ جون تقريبنون:

ويساڪيءَ واري ڏينهن ”نگر ڪيرتن“ جا جلوس ڪڍيا ويندا آهن. ”نگر“ معنيٰ ڳوٺ ۽ ”ڪيرتن“ حمدي گيتن کي چئبو آهي. ماڻهو جلوس جي صورت ۾ اهي گيت ڳائيندا هلندا آهن. اهي تعريفِي گيت سڪ مذهب جي مقدس ڪتاب گروهه گرنٿ صاحب مان ورتل آهن. جلوس جي اڳواڻي ”پنج پيارا“ جو حليو رکندڙ ماڻهو ڪندا آهن ۽ جلوس سان گروهه گرنٿ صاحب کي به مٿاهين ۽ اوچي هنڌ رکي گڏ ڪتبو آهي.

ويساڪي رنگارنگي ڏٺ آهي، ان ڏينهن خاص چمڪندڙ پڪي رنگ جا ڪپڙا پھري ”پنگڙا“ ۽ ”گدا“ ناچ ڪبو آهي. سرنهن جو ساڳ، مڪئيءَ جي ماني، ٽھري ۽ ٻيا انيڪ مزيدار کاڌا تيار ڪبا آهن. ان ڏينهن گردوارن ۾ ايندڙ سڀني ماڻهن کي ”ڪڙا

پرساد“ ڏٺو ويندو آهي، جيڪو اتي، ڪنڊ ۽ گيهه مان ٺهيل کاڌو آهي، ان کي ”گروءَ جو پرساد“ به چون. ڇاڪاڻ ته ويساڪي واري ڏينهن گرو گوپند سنگهه جي ”خالص پنٿ“ جنم ورتو هو. جيئن ته هيءُ هڪ مقدس پرساد آهي، ان ڪري اهو پرساد وٺندڙ گوڏن ڀر ويهي بڪ جهلي وڏي عقيدت سان اهو پرساد حاصل ڪندا آهن.

پاڪستاني پنجاب جي لڳ ڀڳ هر شهر ۾ ويساڪي اڄ به وڏي جوش ۽ جذبي سان ملهائبو آهي. ماڻهو ويساڪي جا ميلا لڳائيندا آهن، جن ۾ هر قسم جا دڪان هوندا آهن، ڳوٺاڻن کي ويساڪي جي ميلي جو شدت سان انتظار رهندو آهي ۽ وري انڊيا مان سڪ پائرن جي ويساڪي ۾ شرڪت ميلي کي اڃان سونهن بخشيندي آهي. اهڙيءَ طرح هي صرف ثقافتي ڌڻ نه پر ثقافتي ۽ مذهبي انداز جو ڏهاڙو لڳندو آهي.

سبق جو خلاصو

پنجاب وارن لاءِ ويساڪي هڪ موسمي ڌڻ آهي، جڏهن ته سڪ پائرن لاءِ اهو هڪ مذهبي ڏهاڙي جي حيثيت رکي ٿو. ويساڪي پنجابي ڪئلينڊر مطابق ويساڪ مهيني جي پهرئين تاريخ تي ملهائبو آهي. گرو گوپند سنگهه جي 30 مارچ 1699ع تي هڪ ويساڪيءَ جو مذهبي اجتماع منعقد ڪيو هو. جنهن ۾ هن درس ڏنو ته سڀ ماڻهو پنهنجي ذات پات وساري، هڪ ٿي وڃو. ان ڏينهن ”خالص پنٿ“ جنم ورتو ۽ اهڙيءَ ريت ويساڪيءَ کي هڪ مذهبي حيثيت حاصل ٿي. ويساڪيءَ واري ڏينهن شوخ رنگ جا نوان ڪپڙا پائي، جلوس ڪڍبا آهن. گدا ۽ ڀنگڙا ناچ ڪيو ويندو آهي. ڪيرتن ڳايا ويندا آهن. سرنهن جو ساڳ، مڪئيءَ جي ماني ۽ ٽهريءَ سميت طرحين طرحين کاڌا تيار ڪري کائبا آهن. جڏهن ته گردوارن ۾ ڪٿا پرساد ورهائبو آهي.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٽين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

- (1) ويساڪي جي مذهبي حيثيت سان ابتدا ڪڏهن ۽ ڪيئن ٿي؟
- (2) ويساڪي ڏهاڙو ڇو ملهائبو آهي؟

(3) ويساڪيءَ جون تقريبن ڪهڙي طرح ملهائبيون آهن؟

ب۔ مناسب لفظن سان خال ڀريو:

- (1) ويساڪيءَ جو ميلو _____ جي موسم ۾ ملهائبو آهي.
- (2) سڪ مذهب جو نائون نمبر گرو _____ آهي.
- (3) گرو گوپند سنگهه جي _____ تاريخ تي ويساڪي جو تاريخي اجتماع منعقد ڪرايو هو.
- (4) اجتماع ۾ موجود سڀني ماڻهن تي _____ نالو پئجي ويو.
- (5) ڪيرتن _____ کي چئبو آهي.

ج۔ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) بيسٽ مان ٺهيل لڏن کي ”ڪڙا پرساد“ چئبو آهي.		
(2) سڪ مذهب جو مقدس ڪتاب گرو گرنٿ آهي.		
(3) ”خالص پنٿ“ جي معنيٰ آهي دلير ماڻهن جو طبقو.		
(4) ويساڪي جو ڏن اگست مهيني ۾ ملهائبو آهي.		
(5) گرو گوپند سنگهه جي سڪن جو ڏهون گرو مقرر ٿيو.		

لُغت

لفظ	معنيٰ
سر قلم ڪرڻ	سر ڌڙ کان ڌار ڪرڻ، ماري چڙڻ
امرت	هڪ مقدس پاڻي، جنهن جي پيئڻ سان انسان تي موت نه ايندو آهي.
پرساد	عبادت ڪرڻ کان پوءِ کاڌي جي ڪا شيءِ ورهائڻ کي ”پرساد“ چوندا آهن.
گرد وارو	سڪن جي عبادتگاهه

اخلاقي قدر

سماج خاندانن سان ملي ٺهندو آهي، انهيءَ ڪري خاندان سماج جو بنيادي ايڪو آهي. خاندان جي هر فرد جي تعليم ۽ تربيت سهڻي نموني ڪئي وڃي ته اهڙو فرد بهترين سماج جي تڪميل لاءِ ڪارائتو بڻجندو آهي. اخلاقي علم جو دائرو رڳو مذهب جي تعارف يا انهن جي تاريخ تائين محدود ناهي، پر اخلاقي علم، اخلاقي قدرن تي پڻ بحث ڪري ٿو. ڇاڪاڻ ته دنياوي مذهب جو بنيادي مقصد تبليغ ذريعي ماڻهن کي انسان بڻائڻ ئي آهي.

اخلاقي قدرن روپن کي بهتر بڻائڻ، ٻين جي عزت ڪرڻ ۽ انهن سان تعلقات بهتر بڻائڻ ۾ مددگار ثابت ٿين ٿا. ڇا صحيح آهي ۽ ڇا غلط، اهو ڄاڻڻ انساني زندگيءَ جو هڪ اهم عنصر آهي، جيڪو فرد جي ڪردار جي تعمير ڪري ٿو. سٺا اخلاقي قدرن انسان کي صحيح فيصلو ڪرڻ ۽ ٻين سان ميل جول بهتر بڻائڻ ۾ مدد ڏين ٿا. مثال طور: ٻارن کي سيکاريو آهي ته اهي وڏن جي عزت ڪن، پاڙيسرين ۽ بيمارن جو خيال رکن. جڏهن ٻار انهن هدايتن تي عمل ڪندا آهن ته ٻين ماڻهن سان سندن ناتا سٺا ٿي پوندا آهن. اهڙيءَ طرح جيڪڏهن ڪو شخص پنهنجو ڪم ايمانداريءَ سان ڪري ته اهو پنهنجا مقصد سولائيءَ سان حاصل ڪري سگهي ٿو.

هن سبق ۾ اوهان ”وقت جي پابندي“، ”وطن سان محبت“، ”قانون جو احترام“، ”ملاقات جا ادب“، ”بيمار جي عيادت“ ۽ ”قومي يڪجهتي“ جهڙن اخلاقي قدرن بابت ڄاڻ حاصل ڪندا.

مُلڪ ۽ مِلّت سان مُحَبّت ۽ وفاداري

ساره ۽ حامد اڄ ڏاڍو خوش هئا، انهن جي غير معمولي خوشي ڏسي ماءُ کانئن پڇيو: ”ٻارو! اڄ توهين ڏاڍو خوش ڇو نظر اچو ڇا ڳالهه آهي؟“

ساره: ”امان اڄ کان اسان جي اسڪول ۾ 14 آگسٽ جون تياريون شروع ٿي ويون آهن، سومون تقريري مقابلي ۾ حصو ورتو آهي.“

حامد: ”امان! آءُ پنهنجي قومي هيرو قائد اعظم جو ڪردار ادا ڪندس.“
ماءُ: ”اها ته تمام سٺي ڳالهه آهي. اوهان کي معلوم آهي ته آزاديءَ وارو ڏهاڙو اسان لاءِ عيد جي ڏينهن وانگر آهي. ان ڏينهن اسان جو ملڪ آزاد ٿيو ۽ اسان کي غلاميءَ مان نجات ملي.“

ساره: ”جي امان! اڄ اسان کي استاڊياڻي صاحب به ٻڌايو ته پنهنجي ملڪ لاءِ ڏنل قربانين کي ياد رکڻ گهرجي. رڳو گهر کي جهنڊن سان سينگارڻ ۽ ساڻو جهنڊو ڦڙڪائڻ ڪافي ناهي، پر اسان کي پنهنجي مُحَبَّ وطن هجڻ جو ثبوت ڏيڻ گهرجي.“

حامد: ”امان! مُحَبَّ وطن هجڻ لاءِ جنهن قومي جذبي ۽ وفاداريءَ جي ضرورت آهي، اهو اسان ۾ موجود آهي.“

ساره: ”منهنجي تقرير جو عنوان ”مُلڪ ۽ مِلّت سان محبت ۽ وفاداري“ آهي. آءُ ڏاڏا سائينءَ جي مدد سان پنهنجي تقرير پوري ڪنديس.“

ماء: ”حامد توهان قائد اعظم جو ڪردار پيا ادا ڪيو. ان ڪري توهان کي قائد اعظم جي سوانح عمري پڙهڻ گهرجي.“

حامد: ”جي امڙ!“

(ساره شام جو کاڌو کائي ڏاڏي سائين وٽ اچي پهچي ٿي)

ساره: ”ڏاڏا سائين! مون کي اسڪول ۾ تقرير ڪرڻي آهي، جنهن جو موضوع ”ملڪ ۽ ملت سان محبت ۽ وفاداري“ آهي. ان حوالي سان اوهان منهنجي مدد ڪريو.“

ڏاڏو: ”شاباس ڏي! تمام سٺو عنوان چونڊيو آهي توهان. اسين پنهنجي ننڍن ننڍن عملن ذريعي ثابت ڪري سگهون ٿا ته اسين پنهنجي ملڪ ۽ قوم سان محبت ڪريون ٿا ۽ ان جا وفادار آهيون.“

ساره: ”اهو ڪيئن ڏاڏا سائين؟“

ڏاڏو: ”اهو هن طريقي سان ته اسين پنهنجي ملڪ کي پنهنجو گهر سمجهون. جهڙيءَ طرح اسين گهر جي ڪنڊ ڪڙچ جي صفائي جو خيال رکندا آهيون. جهيڙي جهڙي کان بچندا ۽ والدين جي فرمانبرداري ڪندا آهيون ۽ گهر جي اصولن جي پابندي ڪندا آهيون. ساڳئي نموني اسان کي پنهنجي ملڪ لاءِ به سوچڻ گهرجي. گهٽين کي صاف سترو رکڻ گهرجي پنهنجي ملڪ کي هر قسم جي برائي ۽ سازشن کان بچائڻ لاءِ حڪومت سان سهڪار ڪيون ۽ ان جي قانون تي پوري طرح عمل ڪريون.“

ساره: ”پر ڏاڏا سائين! اهو سڀ ڪجهه ٿيندو ڪيئن؟“

ڏاڏو: ”ڏس ڏي! اهو صرف ۽ صرف تڏهن ممڪن آهي، جڏهن هر هڪ ماڻهو پنهنجي ذاتي مفاد کي پٺڀري پٺيان ڦٽو ڪري ملڪي مفاد کي ترجيح ڏيندو. پر جيڪڏهن اسان صرف تقريرن ۾ اهي ڳالهيون ورجائينداسين ۽ عملي طور ڪجهه به نه ڪنداسين ته اهو مقصد حاصل نه ٿيندو. توهان پنهنجي تقرير ۾ اسڪول جي سڀني شاگردن ۽ شاگردياڻين کي اهو پيغام ڏيو ته اڄ کان اسين سڀ اهو عهد ڪريون ٿا ته اسين پنهنجي عملي ڪوشش جي شروعات اڄ کان ئي ڪري رهيا آهيون ۽ سچي، محب وطن ۽ قوم سان وفادار هجڻ جو ثبوت پيا ڏيون.“

ساره: ”مهرباني ڏاڏا سائين! اوهان منهنجي جوش ۽ جذبي کي وڌائي ڇڏيو اڄ ئي آءٌ پنهنجي دوستن کي ان طرف مائل ڪنديس جيئن اهي به حب الوطني ۽ وفاداري کي سمجهن ۽ ان تي عمل ڪن.“

ڏاڏو: ”شاباس ڏي، شال! خوش هجي.“ !!!

سبق جو خلاصو

ساره ۽ حامد ٻئي ڀاءُ پيٽ اسڪول جي 14 آگسٽ واري پروگرام ۾ حصو وٺڻ ٿا. حامد قومي هيرو ”قائد اعظم“ جي ڪردار ادا ڪرڻ ۾ مصروف ٿي وڃي ٿو جڏهن ته ساره ”ملڪ سان محبت ۽ وفاداريءَ“ جي عنوان لاءِ پنهنجي ڏاڏي سائينءَ کان رهنمائي وٺي ٿي. ڏاڏا سائين کيس ٻڌائي ٿو ته اسان جو ملڪ اسان جي لاءِ پنهنجي گهر وانگر آهي. ان کي صاف رکڻ، سازشن ۽ برائين کان پاڪ ڪرڻ ۽ ان جي قانونن جي پابندي ڪرڻ اسان جي ذميداري آهي. اهو تڏهن ممڪن آهي، جڏهن اسين پنهنجي مفاد کي ملڪ لاءِ قربان ڪريون. جيئن ملڪ ۽ ملت جا وفادار بڻجن. ساره اهي ڳالهيون ٻڌي، پنهنجن دوستن تائين پهچائڻ جو وعدو ڪري ٿي.

شاگردن ۽ شاگردياتين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) ملڪ ۽ ملت سان وفاداري ثابت ڪرڻ لاءِ اسان کي ڇا ڪرڻ گهرجي؟
- (2) هن ڪهاڻيءَ مان اسان کي ڪهڙو سبق ملي ٿو؟
- (3) جشن آزادي ڪيئن ملهائڻ گهرجي؟

ب_ خالي جڳهون مناسب لفظن سان ڀريو:

- (1) هر ماڻهوءَ کي ذاتي مفاد مٿان _____ مفاد کي ترجيح ڏيڻ گهرجي.
- (2) ملڪ کي برائين ۽ سازشن کان بچائڻ لاءِ اسان کي _____ جو ساٿ ڏيڻ گهرجي.
- (3) جشن آزادي اسان لاءِ _____ وانگر آهي.
- (4) حامد 14 آگسٽ جي تقريب ۾ _____ جو ڪردار ادا ڪري رهيو هو.
- (5) ساره جي تقرير جو عنوان _____ هو.

ج۔ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) اسان حب الوطني ۽ وفاداري پنهنجي عمل ذريعي ثابت ڪري سگهون ٿا.		
(2) اسان کي ملڪي قانونن جي پابندي ڪرڻ گهرجي.		
(3) 14 آگسٽ تي گهر کي جهنڊن سان سينگارڻ ٿي اهم آهي.		
(4) حامد جي تقرير جو موضوع ”حب الوطني“ هو.		
(5) تقرير جي معاملي ۾ بابا سائين ساره جي رهنمائي ڪئي.		

لُغت	
لفظ	معنيٰ
غير معمولي	حد کان وڌيڪ، اهم
سوانح عمري	ڪنهن شخصيت جي زندگي جا احوال
مفاد	فائدو
پنيءَ پٺيان ڦٽو ڪرڻ	ڪنهن شيءِ کي معمولي سمجهي پري ڦٽو ڪرڻ
حُبّ الوطني	وطن جي محبت
مِلّت	قوم

شھريءَ جون ذميداريون

لغوي اعتبار سان هر اهو ماڻهو ملڪ جو شھري آھي، جيڪو ان ملڪ جي ڳوٺ يا شھر جو رھاڪو ھجي، پر جڏھن سياسي تصور ۾ لفظ ”شھري“ اصطلاح طور استعمال ڪجي تہ ان مان ڪنھن ملڪ يا رياست جو فرد مراد ھوندو آھي. پاڪستان اسان جو ملڪ ۽ اسين ان جا شھري آھيون.

ملڪ جو شھري ھجڻ جي اعتبار سان آئين اسان کي ڪي حق ڏنا آھن، پر حق معلوم ڪرڻ کان پھريئن اسان کي پنھنجي ذميدارين طرف ڌيان ڏيڻ گھرجي. ملڪ جي شھريءَ جون ڪجهه ذميداريون ھيٺينءَ ريت آھن:

1. حقوق العباد / سماجي حق:

ھر شھريءَ لاءِ ضروري آھي تہ عام ماڻھن جي حقن جو خيال رکي جيڪي رياست انھن کي ڏنا آھن، مثال طور ٻين جي راءِ ۽ نظرين جو احترام ڪرڻ.

2. قانون جو احترام ۽ متعلقه اهلڪارن سان تعاون:

ھر شھري کي ملڪي قانون جو احترام ڪرڻ گھرجي ۽ قانون نافذ ڪندڙ اهلڪارن سان سھڪار ڪرڻ گھرجي. ڪڏھن بہ تشدد وارو رخ اختيار نہ ڪرڻ گھرجي ۽ ھميشہ قانون جي پيڇڪڙي کان بچڻ گھرجي. ٽريفڪ جي قانونن جي چڱي نموني پاسداري ڪجي. ڊرائيونگ دوران ڪڏھن بہ جلد بازي نہ ڪرڻ گھرجي. آئين ڪرڻ سان نہ رڳو ڊرائيور ۽ ان سان گڏ سوار ماڻھن کي پڻ خطرو ھوندو آھي، پر روڊ تي موجود ٻين گاڏين ۽ ماڻھن لاءِ بہ خطرناڪ صورتحال پيدا ٿي پوندي آھي.

3. ايمانداري ۽ فرض اداڪي:

ھر شھريءَ کي پنھنجون ذميداريون، پوري توجھ، شوق ۽ ايمانداري سان ادا ڪرڻ گھرجن. ڪڏھن بہ ڪنھن فرد يا دوڪيبازي ۾ ملوث نہ ھئڻ گھرجي. کيس پنھنجي واجبات پورا پورا ۽ وقت سر ادا ڪرڻ گھرجن.

4. عام پلائي جي ترقيءَ لاءِ جدوجهد:

شهرين کي اهڙين سرگرمين ۾ ڀرپور بهرو وٺڻ گهرجي، جيڪي رياستي يڪجهتي، وقار ۽ ترقي کي هٿي وٺائين.

5. معاشي ترقي:

هر شهري جي اها به ذميداري آهي ته هو پنهنجون ڀرپور صلاحيتون ڪتب آڻيندي، ملڪ ۾ جمهوريت مضبوط ڪرڻ ۽ معاشي ترقي لاءِ ڪوشش وٺي.

6. راءِ ۽ ووٽ جو صحيح استعمال:

هر شهري لاءِ اهو به ضروري آهي ته چونڊ دوران اهڙن نمائندن کي ووٽ ڏئي ڪامياب بڻائي، جيڪي ايوانن ۾ پهچي سندس صحيح نمائندگي ڪري سگهن.

سبق جو خلاصو

ملڪ جي شهري هجڻ جي ناطي اسان تي ڪجهه ذميداريون لازم ٿيون ٿيون. رياست جي رهائشي ماڻهن جا حق پورا ڪرڻ، ملڪ جي قانون جو احترام ڪرڻ، ذميدارين ۾ ڪوتاهي نه ڪرڻ، وقت سر واجبات ادا ڪرڻ، رياست جي ترقيءَ لاءِ عملي سرگرمين ۾ بهرو وٺڻ، پنهنجون صلاحيتون ملڪي ترقي ۽ بقاءَ لاءِ استعمال ڪرڻ ۽ بهتر نمائندن جي چونڊ ۾ پنهنجي راءِ استعمال ڪرڻ. اهي سڀ اسان شهرين جون ذميداريون آهن.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٽين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) ملڪ ۾ رهندڙ هر شهري لاءِ ڪهڙيون ذميداريون آهن؟
- (2) اوهان جي خيال ۾ معاشي ترقي لاءِ شهري ڪهڙو ڪردار ادا ڪري سگهي ٿو؟
- (3) جيڪڏهن شهري پنهنجا فرائض ۽ ذميداريون پوريون نه ڪندا ته ملڪ جو ڇا حال ٿيندو؟ ٽن ستن ۾ جواب لکو.

ب۔ هيٺيان خال ڀريو:

- (1) هر شهري لاءِ ضروري آهي ته هو ٻين جي _____ جو احترام ڪري.
- (2) هر شهري کي پنهنجا فرائض _____ سان ادا ڪرڻ گهرجن.
- (3) ملڪ ۾ جمهوريت جي مضبوطي ۽ _____ کي هٿي وٺرائڻ گهرجي.

ج۔ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) هر شهري کي پنهنجا واجبات بروقت ادا ڪرڻ گهرجن.		
(2) هر شهريءَ کي حقوق العباد جو خيال رکڻ گهرجي.		
(3) ذميدارين ۾ ڪوتاهي ڪرڻ ملڪي ترقي جي ضمانت آهي.		
(4) چونڊن ۾ پنهنجي راءِ/ووٽ ڏيڻ جو حق هر هڪ شهري کي حاصل ناهي.		

لُغت	
لفظ	معنيٰ
لغوي	لغت جي اعتبار سان، ٻولي ۾ ان لفظ جي معنيٰ ڪهڙي آهي.
اصطلاح	ڪو لفظ ڪنهن ٻولي ۾ ڪا خاص معنيٰ ڏيکاري ته ان کي ”اصطلاح“ چوندا آهن.

قومي يڪجهتيءَ جي اهميت

مشهور چوڻي آهي ته ”اتفاق ۾ برکت آهي“ ٻڌي ۽ اتفاق قومي ايڪي جو ذريعو آهي، جڏهن ته نا اتفاقي ۽ انتشار ڪمزوري ۽ زوال جو سبب بڻجندا آهن. تاريخ شاهد آهي ته قومن جي ترقي، خوشحالي ۽ استحڪام سندن قومي ايڪي ۽ اتحاد سبب ممڪن بڻيا آهن.

”قومي ايڪي“ جي تعريف هن طرح ڪري سگهجي ٿي ته ”ڪنهن ملڪ اندر رهندڙ ماڻهو پنهنجي انفرادي سڃاڻپ رکڻ باوجود اجتماعي ڪمن ۾ هم خيال ۽ ٻڌي سان رهڻ جو عزم ڪندي ان جو عملي نمونو پيش ڪن ته اهو ”قومي ايڪو“

آهي. مطلب ته قومي ايڪو هڪ اهڙو نفسياتي عمل آهي، جنهن ذريعي اتفاق ۽ جذباتي هڪ جهڙائي واري سوچ ماڻهن جي دلين ۾ پيدا ٿئي ٿي، نتيجي ۾ ملڪ سان وفاداري ۽ اجتماعي شهرت وارو رجحان جنم وٺي ٿو.

اوهان ڪنهن درياءَ جو مثال وٺو. درياءَ جو وهڪرو ڇولين جي گڏجي وهڻ سبب ٿئي ٿو. جڏهن تمام گهڻيون ڇوليون اچي گڏبيون ته درياءَ جي طاقت ايتري وڌي ويندي آهي، جو ان سان ٻوڏ اچي ويندي آهي، جيڪا سامهون ايندڙ هر شيءِ کي لوڙهي ڇڏيندي آهي، پر اها درياءَ جي اڪيلي ڇولي اچي ڪناري سان ٽڪرائبي ته ان جي ڪابه حيثيت ڪانه هوندي. توهان ماکيءَ جي مک کي ڏسو، ماکيءَ جون مکيون جڏهن ٻڌي ۽ اتفاق سان گڏجي ڪم ڪن ٿيون ۽ اجتماعي نموني سان مختلف چراگاهن، فصلن ۽ باغن ۾ وڃي هڪ هڪ گل جي رس چوسي مانارو ٺاهين ٿيون. تڏهن ماکي حاصل ٿئي ٿي. بس اهوئي حال قوم جو به آهي. قوم جو هر ماڻهو آڱر ۽ وطن هٿ جي تريءَ وانگي آهي. اهي هڪ ٻئي سان ڳنڍيل آهن، هٿ جي هڪ آڱر ڪٽي ڪڏهن ڪمزور ٿي پوندي آهي، پر جڏهن سڀ آڱريون گڏجي مڪڙ بڻجنديون آهن ته اهي دشمن جو چڱي نموني مقابلو ڪنديون آهن. قومي نا اتفاقي ۽ انتشار ملڪي بغاوت جو سبب

بڻجندا آهن. پاڪستان جي باني محمد علي جناح ملڪ جي ترقي ۽ خوشحالي لاءِ هميشه اتحاد ۽ ايڪي تي زور ڏنو. سندس فرمان آهي:

”مون کي ان ۾ شڪ ناهي ته اتحاد يقين، محڪم ۽ تنظيم ٿي آهي بنيادي نڪتا آهن، جيڪي نه صرف اسان کي دنيا جي پنجين وڏي قوم بڻائي رکندا، پر دنيا جي هر قوم کان بهتر قوم بڻائيندا.“

بئي دفعي پاڻ فرمايائين:

”اسان مان ڪوبه پنجابي، بلوچي، سنڌي ۽ پٺاڻ ناهي، بلڪ اسان مان هر هڪ پاڻ کي پاڪستاني محسوس ڪري ۽ سمجهي، ۽ اسان کي صرف ۽ صرف پنهنجي پاڪستاني هجڻ تي فخر ڪرڻ کپي.“

جڏهن انسان پنهنجي وطن جي هر شيءِ کي چاهيندو ته هتي رهندڙ ماڻهو به کيس رنگ، نسل، ذات، پات ۽ مذهب جي فرق بنا پسندلچل لڳندا. ماڻهن جا اختلاف ختم ٿيندا ۽ هندو، مسلمان، سک، مسيحي ۽ پارسي جي قيد مان نڪري ماڻهو انسانيت وارو مذهب اختيار ڪندا.

سبق جو خلاصو

قومن جي ترقي ۽ خوشحاليءَ جو دارومدار اتفاق ۽ ٻڌيءَ ۾ آهي. قوم هڪ ٺڳ وانگر آهي. جيستائين ٺڳ پڪوڙيل آهي ته اها طاقتور آهي، پر جڏهن اها کلي ويندي ته هر هڪ آڱر ڪمزور ٿي پوندي. ماڻهو متحد ٿي طاقتور قوم بڻجي ويندا آهن، جن کي پوءِ ڪير به زير نٿو ڪري سگهي. پاڪستان جي باني قائد اعظم محمد علي جناح ذات پات جي فرق کي وساري، قومي اتحاد ۽ ٻڌيءَ وڌائڻ جي ترغيب ڏني آهي.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٿين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) اتحاد جي معنيٰ ڇا آهي ۽ قومي اتحاد مان ڇا مراد آهي؟
- (2) پاڪستان ۾ قومي اتحاد ۽ ايڪو مثالن سان واضح ڪريو.

ب۔ هيٺيان خال مناسب لفظن سان ڀريو:

- (1) ٻڌي ۽ اتفاق _____ جو ذريعو آهن.
- (2) قوم _____ هجي ته ڪوبه دشمن مغلوب نه ٿو ڪري سگهي.
- (3) قوم ۾ نا اتفاقي ۽ انتشار _____ جو سبب بڻجي ٿو.
- (4) مذهب، ذات پات، زبان ۽ برادري جو فرق _____ جي ڪري ٿئي ٿو.
- (5) ڇولين جي طاقت _____ ۾ آهي.

ج۔ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) قومن جو اتحاد يڪجهتيءَ ۾ آهي.		
(2) ڇولي درياءَ کان ٻاهر نڪرندي ته طاقتور ٿي ويندي آهي.		
(3) قوم جو هر ماڻهو آڱر ۽ وطن هٿ وانگر آهي.		
(4) مذهب، نسل ۽ ذات پات جو فرق قومي ايڪي جي نشان آهي.		
(5) پاڪستان جي باني وطن جي ترقي لاءِ هميشه قومي يڪجهتي تي زور ڏنو.		

د: پاڪستاني تاريخ جا اهي پنج اهم ڪارناما بيان ڪريو جيڪي قومي اتحاد بدولت مڪمل ٿيا.

لُغت	
لفظ	معنيٰ
يڪجهتي	ايڪو اتحاد، ٻڌي
انتشار	جدا جدا هجڻ، نا اتفاقي
مغلوب	ما تحت، هيٺو ڪمزور

آئين ۽ قانون جي اهميت

ٻارو! آئين ۽ قانون جي اهميت سمجهڻ کان اڳ اهو سمجهي وٺو ته آئين ۽ قانون ۾ ڪهڙو فرق آهي. اهي اصول ۽ قاعدا جن مطابق حڪومت جو انتظام هلايو وڃي ان کي ”آئين“، ”منشور“ ۽ ”دستور“ چوندا آهن. جڏهن ته سماج جو انتظام سنڀالڻ لاءِ جيڪي قاعدا قانون ۽ سزائون مقرر ڪيون وڃن، انهن کي

”قانون“ چئبو آهي. ٻنهي جي فرق کي سمجهڻ لاءِ هڪ مثال وٺو: پاڪستان جو آئين اها ضمانت ڏئي ٿو ته اقليتن کي پنهنجي مذهب مطابق عبادت ڪرڻ جي آزادي حاصل هوندي. پر جيڪڏهن ان ڳالهه ۾ ڪو ماڻهو رڪاوٽ بڻجي ته ان جو حل قانون ذريعي ٿيندو. قانون اهو ٻڌائيندو ته ان جرم جي نوعيت ڪهڙي آهي ۽ ان جي سزا ڪهڙي ٿيندي؟ آئين جي وضاحت ڪرڻ اعليٰ عدالتن جو ڪم آهي ۽ ان تي عمل ڪرڻ حڪومت جي ذميداري آهي. جڏهن ته قانون جاري ڪرائڻ حڪومت، انتظاميه (پوليس ۽ عدالتن) جو ڪم آهي ۽ ان تي عمل ڪرڻ عوام جي ذميداري آهي.

پاڪستان سميت ڪيترن ئي ملڪن وٽ تحريري آئين آهي، پر برطانيا ۽ نيوزيلينڊ اهڙا ملڪ آهن، جن وٽ آئين غير تحريري آهي، غير تحريري جو اهو مطلب ناهي ته اهو ڪٿي به لکيل ناهي، پر ان مان مراد آهي ته اهو ڪتابي صورت ۾ ڪنهن هڪ هنڌ گڏ ٿيل ناهي ۽ ان جو اڪثر حصو قديم زماني کان سندن وڏڙن کان سڀني به سڀني منتقل ٿيندو رهي ٿو.

دنيا جو سڀ کان پهريون آئين 1877 ۾ هڪ آثار قديمه جي ماهر ارنسٽ دي سارزڪ لڌو. اهو آئين سميري بادشاهه يوروڪي گينا ڏانهن منسوب آهي، جنهن جو زمانو 2300 ق.م ٻڌايو وڃي ٿو.

آئين جي اهميت:

دنيا جي ڪابه تنظيم، پوءِ ڪٿي اها ننڍي پورهيت يونين هجي يا ڪا وڏي رياست، سڀني کي پنهنجو انتظام هلائڻ لاءِ دستور جي ضرورت هوندي آهي. سماج حڪومت جي ماتحت هوندو آهي. حڪمران حڪومت هلائڻ لاءِ آئين مان رهنمائي حاصل ڪندا آهن، ان ڪري انهن کي آئيني حڪمران چوندا آهن.

آئين جي اهميت هيٺين ڳالهين جي ڪري آهي:

1. ڪنهن به ملڪ جو آئين حڪومت کي ڪاروهنوار هلائڻ جا قاعدا، قانون مهيا ڪري ڏيندو آهي. جيڪڏهن آئين نه هجي ته سماج افراط تفريط جو شڪار ٿي وڃي.
2. آئين هجڻ جي صورت ۾ شهري حڪومت جو احتساب ڪري سگهن ٿا ته اها قانون مطابق هلي پئي يا نه.
3. آئين جي ذريعي ماڻهن کي سندن حقن بابت سڌ ملي ٿي. اهي پنهنجي حق تلفي ٿيڻ جي صورت ۾ احتجاج ڪري سگهن ٿا.
4. آئين قومي هدف مقرر ڪري ٿو. اهو ڪنهن به ملڪ لاءِ بيحد ضروري آهي. مثال طور: پاڪستان وانگر ڪيترن ئي ملڪن جي آئين شهرين لاءِ اهو هدف مقرر ڪيو آهي ته اهي جمهوريت جي مضبوطي ۽ ملڪي معيشت جي ترقي لاءِ اپاءَ وٺندا.

قانون:

قانون جو اصل مقصد ماڻهن کي انصاف ڏيڻ آهي، تنهن ڪري ان جي سماج ۾ اهڙي حيثيت آهي. جهڙي روح جي جسم اندر. قانون سان ئي سماج زندهه رهي ٿو.

قانون ٻن قسمن جو آهي: 1_ اخلاقي قانون 2_ حڪومتي قانون.

دنيا جا سڀئي قانوندان، مُفڪِر ۽ فلسفي ان ڳالهه کي تسليم ڪن ٿا ته اخلاقي قانونن وانگر حڪومتي قانون به هجڻ گهرجن. ان جو سبب هي آهي ته اخلاقي قانون جي پيچڪڙي کي برو ته سمجهيو وڃي ٿو پر ان تي ڪا سزا نه ٿي ڏني سگهجي. مثال طور: اوهان جيڪڏهن ڪنهن پوڙهي شخص کي ڳرو وزن ڪٽندي ڏسو ته اخلاقي قانون جي تقاضا اها آهي ته اوهان ان وزن ڪٽڻ ۾ سندس مدد ڪريو. جيڪڏهن اوهان آئين ڪندا ته اها تمام سٺي ڳالهه آهي، پر جيڪڏهن اوهان آئين نه ٿا ڪريو ته ان تي

ڪا سزا نه ملندي. هاڻي فرض ڪريو جيڪڏهن ان پوڙهي شخص جو بار هلڪو ڪرڻ بدران اوهان ان کي ڏڪو ڏئي ٿا ڇڏيو ان جو ڪيسو ڪٿي ٿا وڃو ته ڇا ٿيڻ گهرجي؟ ڪير فيصلو ڪندو ۽ ان ڏوهه جي ڪيتري سزا هجڻ ڪپي؟ جيڪڏهن ڏوهاريءَ کي مناسب سزا نه ملندي ته سماج ۾ افراتفري پکڙجي ويندي ۽ هر شخص ڏوهاريءَ کان پاڻ بدلي وٺڻ جي ڪوشش ڪندو. تنهن ڪري ضرورت پوي ٿي ته اخلاقي قانون سان گڏ حڪومتي قانون به هجن، جيڪي انهن ڏوهن جون سزائون مقرر ڪن. ثابت ٿيو ته سماج جو مناسب انتظام هلائڻ لاءِ قانون ۽ ان تي عمل ڪرائڻ پئي لازم آهن. ياد رکڻ گهرجي ته قانون جو بنياد ڏاڍي تي بلڪل به ناهي، پر جيڪو قانون جي پيچڪڙي ڪندو ان جي لاءِ رياست طاقت جو استعمال ڪندي دنيا جي جيترن به ملڪن ۾ اڄ قانون آهي، اهي اتان جي قانون ساز ادارن ۽ سٺي انتظاميا جي ڪري آهي.

سبق جو خلاصو

قانون ۽ آئين ۾ بنيادي فرق اهو آهي ته آئين ملڪي نظام هلائڻ جي قاعدن ۽ اصولن جو نالو آهي، جڏهن ته قانون سماج اندر انتظام درست رکڻ جي اصولن ۽ ضابطن ۽ سزائن جي مجموعي جو نالو آهي. پاڪستان سميت سڀني ملڪن ۾ تحريري آئين لاڳو آهي، پر برطانيا ۽ نيوزيلينڊ ۾ غير تحريري آئين لاڳو آهي. ڪنهن به ملڪ کي هلائڻ لاءِ آئين ڪرنگهي واري حيثيت رکي ٿو. ساڳئي نموني قانون جو مقصد انصاف پهچائڻ آهي. سماج اندر امن بحال ڪرڻ لاءِ قانون جو هجڻ ۽ ان تي عمل ڪرائڻ پئي ضروري آهن. جيڪڏهن آئين نه ٿيندو ته سماج بي يقيني واري ڪيفيت ۽ ڏڦيڙن جي ور چڙهي ويندو.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٽين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) آئين ۽ قانون ۾ ڪهڙو فرق آهي؟ مثال سان وضاحت ڪريو.
- (2) هڪ بهتر دستور جون خاصيتون لکو.
- (3) ملڪ لاءِ آئين جي ڪهڙي اهميت آهي؟ واضح ڪريو.
- (4) سماج لاءِ قانون جو ضروري آهي؟

ب۔ هيٺيان خال مناسب لفظن سان ڀريو:

- (1) دنيا جو سڀ کان پهريون آئين _____ ۾ لڌو ويو.
- (2) برطانيا ۽ نيوزيلينڊ جا دستور _____ آهن.
- (3) آئين جي وضاحت ڪرڻ _____ جو ڪم آهي.
- (4) آئين تي عمل ڪرڻ _____ جي ذميداري آهي.
- (5) قانون جو بنيادي مقصد _____ پهچائڻ آهي.

ج۔ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) دنيا جو پهريون آئين جمهوري قانون آهي.		
(2) آئين قومي هدف مقرر ڪندو آهي.		
(3) آئين ۽ قانون مان جنهن به هڪ تي عمل ڪيو وڃي ته سماج درست رهندو.		
(4) غير تحريري آئين پراڻي دور جي قصن ۽ آکاڻين مان جوڙيو ويندو آهي.		

لُغت

لفظ	معنيٰ
انتظاميا	ملڪي انتظام هلائيندڙ ادارا مثلاً: پوليس، عدالتون
سڀني به سڀني منتقل ٿيڻ	ڪا ڳالهه وڌڻ کي ياد هجي وري انهن جو اولاد ٻڌي پنهنجي اولاد کي ٻڌائي.
افراط ۽ تفريط	گهٽ وڌائي
حق تلفي	حق ضايع ڪرڻ، حق ڦهلائڻ
هدف (ج) آهڻ	نشانو مقصد
قانوندان	قانون جا ماهر، قانون ٺاهيندڙ

بنيادي حق، جن جي پاڪستاني آئين ضمانت ڏئي ٿو

انساني زندگيءَ لاءِ بنيادي حق ڪرنگمي جي حيثيت رکن ٿا. انهن کان سواءِ ڪوبه ماڻهو پنهنجي شخصيت کي نروار نه ٿو ڪري سگهي، تنهن ڪري هر جمهوري ملڪ ۾ بنيادي حقن کي آئين ۾ شامل ڪيو ويو آهي. پاڪستان جي 1973ع واري آئين کي بنيادي حقن جي اعتبار سان پهرين ٻنهي دستورن تي فوقيت حاصل آهي. آئين جي ٻئي حصي اندر پهرين باب جي شق نمبر 8 کان

28 ۾ بنيادي حقن جو ذڪر ٿيل آهي، جن کي هتي مختصر بيان ڪجي ٿو:

1. رياست هر شهريءَ کي زندگيءَ جي تحفظ جي ضمانت ڏئي ٿي.
2. هر شهري آزاديءَ سان گهمي ڦري سگهي ٿو.
3. هر شهريءَ کي اجتماع، سوچ ۽ اظهار جي آزادي حاصل آهي.
4. هر شهريءَ کي انجمن ۽ يونين ٺاهڻ جو حق آهي.
5. زندگيءَ جون گھڻيون پوريون ڪرڻ لاءِ جائز ڌنڌو اختيار ڪرڻ هر شهريءَ جو حق آهي.
6. مذهبي آزادي هر شهريءَ جو حق آهي. هو پنهنجي مذهبي تعليم مطابق عبادت ڪري سگهي ٿو ۽ زندگي گذاري سگهي ٿو.
7. هر شهري جائيداد جي ڏيتي لپي ڪري سگهي ٿو.
8. مذهبي ۽ نسلي فرق بنا هر شهري ملازمت جو حق رکي ٿو.
9. سڀئي شهري قانون جي نظر ۾ هڪ جهڙا آهن. ڪنهن کي ڪنهن تي برتري ناهي.
10. عوامي ۽ مذهبي جڳهن کي ڏسڻ جو حق به هر شهريءَ کي حاصل آهي.

هي اهي بنيادي حق آهن، جن جي پاڪستاني آئين هر شهريءَ کي اجازت ڏئي ٿو. توڙي ان جو ڪو به مذهب هجي، اهو ڪهڙي به ٻولي ڳالهائيندو هجي ۽ ان جو ڪنهن به طبقي سان تعلق هجي، انهن بنيادي حقن جو پورا تمام ضروري آهي. تڏهن ئي

هڪ سڄو پاڪستاني پنهنجي صلاحيتن ذريعي ملڪ ۽ قوم جي خدمت بهتر انداز ۾ ڪري سگهي ٿو.

بنيادي انساني حق ان ٿوري ۾ ٿوري معيار کي ظاهر ڪن ٿا، جيڪو انسانن کي وقار سان زندگي گذارڻ لاءِ گهربل آهي. بنيادي انساني حق ماڻهن کي ان ڳالهه جي چوند ڪرڻ جي اجازت ڏين ٿا ته اهي ڪهڙي طرز زندگي ۽ ڪهڙي قسم جي حڪومت چاهين ٿا.

بنيادي حق حاصل ٿيڻ سان ماڻهن کي اها ضمانت به ملي وڃي ٿي ته کين بنيادي ضرورتون يعني ڪپڙي، اتي، اجهي، صحت ۽ تعليم جون سهولتون ملنديون. جڏهن انسانن کي سندس بنيادي ضرورتون حاصل ٿي پون ته ڪوبه سماج دشمن ڪين غلط واٽ تي نه ٿو هلائي سگهي. اقوام متحده مطابق بنيادي حق ان ڳالهه کي ثابت ڪن ٿا ته ماڻهو پنهنجون انساني خوبيون مثلاً: ذهانت ۽ صلاحيت کي ترقي ڏئي سگهندو ۽ انهن کي بهتر سرگرمين ۾ استعمال ڪري سگهندو.

سبق جو خلاصو

پاڪستان جي 1973ع واري آئين ۾ بنيادي انساني حقن جو ذڪر ٿيل آهي، جنهن مطابق هر شهريءَ کي زندگيءَ جو تحفظ، گهڻو ڦرڻ جي آزادي، مذهبي آزادي، برابري، ملازمت، عوامي ۽ مذهبي جڳهن گهڻو ڦرڻ جي آزادي حاصل آهي. اهي حق حاصل ٿيڻ سان هڪ سڄو پاڪستاني قوم جي بهترين خدمت ڪري سگهي ٿو.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٿين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) پاڪستاني آئين شهرين جي ڪهڙن بنيادي حقن جو ضامن آهي؟
- (2) بنيادي حق ملڻ جي صورت ۾ شهري پنهنجون صلاحيتون ڪهڙي نموني استعمال ڪندا؟ پنهنجن لفظن ۾ لکو.

ب۔ هيٺيان خال مناسب لفظن سان ڀريو:

- (1) پاڪستان جي _____ واري آئين کي بنيادي حقن جي اعتبار سان ٻين دستورن تي برتري حاصل آهي.
- (2) آئين جي ٻئي حصي اندر باب _____ جي شق 8 کان 28 ۾ بنيادي حقن جو ذڪر ٿيل آهي.
- (3) مذهبي آزادي هر شهري جو _____ آهي.
- (4) هر شهري _____ ڏندو اختيار ڪرڻ جو حق رکي ٿو.
- (5) بنيادي حق انساني زندگي ۾ _____ جي حيثيت رکن ٿا.

ج۔ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

غلط	صحیح	جملو
		(1) ڪنهن به شهري کي جائيداد جي ڏيڻي لڀڻي جو حق ناهي.
		(2) پاڪستان جي 1956ء واري آئين کي ٻين دستورن تي برتري حاصل ناهي.
		(3) مذهبي ۽ نسلي فرق بنا ملازمت هر شهريءَ جو حق آهي.
		(4) آئين مطابق اظهار جي آزاديءَ جو اسان کي حق آهي، تنهن ڪري جيڪي اسانجي دل چاهي اهو سوشل ميڊيا تي چئي يا لکي سگهون ٿا.
		(5) آئين ۾ موجود بنيادي حق حاصل ڪرڻ لاءِ لکيل پڙهيل هجڻ ضروري آهي.

لُغت

لفظ	معنيٰ
ڪرنگمي واري حيثيت	بنيادي اهم خاص جڳهه
فوقيت	برتري، مٿي رائي، رتبو
انجمن	عام پلائي جي تنظيم
يونين	مزدورن جي حقن حاصل ڪرڻ لاءِ ٺاهيل تنظيم

قانون جو احترام ۽ پابندي

سنجيش گهران اسڪول لاءِ نڪتو. جڏهن گهڙيءَ ۾ ڏنائين ته پوڻا آٺ ٿي رهيا هئا. کيس ڊپ هو ته اڄ وري اسڪول کي دير ٿيندي ته ڌڙڪا ملندا. اهو سوچي هو تڪڙو تڪڙو هلڻ لڳو. اسڪول ۽ سندس گهر جي وچ ۾ قومي شاهراهه هئي، جتي هر وقت گاڏين جي رش هوندي

هئي. امڙ سڀني ٻارن کي سختي سان جھلي ڇڏيو هو ته ڪوبه ٻار روڊ ڪراس نه ڪندو. پر اهي روڊ مٿان ٺهيل پل پار ڪندا. هاڻي سنجيش جي اڳيان ٻه ڳالهون هيون، يا ته هو اڌ ميل پنڌ ڪري اتي ٺهيل پل پار ڪري اسڪول دير سان پهچي يا وري گاڏين کي بيهڻ جو اشارو ڪندي جلدي روڊ ڪراس ڪري وٺي.

هن گهٻرائيندي ٻيو رستو اختيار ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ۽ هٿ سان اشارو ڪندي، گاڏين وچان گذرندو اچي روڊ جي وچ تي بيٺو. هن کي اڃا اڌ روڊ پار ڪرڻ باقي هو. وڏيون وڏيون ۽ تيز رفتار گاڏيون سندس پٺيان زورن ڪنديون گذرنديون پئي ويون. هاڻي هو گهٻرائجي ويو ۽ کيس خوف محسوس ٿيڻ لڳو. هو سمجهي ويو ته ڪانس وڏي غلطي ٿي آهي. پر هاڻي سوچڻ لڳو ته ڇا ڪري؟ ٻنهي پاسي گاڏين جي اچ وڃ جاري آهي. ”قاسم کان پوءِ ڦٽڪڻ ڪهڙو“ واري صورتحال ڏسي هو روڊ پار ڪرڻ لاءِ اڳتي وڌيو جيئن ئي ٻه ٽي وڪون اڳتي هليو ته هڪ تيز رفتار موٽر سائيڪل پاڻ ڏانهن ايندي ڏنائين. سنجيش پاڻ بچائڻ لاءِ گهڙي ٿي ڊوڙ پاتي ۽ اسڪوٽر واري جي پريور روڪڻ باوجود گاڏي اچي سنجيش کي لڳي ۽ هوزمين تي ڪري پيو ۽ بيهوش ٿي ويو.

جڏهن سندس اکيون کليون ته پاڻ کي اسپتال ۾ ڏنائين. ڊاڪٽر صاحب ان کي هوش ۾ ايندو ڏسي سندس مٿي تي هٿ ڦيريو ۽ پيار مان چوڻ لڳو: ”پتا تنهنجي

قسمت سٺي هئي جو تون بچي وٺين. تنهنجا ڌڪ هلڪا آهن، پر توکي ايئن رستو پار نه ڪرڻ گهرجي ها.“ سنجيش شرم مان ڪنڌ کڻي هيٺ ڪيو ۽ چوڻ لڳو: ”ڊاڪٽر صاحب! مون کي اسڪول کي دير پئي ٿي سو مون سوچيو ته جلدي روڊ پار ڪري ٿو وٺان جيئن اسڪول ٽائيم تي پهچي سگهان.“

ايتري ۾ سندس هيڊ ماسٽر صاحب ۽ اخلاقيات جو استاد موهن لال صاحب به اچي ڪمري ۾ گڏ ٿيا. موهن لال صاحب کيس چيو: ”سنجيش پٽ! اوهان کي ياد نه آهي ته پاڻ گذريل هفتي ڇا پڙهيو هو. هر ملڪ جي حڪومت پنهنجي شهرين جي حفاظت لاءِ قانون جوڙيندي آهي. انهن قانونن جي پابندي ڪرڻ اسان سڀني تي لازم آهي. جيڪڏهن سڀ ماڻهو قانونن کي ڇڏي پنهنجي پنهنجي مرضي واري زندگي گذاريندا ته سماج ۾ لا قانونيت جنم وٺندي ۽ دنيا جو هر مذهب لاقانونيت کي سخت ناپسند ڪري ٿو. پنهنجي مڃيندڙن کي هڪ اجتماعي زندگي گذارڻ جي سکيا ڏئي ٿو. مذهب اسان کي سڀڪاري ٿو ته قانون جو احترام ڪريو ۽ ان جي پابندي ڪريو. رستي پار ڪرڻ جا به ڪجهه قانون آهن. رستو صرف پل يا زيبرا ڪراسنگ وٽان پار ڪرڻ گهرجي. سنجيش کي ڏاڍو افسوس ٿيو ته گذريل هفتي جيڪو سبق پڙهايو ويو هو، هن ان کي غور سان چو نه ٻڌو.

هيڊ ماسٽر صاحب اڳتي وڌندي چيو: ”پٽ! ڪجهه سوچ ڪر. جيڪڏهن توکي ڪجهه ٿي پوي ها ته تنهنجي امڙ جو ڇا حال ٿئي ها؟ اها ويڇاري ڏاڍو پريشان ٿئي ها. ڇا اوهان چاهيون ٿا ته اوهان جي امڙ پريشان رهي؟“

سنجيش نهڪار ۾ مٿو لوڏيندي چيو: ”جي نه، سائين!“

هيڊ ماسٽر صاحب چيو: ”ڇڱوئيڪ آهي. هاڻي پنهنجي امڙ کان معافي وٺ“ ايتري ۾ ان جي ماءُ اسپتال جي ڪمري اندر داخل ٿي، سندس اکين مان لڙڪ وهي رهيا هئا. سنجيش پنهنجي امڙ کي وڃي پاڪر پاتو ۽ ڪانٽنس پنهنجي غلطيءَ جي معافي ورتي ۽ چيائين: ”اما! مون کي هاڻي خبر پئجي وئي ته قانون جي پابندي ڪرڻ جو ضروري آهي. جيڪڏهن اسان ائين نه ڪنداسين ته اسان جو پنهنجو نقصان ٿيندو. قانون ان لاءِ ٺاهيا آهن ته جيئن اسان جون حياتيون محفوظ رهن. اڄ کان پوءِ آءٌ هميشه قانون جي پابندي ڪندس. سڀئي ماڻهو سنجيش جي ڳالهه ٻڌي مڙڪڻ لڳا ۽ ماءُ کيس پيار ڪرڻ لڳي.

سبق جو خلاصو

سنجيش اسڪول کي دير ٿيڻ ۽ ڊڙڪا ملڻ جي ڊپ کان پل تان هلڻ بدران جلدِي جلدِي روڊ پار ڪرڻ لڳو. پر وڃ رستي تي پهچندي، کيس احساس ٿيو ته هن کان وڏي غلطي ٿي آهي، پر هاڻي هو پنڌ تي نه پئي موٽي سگهيو. هو اڃا ٿورو اڳتي وڌيو ته هڪ موٽر سائيڪل سوار کيس اچي ٽڪر هڻي ڪڍيو. جنهن سبب هو بيهوش ٿي اسپتال پهتو. اسپتال ۾ گهروارا ۽ استاد سندس عيادت لاءِ پهتا ۽ کيس سمجهايا ته زندگيءَ جي حفاظت لاءِ قانون تي هلڻ ضروري آهي. سنجيش کي پنهنجي غلطيءَ جو احساس ٿيو.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٽين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) سنجيش جلدِي اسڪول پهچڻ لاءِ ڪهڙو طريقو اختيار ڪيو؟
- (2) موهن لال صاحب قانون جي پابندي بابت ڇا ٻڌايو؟
- (3) سنجيش پنهنجي ماءُ کان ڇا جي معافي ورتي؟

ب_ هيٺيان خال ڀريو:

- (1) سنجيش کي _____ جو ٽڪر لڳو.
- (2) اسپتال ۾ عيادت لاءِ هيڊ ماستر سان گڏ _____ جو استاد به آيو.
- (3) قانون تي نه هلڻ سان سماج ۾ _____ جنم وٺندي.
- (4) رستو صرف _____ ۽ _____ وٽان پار ڪرڻ گهرجي.
- (5) قانون ان لاءِ ٺاهيا ويندا آهن ته جيئن اسان جون حياتيون _____ رهن.

ج۔ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) سنجيش جي ماءُ اسپتال ۾ ايندي ئي کيس ڌڙڪا ڏيڻ شروع ڪيا.		
(2) هر مذهب لاءِ قانونيت پسند ڪري ٿو.		
(3) سنجيش پنهنجي ماءُ کان معافي ورتي.		
(4) سنجيش سگنل بند هجڻ وقت رستو پار ڪيو.		
(5) اخلاقيات جي استاد، سنجيش کي قانون جي پابندي ڪرڻ بابت سمجهايو.		

لُفٽ	
لفظ	معنيٰ
ٻه پاسورڊ قاسم کان پوءِ ڦٽڪڻ ڪهڙو	اهڙو روڊ جنهن تي اچڻ ۽ وڃڻ لاءِ نشان هجي اها هڪ چوڻي آهي، ته جڏهن ماڻهو ڪنهن مصيبيت ۾ هجي ته اتان نڪرڻ جي ڪوشش ضرور ڪري

وقت جي پابندي

ماءُ: ”رجني ڌيءَ! جلدي تيار ٿي

وٺ. اسان کي ائين بجي مسز
خالد جي پٽ جي مڱڻي ۾
شريڪ ٿيڻو آهي.“

رجني: ”پر امان! اسان جنهن سماج ۾

رهون ٿا، اتي ته هر تقريب مقرر
وقت کان ٻه ڪلاڪ پوءِ شروع

ٿيندي آهي!! اوهان کي ايتري جلدي چو آهي؟“

ماءُ: ”ها، ڌيءَ! پر مسز خالد وقت جي وڏي پابند آهي.“

رجني: ”امان! اڄڪلهه ڪير ٿو وقت جي پابندي ڪري؟ منهنجي هڪ ساهيڙي پئي

چيو ته اسين هر پروگرام ۾ دير سان پهچندا آهيون، هونءَ به اسان جي سماج ۾
دير ڪرڻ اسٽيٽس سيمبل بڻجي چڪو آهي. امان! هن مون کي اهو به ٻڌايو ته
دير ڪرڻ جا ٻه فائدا آهن:

1_ ٻئي ماڻهو کي خبر پوي ته اوهين ڪيڏي مصروف ترين شخصيت آهيو.

2_ ٻئي تي ٿورو جٽائڻ جو موقعو ملي ٿو ته اسان اوهان جي محبت ۾
پنهنجي قيمتي وقت مان وقت ڪڍي آيا آهيون.“

ماءُ: ”رجني ڌيءَ! تنهنجي ساهيڙيءَ جي اها سوچ صحيح ناهي. ان کي وقت جي

پابندي جي ضرورت ۽ اهميت ڪنهن سمجهائي نه هوندي. اسان جي سماج ۾
گهڻن ماڻهن جي سوچ تنهنجي ساهيڙيءَ جهڙي آهي، پر اهڙي سوچ پيدا ڪرڻ
وارا به اسان جهڙا انسان ٿي آهن.“

رجني: ”امان! اهو ڪيئن؟“

ماءُ: ”تو کي خبر آهي ته مسز خالد وقت جي ڪيتري پابند آهي. تقريب هميشه مقرر

وقت تي شروع ۽ مقرر وقت تي ختم ڪندي آهي. جيڪي ماڻهو دير سان
پهچندا آهن، انهن کي نه صرف شرمندگي پلٽي پوندي آهي، پر ڪائونسل وقت جي

پابندي ڪرڻ جي فائدين تي ليڪچر بہ ٻڌڻو پوندو آهي. مسز خالد جو چوڻ آهي ته اسان جي سماجي زندگيءَ ۾ وقت جي پابندي کي وڏي اهميت حاصل آهي. هنن سماجي پروگرامن جي رونق مهمانن سان آهي، ڪجهه مهمانن جي دير ڪرڻ، انهن ماڻهن لاءِ تڪليف جو سبب بڻجندي آهي، جيڪي وقت جا پابند هوندا آهن. ٻيو هر ڪنهن کي دير ڪرڻ جي عادت پوندي اسان جا ڪوڙ سارا سماجي مسئلا وقت جي پابندي نه ڪرڻ جو سبب آهن. مثال طور: تقريب جي دير سان شروع ٿيڻ ۽ دير سان ختم ٿيڻ سان اڳئين ڏينهن جو ڪاروهنوار درهم برهم ٿيو وڃي. هر ماڻهو جي زندگيءَ جا معمولات مختلف آهن. ڪڏهن ته ڪي ماڻهو اوهان جي محبت ۾ پنهنجا ضروري ڪم ڪار ڦٽا ڪري وقت ڪڍندا آهن، تنهنڪري ميزبان جو به فرض بڻجي ٿو ته هو به پنهنجي تقريب ۾ سندن قرب جو آڌرڀاءُ ڪندي انهن جي قيمتي وقت جو قدر ۽ درست استعمال ڪري.“

ماءُ: ”رجني ڏيءَ! مسز خالد جي ڳالهين مون تي اهڙو اثر ڪيو جو مون هاڻي سمجهي ورتو آهي ته جيڪڏهن سماج ۾ وقت جي پابندي واري تبديليءَ جي شروعات هر ڪو پنهنجي گهر کان ڪندو ته تمام جلدي سماج ۾ وقت تي ٿيندڙ تقريبن جو انگ وڌي ويندو.“

رجني: ”امان! واقعي اوهان ته ڪارائتي ڳالهه ڪئي آهي. اٽ وڃڻ ۾ اڃا پورو ڪلاڪ پيو آهي، اسين وقت تي پهچي سگهون ٿيون.“

ماءُ: ”ها ڏيءَ! وقت جي قدر جي سڃاڻپ اها چاڀي آهي، جيڪا سماج جي ڪيترن ئي مسئلن جو حل کولي ٿي.“

رجني: ”جي امان! اڄ ئي آءُ پنهنجي دوستن کي ٻڌائينديس ته وقت جي پابندي ڇو ضروري آهي ۽ ان جا ڪهڙا فائدا آهن؟“

سبق جو خلاصو

مسز خالد وٽ مڱڻيءَ جي تقريب ۾ وڃڻ لاءِ رجنيءَ جي ماءُ ان کي جلدي تيار ٿيڻ لاءِ چيو. جواب ۾ رجنيءَ کيس چيو ته ان جي ساهيڙي چوندي آهي ته پروگرام هميشه دير سان شروع ٿيندا آهن، ان ڪري دير سان وڃڻ گهرجي. رجنيءَ جي ماءُ کيس

سمجهايو ته ڏيڻ وقت ڏاڍو قيمتي آهي. ان ڪري مسز خالد وقت جي وڏي پابند آهي. جيڪي مهمان وقت تي پهچندا آهن، هو انهن جو قدر ڪندي آهي. هو تقريب پنهنجي وقت تي شروع ڪندي آهي ۽ وقت تي ئي ختم ڪندي آهي. رجنيءَ جي ماءُ جي ڳالهين هن جي مٿان اثر ڪيو ۽ هن به وقت جي اهميت ۽ فائدين کي سمجهي ورتو.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) رجنيءَ جي ساهيڙيءَ دير ڪرڻ جا ڪهڙا فائدا ٻڌايا؟
- (2) اسان جي سماجي زندگيءَ ۾ وقت جي پابنديءَ جي ڪيتري اهميت آهي؟
- (3) ڪنهن سماجي تقريب ۾ دير ڪرڻ سان ڪهڙا مسئلا پيدا ٿيندا؟

ب_ هيٺيان خال ڀريو:

- (1) اسان جي سماج اندر تقريب ۾ دير سان پهچڻ ڪن ماڻهن وٽ _____ آهي.
- (2) اسان جي سماج ۾ _____ وڏي اهميت آهي.
- (3) وقت جي پابندي واري تبديليءَ جي شروعات هر ماڻهو پنهنجي _____ کان ڪري
- (4) _____ اسان جي سماج جي ڪيترن ئي مسئلن جو خاتمو ڪري سگهي ٿي.
- (5) سماجي پروگرامن جي رونق _____ سان آهي.

ج۔ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) هر پروگرام ۾ وقت جي پابندي ڪرڻ گهرجي.		
(2) ميزبان جو فرض آهي ته هو مهمانن جي وقت جو قدر ڪري.		
(3) تقريب دير سان ختم ٿيندي ته زندگيءَ جو ڪاروهنوار متاثر ٿيندو.		
(4) وقت جي پابندي اسان جا مسئلا وڌائي ٿي.		
(5) تقريب ۾ وقت جي پابنديءَ جي ذميداري مهمانن بدران ميزبانن تي هوندي آهي.		

لُغت	
لفظ	معنيٰ
اسٽيٽس سيمبل ٿورو جٽائڻ ڪار وهنوار ڪارائتي	وڌ گهراڻي يا وڏي مرتبي جي علامت احسان، چڱائي ڪري ٻڌائڻ روزاني ڪرڻ وارا ڪم ڪم واري

ملاقات ڪرڻ جا آداب

انسان هن سماج جو هڪ فرد آهي. هو اڪيلو نه ٿو رهي سگهي، اهوئي سبب آهي، جو انسان آڳاٽي دور کان قبيلن ۽ ڪٽنبن جي صورت ۾ رهندو پيو اچي. قبيلن ۽ ڪٽنب گڏجي سماج جوڙين ٿا.

سماج ۾ رهندي اوهان کي مختلف ماڻهن سان ملڻ جلڻ جو موقعو ملندو آهي. مثال طور: ڪنهن پروگرام ۾ شرڪت ڪرڻ يا ڪنهن عبادتگاه ۾

وڃڻ سان ڪوڙ ماڻهن سان ملاقات ٿي ويندي آهي. مطلب ته زندگيءَ ۾ ڪوڙ سارا اهڙا موقعا ملندا آهن، جو ماڻهو هڪ ٻئي سان ملندو آهي. ان وقت ڪڏهن ايئن به ٿيندو آهي ته ماڻهو پنهنجي رويي ۽ خيال مطابق ٻين ماڻهن بابت هڪ غلط تاثر ذهن ۾ ويهاري ڇڏيندو آهي. ڪڏهن ڪڏهن ته اهو غلط تاثر پهرئين ملاقات سان ئي ذهن تي نمودار ٿيندو آهي ۽ هميشه قائم رهندو آهي.

اسان مان ڪوبه ائين نه چاهيندو ته ماڻهن ۾ ان بابت ڪو غلط تاثر قائم ٿي وڃي. تنهن ڪري ملاقات ڪرڻ کان اڳ ڪجهه ڳالهين کي ذهن ۾ رکڻ گهرجي:

1_ جڏهن اوهين ڪيڏانهن به وڃي رهيا هجو ته ذهني سکون ۽ هميشه سٺي موڊ سان روانا ٿيو.

2_ هميشه مٿ ڪندڙ چهره سان اندر داخل ٿيو.

3_ تقريب جي مناسبت سان ڪانه ڪا سوکڙي گڏ ڪئي ويندا ڪريو. ضروري ناهي ته اها ڪا مهانگي شيءِ هجي، پر پنهنجي کيسي ۽ ميزبان جي انداز کي ڏسي ڪا عمدہ شيءِ وٺي وڃو.

4_ تقريب ۾ موجود هر ماڻهو سان به ڪندڙ منهن سان ملو.

- 5_ جڏهن دوستن عزيزن سان ڪچهري ۾ ويهو ته گهڻو نه ڳالهايو. ٻين کي به ڳالهائڻ جو موقعو ڏجي. ياد رکڻ! مالڪ حقيقي اوهان کي ٻڌڻ لاءِ به ڪن ۽ ڳالهائڻ لاءِ هڪ زبان ڏني آهي. ان ڪري ٻڌجي گهڻو ۽ ڳالهائجي گهٽ.
- 6_ جڏهن گهڻن ماڻهن جي ڪچهري هجي ته هڪ ٻئي سان ڪنن ۾ سُس پس نه ڪريو اها خراب عادت آهي.
- 7_ جيڪڏهن ڪا ڳالهه اوهان جي مزاج ۽ طبيعت خلاف هجي ته ان وقت درگذر کان ڪم وٺو.
- 8_ وڇتري لهجي ۾ ڳالهايو نه ايترو آهستي ڳالهايو. جو ڪير ٻڌي نه سگهي ۽ نه ئي وري اهڙي انداز ۾ ڳالهايو جو رڙيون ڪري رهيا هجن.
- 9_ پنهنجي ڪردار ۽ ڳالهين مان ميزبان کي احساس ڏياريو ته اوهين سندس ڏک سک ۾ شريڪ آهيو.
- 10_ تقريب مان واپس ٿيڻ کان پهرئين ميزبان کي اطلاع ڪريو.

سبق جو خلاصو

انسان سماج ۾ اڪيلو نٿو رهي سگهي. ان کي مختلف ماڻهن سان ميل جول ڪرڻي پوي ٿي. ڪنهن پروگرام ڪنهن عبادتگاهه ۾ هڪ ٻئي سان ماڻهوءَ جي ملاقات ٿيو وڃي. جيڪڏهن پهرين ملاقات ۾ سنو تاثر قائم رهيو ته ماڻهو اوهان کي سٺن لفظن ۾ ياد ڪندا. ٻين تي پنهنجو سنو تاثر ويهارڻ لاءِ مُرڪنڌڙ چهري سان ملاقات ڪجي. تقريب ۾ پاڻ وڌيڪ ڳالهائڻ بدران ٻين کي ڳالهائڻ جو موقعو ڏجي. تقريب ۾ سرڀاڻ ڪرڻ کان پاسو ڪجي. واپس ٿيڻ کان اڳ ميزبان کي وڃڻ جو اطلاع ڏجي.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٽين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) ماڻهن تي سنو تاثر ويهارڻ لاءِ ڪهڙين ڳالهين جو خيال رکڻ گهرجي؟
- (2) پهريون تاثر ٿي آخري تاثر هوندو آهي. پنهنجي راءِ ڏيو.
- (3) تقريب ۾ شرڪت ڪرڻ وقت ڪهڙيو رويو اختيار ڪرڻ گهرجي؟

ب_ هيٺيان خال پريو:

- (1) انسان سماج جو هڪ _____ آهي.
- (2) قبيلن ۽ ڪٽنب گڏجي _____ جوڙين ٿا.
- (3) ماڻهن جي وچ ۾ ويهي _____ نه ڪرڻ گهرجي.
- (4) طبيعت جي خلاف ڳالهه ڪي هميشه _____ ڪريو.
- (5) تقريب مان واپس ٿيڻ کان اڳ ميزبان کي _____ ڏجي.

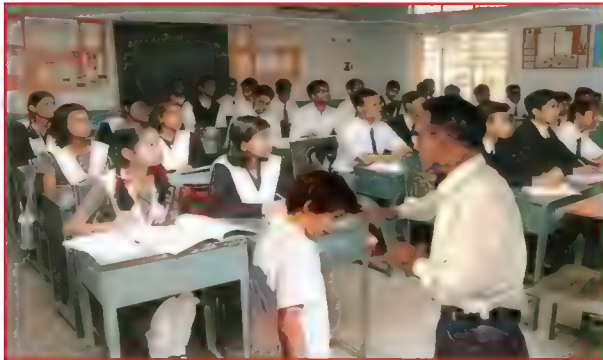
ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

غلط	صحيح	جملو
		(1) اسان کي هر ڪنهن سان خنده پيشاني سان ملڻ گهرجي.
		(2) دوستن سان ڪچهري ۾ گهڻو ڳالهائڻ ۽ ٿورو ٻڌڻ گهرجي.
		(3) هر پروگرام ۾ ذهني سکون سان شرڪت ڪرڻ گهرجي.

لُغت

لفظ	معنيٰ
نمودار	ظاهر ٿيڻ
مُرڪندڙ	مُرڪ وارو ڪِلندڙ
ٻهڪندڙ	خوش مزاج، ڪل مُڪ چهرو
دَرگزر	چڏي ڏيڻ، نظر انداز ڪرڻ
سُوڪڙي	تحفو

سلام دعا جا آداب

استاد جيئن ئي ڪلاس ۾ داخل ٿيو ته سڀ شاگرد ادب مان اٿي بيٺا ۽ سلام ڪيائون. پر پطرس پنهنجي جڳهه تي ويٺو رهيو. اهو سندس روزاني جو معمول هو. استاد صاحب پنهنجو پيرڊ پورو ڪري پطرس کي استاف روم ۾ گهرايو

استاد: ”پطرس ڇا ڳالهه آهي؟ پٽ! تون پريشان پيو ڏسجين؟“

پطرس: ”جي نه، سر! آءٌ پريشان ناهيان.“

استاد: ”پوءِ منهنجي ڪلاس ۾ اچڻ وقت تون اٿي نه بينين؟“

پطرس: ”سر! اهو مون کي اُتي بيهڻ ۽ وري ويهڻ غير ضروري لڳندو آهي. تنهن ڪري آءٌ ائين ڪرڻ کان بچندو آهيان.“

استاد: ”پٽ! استاد جي ادب ۾ بيهڻ ۽ سلام ڪرڻ سٺي ڳالهه آهي ۽ اها بااخلاق هجڻ جي نشاني آهي.“

پطرس: ”با اخلاق ٿيڻ مان ڪهڙو فائدو؟“

استاد: ”پٽ! ڏس نه! هن سماج ۾ رهڻ لاءِ هر ماڻهوءَ کي اخلاقي طور سٺين عادت ۽ سٺي طور طريقي وارو ٿيڻو پوي ٿو. انهن مان سلام دعا جا آداب به آهن. جيڪڏهن تون انهن آدابن کان ناواقف هوندين ته ماڻهو نه صرف توتي تنقيد ڪندا، پر تنهنجي والدين لاءِ به سوچيندا ته انهن تنهنجي سٺي تربيت ناهي ڪئي.“

پطرس شرم مان پنهنجو ڪنڌ هيٺ ڪيو ۽ سوچڻ لڳو ته آءٌ گهر ۾ به ڪنهن کي سلام ناهيان ڪندو ۽ ڪڏهن ته بار بار چوڻ باوجود ڄاڻي پڄمي سلام ناهيان ڪندو. استاد صاحب ڏٺو ته پطرس کي سندس غلطي جو احساس ٿيو آهي، ته ان کي وڌيڪ چوڻ لڳو:

”ڏس پت! تون جڏهن ڪنهن وڏي کي سلام ڪندو آهين ته مطلب تون ان لاءِ سلامتي پيو چاهين. بدلي ۾ هو توکي مُر ڪندي ڪيتريون ئي دعائون ڏئي ڇڏيندو آهي. تنهن ڪري سلام ڪرڻ رائيگان نه ويو پر ان جي بدران توکي ڪيتريون ئي دعائون مليون. ان جو هڪ ٻيو فائدو هيءُ به ٿيندو جيڪڏهن توکي ڪڏهن ڪنهن وڏي جي مدد جي ضرورت پئجي وئي ته هو تنهنجي مدد خوشيءَ سان ڪندو ڇاڪاڻ ته هو توکي هڪ با ادب ڇوڪرو سمجهندڙ هوندو. ان کان سواءِ جڏهن تنهنجي غير موجودگيءَ ۾ تنهنجو ذڪر ٿيندو ته ماڻهو توکي سٺن لفظن سان ياد ڪندا ۽ تنهنجي باري ۾ سٺا لفظ ٻڌندا ته انهن وٽ تنهنجو سٺو تاثر قائم ٿيندو. ڪجهه سوچ ته ڪر! وڏن کي سلام ڪرڻ سان ڪيترا سارا فائدا حاصل ٿين ٿا. پطرس: ”سر! اوهان جي وڏي مهرباني، آءٌ جنهن ڳالهه کي غير ضروري سمجهندو هئس، اوهان ان جا سڀئي لڪل فائدا مون کي ٻڌائي ڇڏيا، هاڻي آءٌ ڪڏهن به ائين نه ڪندس.“

سبق جو خلاصو

پطرس جو استاد جڏهن ڪلاس ۾ داخل ٿيو ته هو پنهنجي استاد جي ادب ۾ اُٿي نه بيٺو. استاد کيس استاف روم ۾ گهرائي ان جو سبب پڇيو ۽ کيس سمجهايو ته اسان کي سلام دعا جي آداب جو خيال رکڻ گهرجي. ائين نه ڪرڻ سان اسان جي والدين تي آڱر ڪجندي ته انهن پنهنجن ٻارن جي سٺي تربيت ناهي ڪئي. سلام دعا ڪرڻ سان وڏڙن جون ڪوڙ ساريون دعائون ملنديون ۽ ماڻهو اوهان کي سٺن لفظن ۾ ياد ڪندا.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٽين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) سلام ڪرڻ جا ڪهڙا فائدا آهن؟
 - (2) استاد، پطرس کي سلام نه ڪرڻ تي ڇا سمجهايو؟
 - (3) وڏڙن کي سلام ڪيو وڃي ته اهي ڪيئن محسوس ڪندا آهن؟
- پنهنجن لفظن ۾ بيان ڪريو.

ب۔ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

- (1) اخلاقي طور سنئين عادتُن ۽ طور طريقُن مان _____ جا آداب به آهن.
- (2) وڏڙن کي سلام ڪرڻ سان _____ ملن ٿيون.
- (3) سلام دعا نه ڪرڻ سان ماڻهو _____ جي تربيت تي آڱر کڻن ٿا.

ج۔ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

غلط	صحيح	جملو
		(1) سلام دعا ڪرڻ سان با ادب هجڻ جو ثبوت ملي ٿو.
		(2) وڏڙن کي سلام ڪرڻ سان اوهان کي سماج ۾ شرمندو ٿيڻو پوي ٿو.
		(3) وڏڙن جون دعائون خوشيءَ جو احساس ڏيارين ٿيون.

لُغت	
لفظ	معنيٰ
معمول طور طريقا رائيگان	اهڙو ڪم جيڪو روزانه ڪيو وڃي ريٽون، رسمون آجايو بيڪار

وڌن جواب

هڪ هاريءَ کي چار پٽ هئا، جن مان وڏا ٽئي محنتي ۽ فرمانبردار هئا، جڏهن ته سڀني مان ننڍو گهڻو لاڏ ڪوڏ جي ڪري نثر ۽ نافرمان ٿي پيو هو. هن کي ننڍي وڏي جي ڪا سڃاڻپ ڪانه هئي. ڳوٺ جي وڏڙن کي ته ڇڏيو هو پنهنجي ماءُ پيءُ جي به عزت ڪين ڪندو هو. سڀني ڀائر ڪائٽس ڊڄندا هئا ۽ سندس والدين ان خلاف روز روز جي شڪايتن مان تنگ اچي چڪا هئا.

هڪ ڏينهن هواسڪول وڃي رهيو هو. رستي ۾ جڏهن ٻيرن جي جمڳي وٽان گذريو ته اوچتو هڪ ڪنڊو سندس پير ۾ چپي پيو. هن کان رڙ نڪري وئي، دانهن ڪندي هو تڪليف سبب هيٺ ويهي رهيو ۽ ڪنڊو ڪڍڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. گهڻي ڪوشش ڪرڻ ڪري ڪنڊو ٽٽي پيو ۽ سندس پير مان رت وهڻ لڳو. پر تڪليف گهٽجڻ جو نالو ئي نه پئي ورتو. هو هر ايندڙ ويندڙ ماڻهوءَ کي مدد لاءِ سڏيندو رهيو پر ڪنهن به سندس مدد نه پئي ڪئي ۽ نه ئي وري ڪو ڪائٽس روئڻ جو سبب پڇي پيو. ڇو ته هو ڳوٺ جو ناپسنديدہ ٻار هو. نيٺ ساڻو ٿي روئڻ لڳو. اتفاق سان اتان هڪ پوڙهو اچي لانگهائو ٿيو. هن ٻار کي روئندو ڏسي سندس پير سان اچي پڇيو:

”پٽ! ڇا ڳالهه آهي، تون هتي ڇو پيو روئين؟ اسڪول نه ويو آهين ڇا؟“

ڇوڪري جواب ڏنو:

”ڏاڏا! مون کي پير ۾ ڪنڊو لڳو آهي. جنهن سبب مون کي ڏاڍي تڪليف آهي. پر ڪير به منهنجي مدد نه ٿو ڪري.“

پوڙهو شخص سندس ڀرسان ويهي رهيو ۽ سندس پير مان ڪنڊو ڪڍي ورتائين پوءِ
کيس چوڻ لڳو:

”پٽ! ڪير به تنهنجي مدد ان جي ڪري نه ٿو ڪري جو سڀ
توکان ناراض آهن، تون وڏن جو چيو ناهين مڃيندو ۽ انهن کي
پريشان ڪندو رهندو آهين. تنهنجو اهو رويو انهن کي ايئن
تڪليف ڏئي ٿو جيئن توکي هن ڪنڊي تڪليف ڏني آهي.“
ٻار شرمساري کان ڪنڌ کڻي هيٺ ڪيو. ڏاڏي پوڙهي کيس وڌيڪ چيو:
”ڏس پٽ! زندگيءَ ۾ وڏن جو ادب بيحد ضروري آهي. وڏن جو
سات، انهن جو دعائون، همدرديون، پيار ۽ چانو اسان لاءِ هر
مصيبت ۽ تڪليف ۾ ڍال جو ڪم ڪن ٿا. جنهن وٽ اها ڍال نه
هوندي، اهو تو وانگر اڪيلو ۽ پريشان هوندو. هاڻي تون جلدي
گهر وڃين ان زخم تي پتي رک.“

ائين چئي ڏاڏو پوڙهو هليو ويو.

چوڪري گهر پهچي جڏهن هلڻ جهڙو ٿيو ته ڳوٺ جي ننڍي وڏي کان وڃي
معافي ورتي. ان کي احساس ٿي ويو هو ته سندس رويي مان ٻين کي ڪيتري نه تڪليف
پهتي هوندي، ان ڏينهن کان سندس ڪوڙ ۽ خراب مزاجي واريون بريون عادتون ختم ٿي
ويون ۽ هر ڪنهن سان مرڪندڙ چهره سان ملڻ لڳو ۽ وڏن جو ادب ڪرڻ لڳو.

سبق جو خلاصو

هاريءَ جو ننڍو پٽ لاڏلو هئڻ سبب نافرمان بڻجي پيو هو. هر ڪو ان مان
بيزار هو. هڪ ڏينهن رستي ويندي هن کي پير ۾ ڪنڊو چڀي پيو. جنهن ڪري کيس
سخت تڪليف رسي. هن هر ايندڙ ويندڙ کي مدد لاءِ چيو پر ڪنهن به ان جي مدد نه
ڪئي. نيٺ ڏکئي گهڙيءَ ۾ هڪ پير مرد ان جي مدد ڪري ڪنڊو ڪڍيو ۽ هن کي
سمجهايو ته وڏن جي ادب جي وڏي اهميت آهي. انهن جون همدرديون ۽ دعائون
مصيبتن جي خلاف ڍال جو ڪم ڏين ٿيون. پير مرد جي ڳالهين چوڪري تي اثر ڪيو ۽
ان ڏينهن کان اهو بادب ٿي پيو.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٿين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) وڏن جو ادب ڇو ضروري آهي؟
- (2) وڏن جي ادب ڪرڻ مان ڪهڙا فائدا حاصل ٿين ٿا؟
- (3) هاري جي ننڍي ۽ لاڏلي پٽ کي بي ادبيءَ جو ڪهڙو نقصان ٿيو؟

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

- (1) وڏن جو دعائون ۽ پيار اسان لاءِ مصيبتن ۾ _____ جو ڪم ٿا ڪن.
- (2) هاريءَ جون ننڍو پٽ لاڏ ڪوڏ جي ڪري _____ ۽ _____ ٿي پيو هو.
- (3) هاري جا ٽئي وڏا پٽ _____ هئا.
- (4) بهتر زندگي لاءِ _____ تمام ضروري آهي.
- (5) نافرمان ٻار جو روپو هر هڪ جي دل ۾ _____ وانگر چيندو آهي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) هاري جون ننڍو پٽ نثر ۽ نافرمان هو.		
(2) ڏاڏي پوڙهي چوڪري کي چيو ته وڏن جو ادب نه ڪرڻ گهرجي.		
(3) وڏن جون دعائون اسان لاءِ ڍال جو ڪم ڪن ٿيون.		
(4) ڏاڏي جي سمجھائڻ سان چوڪرو بد مزاج ۽ ڪاوڙيل ٿي پيو.		
(5) چوڪري گهر اچي هر ننڍي وڏي کي ميaron ڏنيون.		

لُغت	
لفظ	معني
ننر	نافرمان، ضدي
سائو ٿيڻ	ٽڪجڻ
جهڳٽو	هڪ هنڌ گهڻن وٽن جو مڇلو/ گهڻو تعداد
شرمساري	لڄ، حياءُ، ڦڪائي
پير مرد	پوڙهو ماڻهو
ڍال	جنگي اوزار، جنهن سان تلوار جو وار روڪيو ويندو آهي.

شموليت جا آداب

جيئن ئي اخلاقيات جو استاد صاحب ڪلاس ۾ داخل ٿيو ته شاگرد ادب مان اٿي بيٺا. استاد صاحب کين ويهڻ لاءِ چيو ۽ پوءِ انهن کي ٻڌايو ته ايندڙ هفتي سينٽ ميري اسڪول ۾ راندين جا مقابلا آهن. ڪرڪيٽ، رسو چڪڙ، پوري واري ريس، شاعريءَ جو مقابلو ۽ ٻيا ذهني آزمائش جا مقابلا ٿيندا. اوهان مان ڪير ڪير ان مقابلي ۾ حصو وٺندو؟ مقابلي جي شوقين ٻارن خوشيءَ مان هٿ مٿي ڪيا. وري استاد صاحب چيو ته: هاڻي اهي ٻار هٿ مٿي ڪن جيڪي راند ۾ حصو نه وٺندا پر ٽيم سان گڏ هلڻ چاهين ٿا. هاڻي ڪجهه ٻين پر ٿورن ٻارن هٿ مٿي ڪيا.

استاد صاحب خوش ٿي چوڻ لڳو: ”ٺيڪ آ ٻارو، پر هڪ ڳالهه ياد رکجو ته اتي ڪيترن ئي اسڪولن جا ٻار ايندا، تنهن ڪري اوهين اهڙي نموني راندين ۾ شريڪ تجو جيئن سٺا ٻار نظر اچو.

ڊيوڊ هٿ مٿي ڪيو ته استاد صاحب چيو: ”ڊيوڊ پٽ! اوهان ڪجهه پڇڻ چاهيو ٿا؟“

ڊيوڊ: ”جي سر! آءٌ پڇڻ چاهيان ٿو ته اتي اسان کي ڪهڙين ڪهڙين ڳالهين جو خيال رکڻو پوندو.“

استاد: ”ڪجهه اهم ڳالهون هي آهن جن جو اوهان کي خيال رکڻ گهرجي“:

1. جنهن مقابلي ۾ اوهين اڪيلي طور شريڪ ٿيو ٿا، ان ۾ اوهان کي پريور محنت

- ڪرڻ گهرجي، مثال طور: پوري واري ريس، ان ۾ اوهان جي ڪير به مدد نه ڪندو. اوهان کي اڪيلي سر مقابلو ڪڻو پوندو.
2. جيڪڏهن ڪنهن ٽيم ۾ اوهان گڏيل مقابلو ڪيو پيا ته اتي اوهان کي هڪ جان ٿي مقابلو ڪرڻ گهرجي. جيئن: رسي چڪڻ جو مقابلو. هاڻي جيڪڏهن ٽيم جا ڪجهه رانديگر زور لڳائيندا ۽ باقي پيا سستي ڪندا ته مقابلو هارجي ويندا.
3. جڏهن ٽيم ۾ گڏجي ڪيڏو آهي ته پوءِ ضروري آهي ته دوستائو ۽ نرميءَ وارو ماحول هجي هڪ ٻئي کي ڌڪو ڏيڻ ۽ تنگ ڏيئي ڪيرائڻ جهڙيون حرڪتون نه ڪرڻ گهرجن.
4. جيڪڏهن شعر و شاعريءَ جو مقابلو آهي ته ان ۾ جنهن کي پهريان شعرياد اچي اهو ٻڌائڻ شروع ڪري. پيو ان کي ڪٿي پاڻ ٻڌائڻ نه لڳي. ان سان ٻئي جي دل آزاري ٿيندي ۽ هر ڪنهن کي موقعو ڏيڻ گهرجي.
5. راند ڪيڏندي اوهان کي جيڪڏهن محسوس ٿئي ته آءُ بهتر راند نه پيو ڪيڏان ته ڪو بهانو ڪري ٽيم کي نه ڇڏڻ گهرجي. ڇو ته ان سان پيا ساٿي سست ٿي پوندا ۽ ان جو حل اهو ته ناهي جو راند اڌ ۾ ڇڏي هليو وڃي. راند جو هڪ اصول ياد رکو ته: ”جيتري مشق، اوتري ڪاميابي“.
6. راندين ۾ پنهنجي ساٿين کان سواءِ ٻي ٽيم جي رانديگرن سان به سٺي نموني پيش اچجي. هو اسان جي ٽيم جا حريف ضرور آهن، پر دشمن ناهن.
7. ڪٽڻ، هارائڻ راند جو ڪم آهي. ڪڏهن به هارجڻ سان ماڻهو دل ۾ نه ڪري، بلڪ پنهنجي ڪمزورين کي نوٽ ڪري، پُر عزم ٿي ايندڙ مقابلي جي پرپور تياري ڪري.

سبق جو خلاصو

ڪلاس ۾ استاد صاحب شاگردن کي راندين جي مقابلي جو اطلاع ڏنو ۽ ٻارن انهن ۾ پرپور شرڪت ڪرڻ جو ارادو ڏيکاريو. ٻارن استاد صاحب کان پڇيو ته راندين جي مقابلن دوران ڪهڙين ڳالهين جو خيال رکڻ ضروري آهي، جيئن انهن کي اپنائتي هو سٺا ٻار بڻجن. استاد صاحب کين سمجهايو ته گڏجي ڪيڏڻ، محنت ڪرڻ، مخالف ٽيم سان خوشدلي ۽ نرميءَ سان پيش اچڻ، ڪنهن جي دل آزاري نه ڪرڻ، آخر تائين ٽيم جو ساٿ ڏيڻ، ناڪاميءَ تي افسوس نه ڪرڻ، وڌيڪ محنت ڪرڻ تي زور ڏيڻ. اهي اهڙيون خوبيون آهن، جيڪي اوهان کي سنوراندیگر بڻجڻ ۾ مدد ڪنديون.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٽين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) راندين جي مقابلي جو ٻڌي ٻارن ڪهڙو رد عمل ظاهر ڪيو؟
- (2) استاد صاحب راندين ۾ شموليت جا ڪهڙا آداب بيان ڪيا؟
- (3) راندين ۾ هارجي پوڻ تي ڪهڙو رويو اختيار ڪرڻ گهرجي؟
پنهنجي لفظن ۾ بيان ڪريو.

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

- (1) راند کٽڻ لاءِ هر رانديگر کي _____ ڪرڻ گهرجي.
- (2) ٽيم جي سڀني رانديگرن کي _____ ٿي ڪيڏڻ گهرجي.
- (3) مخالف ٽيم جي رانديگرن سان _____ پيش اچڻ گهرجي.

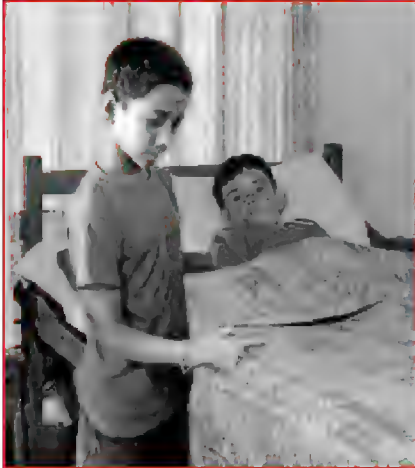
ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) مخالف ٽيم اسان جي مدد مقابل هوندي آهي دشمن نه.		
(2) راند هارجڻ تي ضرور بدلو وٺڻ گهرجي.		
(3) مشق ڪرڻ سان راند ۾ بهتري ناهي ايندي.		

لُغت

لفظ	معني
هڪ جان ٿيڻ	متحد ٿيڻ، گڏجي ڪوشش ڪرڻ
دل آڙاري	دل ڏڪوڻڻ
حريف	مد مقابل، مخالف
دل ۾ نه ڪرڻ	افسوس نه ڪرڻ
عزم	پڪو ارادو

بیمار جي عیادت

راجيش جيئن اسڪول کان واپس آيو
ته زور زور سان ماءُ کي سڏڻ لڳو: ”امان! امان...!
اوهين ڪٿي آهيو؟“

ماءُ رڌڻي مان کيس ورندي ڏني: ”ڇا
ڳالهه آ راجيش پٽ! چوپيو رڙيون ڪرين“!!؟

راجيش: ”امان! اڄ منهنجي دوست محمد علي
جي طبيعت اوچتو خراب ٿي پئي هئي!“
ماءُ: ”ڇو؟ ڇا ٿيو هو ان کي؟“

راجيش: ”امان! ان کي پيٽ ۾ ڏاڍو سور پيو هو هو

پنهنجون چنگهون به سڏيون نه پئي ڪري سگهيو. استاد صاحب ان کي پيٽ
جي سور جي دوا به ڏني، پر ان ڪوبه اثر نه ڪيو. پوءِ هيد ماستر محمد علي جي
والدين کي گهرائي کيس اسپتال موڪلي ڇڏيو.“

ماءُ: ”پوءِ ڇا ٿيو؟“

راجيش: ”امان پوءِ اسين پنهنجي پڙهائيءَ ۾ مصروف ٿي وياسين.“

ماءُ: ”پٽ! شام جو پنهنجي دوست جي عيادت ڪرڻ لاءِ تون ضرور وڃجانءِ.“

راجيش: ”پر امان! شام جو ته منهنجي ڪيڏڻ جو وقت آهي.“

ماءُ: ”راجيش پٽ! توکي خبر ناهي ته مريض جي عيادت ڪرڻ وڏي ثواب جو ڪم

آهي، ان ڪري پنهنجي راند جي قرباني ڏئي دوست جي طبيعت ڀڄڻ وڃجانءِ!“

راجيش: ”پلا ٻڌاءِ بيمار کان ڀڄڻ جو ڪيترو ثواب ملندو“!!؟

ماءُ: ”مريض جي عيادت ڪرڻ عبادت آهي. هن سماج ۾ اسين سڀ هڪ زنجير

جيان هڪ ٻئي سان جڪڙيل آهيون. هڪ ٻئي جي خيال رکڻ، ڏک سک ۾ هڪ

ٻئي جي ساٿ ڏيڻ ۽ بيماري ۾ عيادت ڪرڻ سان اسين پاڻ ۾ مضبوط ٿيون ٿا.

راجيش: ”امان! پر مريض کي اسان جي عيادت مان ڪهڙو فائدو ملندو. اهو ٿيڪ ته

ڊاڪٽر جي دوا سان ٿيندو؟“

ماء:

”پٽ! توهان جا دوست، مائٽ ۽ پاڙيسري اوهان جي ڏک سک جا ساٿي هوندا آهن. اهڙي وقت ۾ اسين هڪ ٻئي جي همدرديءَ جي اميد رکندا آهيون. جڏهن توهان ڪنهن مريض جي طبيعت ڀڄڻ لاءِ هلي ويندا آهيو ته نفسياتي طور اهو خوشيءَ جي احساس ۾ پاڻ کي بهتر محسوس ڪندو آهي. ياد رک ته عيادت ڪرڻ سان اسين مريض کي هڪ جذباتي سهارو ڏئي رهيا هوندا آهيون. ان سھاري جي ڪري هو پنهنجي بيماريءَ سان مهاڏو اٽڪائڻ جي پاڻ ۾ قوت محسوس ڪرڻ لڳندو آهي.“

راجيش:

”ٽيڪ آ امان! آءٌ شام ضرور پنهنجي دوست جي طبيعت ڀڄڻ ويندس.“

ماء:

”شاباس پٽ! پر اتي ڪجهه ڳالهين جو خيال ضرور رکجانءِ.“

راجيش:

”جي ها امان، اهي ڪهڙيون ڳالهيون آهن؟“

ماء:

”عيادت ڪرڻ وقت هنن ڳالهين کي ڌيان ۾ رکڻ گهرجي:

1. مريض جي ڀرسان وڏي آواز سان ڳالهائڻ کان پرهيز ڪرڻ گهرجي.
2. عيادت ڪندڙ کي مريض جو حوصلو وڌائڻ گهرجي ۽ کيس تسلي ڏجي ته سندس بيماري ڪجهه به ناهي. هو جلدي ٽيڪ ٿي ويندو.
3. جيڪڏهن خبر هجي ته ان کي ڪا وڏي بيماري آهي ته ان جي سامهون ان بيماريءَ جو ذڪر نه ڪجي.
4. مريض وٽ گهڻو نه ترسڻ گهرجي، متان ان جي آرام ۾ خلل پوي.
5. عيادت لاءِ وڃڻ وقت ڪجهه ميوا يا گل پاڻ سان کڻي وڃڻ گهرجن. پر جيڪڏهن اهي نه ملي نه سگهن ته به ماڻهو طبع پرسي ڪرڻ کان نه ڪيپائي.

سبق جو خلاصو

راجيش اسڪول کان واپس ٿيندي پنهنجي ماءُ کي ٻڌايو ته سندس دوست جي اسڪول ۾ طبيعت خراب ٿي پئي هئي، ان ڪري کيس اسپتال داخل ڪرايو ويو. راجيش کي سندس ماءُ چيو ته توکي پنهنجي دوست جي طبع پرسيءَ لاءِ ان وٽ ضرور وڃڻ گهرجي، ڇاڪاڻ ته ان سان بيمار کي تسلي ۽ توهان کي ثواب ملندو. ياد رکجي ته عيادت ڪرڻ مهل مريض جي آرام جو خيال رکجي ۽ ان سان ڏاڍيان نه ڳالهائڻ گهرجي.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٽين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) مريض جي عيادت ڪرڻ چو ضروري آهي؟
- (2) عيادت ڪرڻ وقت ڪهڙين ڳالهين جو خيال رکڻ گهرجي؟

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

- (1) بيماري ۾ طبع پرسي ڪرڻ _____ کي مضبوط ڪري ٿي.
- (2) عيادت ڪرڻ وقت اسين مريض کي هڪ _____ سهارو ڏيون ٿا.
- (3) عيادت ڪندڙ کي مريض جو _____ وڌائڻ گهرجي.
- (4) مريض جي پير سان ڪنهن به قسم جو _____ نه ڪرڻ گهرجي.
- (5) مريض جي عيادت ڪرڻ _____ وانگر آهي.

ج_ هيٺين جملن جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) اسين سڀ سماج ۾ هڪ زنجير وانگر جڙيل آهيون.		
(2) مريضن کي هڪ جذباتي سھاري جي ضرورت هوندي آهي.		
(3) مريضن جي پير سان ويهي سندس هيٺائيءَ تي گفتگو ڪجي.		
(4) مريضن جي پير سان عيادت ڪندڙن جو وڏو هجوم ٿيڻ گهرجي.		
(5) مريض جي پير سان وڏي آواز ۾ نه ڳالهائڻ گهرجي.		

لُغت

لفظ	معني
عيادت	طبع پرسي ڪرڻ، طبيعت معلوم ڪرڻ
مهاڏواڻڪائڻ	مقابلو ڪرڻ
خلل	رڪاوٽ

شخصيتون

اٺين ڪلاس جا ٻار استاد موهن لال جو ڏاڍي بيچينيءَ سان انتظار ڪري رهيا هئا. هو جيئن ئي ڪلاس ۾ داخل ٿيو ته سڀئي ٻار اٿي بيٺا ۽ خوشي ۾ کيس ڏاڍيان سلام ڪيائون. موهن لال صاحب ٻارن جو مطلب ۽ خوشي سمجھي ورتي هئي، ان ڪري کين ويهڻ جو اشارو ڪندي چوڻ لڳو:

”ٻارو! مون اوهان سان وعدو ڪيو هو ته هن هفتي اوهان کي دنيا جي ڪجهه عظيم هستين جو تعارف ٻڌائيندس!“
”جي سر...“ سڀني ٻارن هڪ آواز ۾ جواب ڏنو.
موهن لال صاحب: ”تہ ٺيڪ آهي ٻارو! اسين اوهان سان جن چئن شخصيتن جو تعارف پيا ڪرايون، اهي آهن:

1. **ميران ٻائي** 2. **مُقدّس اگستين** 3. **ابن مسڪويه** 4. **ابراھام لنڪن**.

سڀ کان اڳ اسين ميران ٻائي بابت ڳالھائينداسين.

ميران پاڻي

ٻارو! پندرهنين صدي ۾ هندوستان جي صوفي شاعرن هڪ تحريڪ شروع ڪئي، جنهن کي ”پڳتي تحريڪ“ چئجي ٿو. ان تنظيم جو مقصد هندوستان جي عوام کي روحانيت ڏانهن مائل ڪرڻ ۽ اهو سمجھائڻ هو ته پڳوان انسانن کان فاصلو نه ٿو رکي، پر انهن سان محبت ڪري ٿو ۽ سندن زندگيءَ جو حصو بڻجي وڃي ٿو. ان تحريڪ ريتن رسمن بدران عقيدت ۽ مالڪ حقيقيءَ جي عشق تي گھڻو زور ڏنو.

ميران پاڻي سورھين صدي ۾ هندومت جي هڪ مشهور شاعره ۽ ان پڳتي تحريڪ جي سرگرم رڪن هئي. پاڻ جوڌپور جي راجا رتن سنگھ جي ڌيءَ هئي. سندس پيدائش 1503ع (1503AD) ۾ راجستان جي ضلع ڪڙڪي جي چوڪڙي ڳوٺ ۾ ٿي. هوءَ والدين جي اڪيلي اولاد هئي. ننڍپڻ ۾ ئي سندس والده کيس جدائي جو غم ڏئي وئي هئي. ان جي شادي سندس مرضيءَ خلاف اوڌي پور جي راجڪمار پوج راج سان ٿي. پوج راج هڪ جنگ ۾ زخمي ٿي پيو ۽ زخم ان لاءِ مهلڪ ثابت ٿيو، جنهن ۾ سندس انتقال ٿي ويو.

ميران پاڻي پڳوان ڪرشن جي پڳتي هئي، ان ڪري هر وقت سندس عبادت ۾ مصروف رهندي هئي. مندر ۾ وڃي ڪرشن جي مورتِي اڳيان سڀني زائرين جي سامهون ڳائيندي نچندي هئي. شاهي خاندان پنهنجي بي عزتي سمجهندي کيس ايئن ڪرڻ کان روڪڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ هڪ روايت مطابق کيس زهر به ڏنو ويو، پر ان تي ڪوبه اثر نه ٿيو. نيٺ هوءَ محل ڇڏي، دوارڪا ۽ برنڊابن جي مندرن ۾ گھمندي ۽ پڇن ڳائيندي رهي.

ان دوران پاڻ سنت شرومني راماند جي شاگرد پڳت روي داس صاحب چمار جي مُريدپاڻي ٿي ۽ تلسي داس سان به خط ڪتابت جاري رکيائين. سندس وفات جو سال

1583ع ٻڌايو وڃي ٿو. روايت مطابق ميران ٻائي ڪرشن جي جنهن مورتيءَ جي پرستار هئي، ان کي ”رنچوڙ“ چوندا آهن. هڪ ڏينهن پاڻ نهايت خشوع خضوع سان پوڄا ۾ مصروف هئي ته مورتي ڦاٽي پئي ۽ پاڻ ان اندر سمائجي وئي. ميران ٻائي جا ٻچن ميناڄ ۽ سادگي ۾ مشهور آهن. انهن ۾ اهڙي جذبات نگاري ۽ ڪامل عشق جي اپٽار صوفي شاعرن جي اثر سبب آهي. سندس شاعري جذبات پري شاعري آهي سندس هڪ هندي قطعي جو ترجمو هن ريت آهي:

نند لال يعني ڀڳوان ڪرشن! منهنجي اکين ۾ اچي وس.
صورت تنهنجي سهڻي من مهڻي ۽ اکيون ڪيڏيون نه وڌيون آهن!
مٿي تي مور سندو تاج، هيري جي والي ۽ پيشانيءَ ۾ ڳاڙهو تلڪ آ
منهنجو ڀڳوان سٺن ماڻهن جي حفاظت ۽ پنهنجن ڀڳتن سان پيار ڪندو آهي.

ميران ٻائي جي ٻچنن ۾ وڏي تاثير هئي، جو دل جي تارن کي وڃي ڇهندا هئا. سندس لفظن ۾ درد ۽ جادو ڀريل هو. تنهنڪري ماڻهو کيس ديوين وانگر پوڄيندا هئا. سندس چار ڪتاب مشهور آهن.

1. نرسين جي ڪاماترا 2. گيت گووند تيڪا 3. راگ گوون ۽ 4. راڳ سورٺ
سڪ مذهب جي گرو گوڀند سنگهه جي 1693 ۾ صوفي شاعري جو ڪتاب
”پرير امبودپوتي“ مرتب ڪيو هو. ميران ٻائي کي اهو اعزاز حاصل آهي ته سندس ڪلام ان ڪتاب ۾ موجود آهي، تنهن ڪري کيس هندومت سان گڏ سڪ مت ۾ به وڏي عزت ۽ احترام سان ڏٺو وڃي ٿو.

سبق جو خلاصو

ميران ٻائي راجا رتن سنگهه جي اڪيلي ڌيءَ هئي. ننڍي هوندي سندس ماءُ انتقال ڪري وئي. سندس شادي اوڏي پور جي راجڪمار پوڄ راج سان ٿي. پاڻ ڪرشن ڀڳوان جي ڀڳتن هئي ۽ ان جي مورتيءَ اڳيان ماڻهن جي سامهون نچندي هئي، جنهن ڪري سندس خاندان وارن پنهنجي بي عزتي سمجهندي، ان مٿان وڏا ظلم ڪيا. نيٺ هوءَ محل ڇڏي، مندرن ۾ اچي رهڻ لڳي ۽ سنت شرومني رامنندجي جي شاگرد ڀڳت روي داس صاحب ڄمار جي شاگردي اختيار ڪئي. ميران ٻائي جا ٻچن

سادگي ۽ ميناج ۾ سرس هئا ۽ انهن ۾ صوفي اثر جي جملڪ هئي. گروگونند جي ڪتاب ”پرير امبوڌپوٽي“ ۾ به سندس ڪلام شامل آهي. تنهنڪري سڪ مذهب ۾ سندس وڏي شهرت ٿي.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) ميران ٻائي جي حالات زندگي تي مختصر نوٽ لکو.
- (2) ميران ٻائي جي پڄڻن ۾ ڪهڙيون خاصيتون آهن؟
- (3) ميران ٻائي جي تصنيف مان ڪن ٻن ڪتابن جا نالا ٻڌايو؟

ب_ هيٺين جملن ۾ مناسب لفظن سان ڀريو:

- (1) ميران ٻائي _____ جي پڳتي هئي.
- (2) پاڻ رمانند جي شاگرد _____ جي مردياڻي ٿي.
- (3) پاڻ جيڪو ڪامل عشق جو انداز اپنايائين سو _____ جي اثر جي ڪري هو.
- (4) سندس ڪلام جو نمونو گروگونند جي ڪتاب _____ ۾ پڻ آهي.
- (5) پاڻ ڪرشن جي جنهن مورتي کي پوڄيندي هئي سا _____ نالي سان مشهور آهي.

ج۔ هيٺيان جملا پڙهي ان جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☒ جو نشان لڳايو:

غلط	صحيح	جملا
		(1) ميران پاڻي راجڪمار پوڄ راج جي ڌيءَ هئي.
		(2) ميران پاڻي تلسي داس جي مريدياڻي ٿي.
		(3) ڀڳتي تحريڪ رسمن بدران عقيدت ۽ مالڪ حقيقيءَ جي عشق تي زور ڏنو.
		(4) ميران پاڻيءَ جون مشهور تصنيفون ڏه آهن.
		(5) ميران پاڻي محل ڇڏي دوارڪا ۽ پرندابن جي مندرن ڏانهن هلي وئي.

د: جيڪڏهن اوهان وٽ انٽرنيٽ جي سهولت موجود آهي ته ميران پاڻي جي تصوير ۽ ان جي ڪجهه شاعري ڳولهيو.

ه: ستين ڪلاس ۾ اوهين حضرت رابع بصري جا حالات پڙهي چڪا آهيو. پنهنجي ڪاپي ۾ ٻه خانا ٺاهي، رابع بصري ۽ ميران پاڻي جي حالات زندگي بابت تقابلي جائزو پيش ڪريو.

لُغَت	
لفظ	معني
رسم	اهو ڪم جيڪو مذهب يا رواج جو حصو سمجهي
مُهَلڪ	ڪيو وڃي
زائر (ج) زائرين	هلاڪ ڪندڙ
رنچوڙ	زيارت ڪرڻ وارا
خشوع خضوع	هڪ مورتي جو نالو
	عاجزيءَ ۽ شوق سان عبادت ڪرڻ

مُقَدَّس اگستين

اخلاقيات جو استاد موهن لال ڪلاس ۾ مُرڪندي داخل ٿيو ۽ ٻارن کي ويهڻ لاءِ اشارو ڪرڻ کان بعد چوڻ لڳو:

”ٻارو! عيسائيت ۾ مقدسين اهي هستيون آهن، جن جي عبادتگذاري ۽ پاڪيزه زندگي عام ماڻهن کان تمام برتر هوندي آهي. اهي مالڪ حقيقيءَ جا مُقَرَّب ۽ مُقَدَّس ٻانها هوندا آهن. ”مُقَدَّسين“ ”مُقَدَّس“ جو جمع آهي، جيڪو ”قُدس“ مان نڪتل آهي، جنهن جي معنيٰ آهي ”پاڪ“ تنهن ڪري اهو پاڪ هستين لاءِ استعمال ٿيندو آهي.

اڄ اسان اوهان کي جنهن عظيم شخصيت جي زندگيءَ جا حالات ٻڌائينداسين، اهو مُقَدَّس اگستين آهي، جنهن بابت مشهور آهي ته پاڻ دنيا جي ذهين ترين ماڻهن مان هو.

مقدس اگستين موجوده الجيريا جي ويجهو هڪ جڳهه تاگاسٽي Tagaste ۾ 13 نومبر 354ع ۾ پيدا ٿيو. سندس ماءُ پنهنجي دور جي وڏي وليه هئي.

سندس ماءُ هن جي عيسائي تعليم مطابق پرورش ڪئي، پر سندس ذهن ۾ مذهب بابت ڪجهه اهڙا سوال پيدا ٿيا، جن جي ڪري

هو ڪجهه وقت مسيحي دين کان پري رهيو. سندس اهو وقت اٽلي جي شهر ميلان ۾ گذريو. سندس ماءُ سمورو وقت هن لاءِ روئي دعائون ڪندي رهي ته مالڪ حقيقي هن کي ٻيهر سنئين واٽ تي آڻي. پنهنجي ان دور ۾ پاڻ اڪثر مُقَدَّس امبروز جا خطبا ٻڌندو هو. جيئن اهو فيصلو ڪري سگهي ته کيس مسيحيت ۾ رهڻو آهي يا نه. اٽلي ۾ رهائش دوران مقدس امبروز جي خطبن هن جي زندگيءَ ۾ انقلاب پيدا ڪري ڇڏيو. هن مسيحيت کي ڇڏي ڏنو، ڇو ته سندس خيال مطابق هو پاڪيزه زندگي نه ٿو گذاري سگهي، پر پاڻ مڃي

رهيو هو ته مسيحيت سچو مذهب آهي.
هڪ ڏينهن هن ٻڌو ته ٻه شخص مقدس انٿوني جا حالات زندگي پڙهي
مسيحيت ۾ داخل ٿي ويا آهن، جيڪي ڪي عالم نه، پر عام ماڻهو هئا. مقدس اگستين
انهن جي ڳالهه ٻڌي پنهنجي دوست اليپوبس کي چيو:

”اسين ڇا پيا ڪريون؟ اڻ پڙهيل ماڻهو زوريءَ جنت جا وارث پيا
ٿين ۽ پاڻ کي ڏس ته علم هوندي به ايترا ڪمزور جو گناهن واري
زندگي نه ٿا ڇڏي سگهون. افسوس! آهي اسان جي حال تي“
غمگين دل سان پاڻ اڪيلائي ۾ هليو ويو ۽ مالڪ حقيقي کي سڏيندي چيائين:
”آخر ڪيستائين اي منهنجا مالڪ! آخر اڃا تائين، آئون
پنهنجي هن زندگي کي خير آباد چو نه ٿو ڪريان؟
ان وقت غيب مان هڪ ٻار جو آواز آيو:

”هي وٺ! هن کي پڙه.“

پاڻ سمجهي ويو ته اهو مالڪ حقيقي طرفان آواز هو ۽ مالڪ حقيقيءَ جو
حڪم آهي ته بائبل کولي اهو پڙه جيڪو مالڪ حقيقي چاهي ٿو. پاڻ جڏهن بائبل کي
کوليائين ته رومين ڏانهن لکيل پولوس رسول جو خط سندس سامهون هو. مالڪ حقيقي جو
ڪلام هو ته:

”جهڙي ريت ڏينهن جو دستور آهي ته اوهين شائستگي سان هلو
نه ڪي رقص و سرود ۽ نشي بازي سان، نه زنا ڪاري ۽ شهوت
پرستي سان ۽ نه جهڳڙي ۽ حسد سان، بلڪ خداوند يسوع مسيح
کي پهري وٺو ۽ جسماني خواهشن لاءِ تدبيرون نه ڪريو.“

(باب 13 آيات 13-14)

سندس اندر ۾ سچائي جي تلاش ته اڳ ئي هئي، تنهن ڪري هنن آيتن کيس
جهنجهوڙي وڌو. هن پنهنجو پاڻ مالڪ حقيقيءَ جي حوالي ڪيو ۽ هڪ نئين زندگي
جي شروعات ڪيائين. پاڻ بپتسم کان پوءِ هڪ چرچ ۾ لڳي ويو. اڳتي هلي
کيس پشپ چونڊيو ويو. پاڻ هڪ مسيحي مصنف به هو. ڪيٿولڪ چرچ ۾ اگستين

جماعت سندس نالي ڏانهن منسوب آهي. سندس وفات کان پوءِ سندس مثالي زندگي کي مد نظر رکي چرچ کيس ”مقدس“ جو لقب عطا ڪيو. سندس ڪمري جي پٽ تي وڏن اکرن ۾ هي عبارت اڪريل هئي:

”هتي ڪنهن جي برائي نه ٿي ڪئي وڃي“

مقدس اگستين جي تعليم:

1. اڻ ڏٺي شيءِ تي ڀروسو ڪرڻ جو نالو ايمان آهي ۽ ان جو اجر اهو آهي ته جنهن شيءِ تي ڀروسو رکو ٿا اهو اوهان جي حق ۾ هوندو.
 2. جيڪڏهن وڏا ڪم ڪرڻ چاهيو ٿا ته شروعات ننڍن ڪمن کان ڪريو.
 3. جيتري اوهان جي اندر محبت وڌندي، اوتري خوبصورتي وڌندي، ڇو ته محبت روح جي خوبصورتي آهي.
 4. دنيا هڪ ڪتاب وانگر آهي، تنهنڪري جيڪي ماڻهو سفر نه ٿا انهن هن ڪتاب جو رڳو هڪ پنو پڙهيو آهي.
 5. ڪجهه سوچيو ته مالڪ حقيقي اوهان کي ڇا نه ڏنو آهي؟ ان مان پنهنجي ضرورت پوري ڪري، باقي ٻين ضرورتمندن جي حوالي ڪيو.
- مقدس اگستين ماڻهن جي عقيدن سڌارڻ تي زور ڏنو ۽ پاڻ نهايت سادي زندگي گذاريائين. گڏوگڏ غريبن جي گهڻي مدد ڪيائين ۽ مسيحييت جو پيغام ڏور ڏور تائين عام ڪيائين. پنهنجي آخري گهڙين تائين افسوس مان چوندو هو: ”اي مالڪ حقيقي! افسوس جو مون پنهنجو ڪيترو ئي وقت توکان جدا گذاريو.“ ان جي اڙالي لاءِ پنهنجي بقايا پوري زندگي مالڪ حقيقي جي محبت ۽ ماڻهن کي ان جي تلقين ڪرڻ ۾ گذاريائين، جيئن اهي به مالڪ حقيقي جي ويجهن ٿين.
- 28 آگسٽ 430 تي الجيريا جي ”هپو“ نالي هنڌ تي پاڻ هميشه لاءِ مقدسين سان وڃي آرامي ٿيو. مسيحييت ۾ هر سال 28 آگسٽ جي ڏهاڙي ”مقدس اگستين جو ڏهاڙو“ ملهائيندا آهن.

سبق جو خلاصو

مقدس اگستين موجوده الجيريا ويجهو هڪ هنڌ ”تاگاسٽي“ ۾ پيدا ٿيو. سندس ماءُ هن جي تربيت عيسائي مذهب مطابق ڪئي هئي، پر ڪجهه سوالن جا جواب نه ملڻ سبب هو مسيحيت مان مطمئن نه ٿيو ۽ مسيحيت ڇڏي ڏنائين. هڪ ڏينهن کيس خبر ملي ته ٻه اڻڙهيل ماڻهو مقدس انتوني جي زندگيءَ جا حالات پڙهي، مسيحيت قبول ڪري چڪا آهن. ان تي هو ڏاڍو پشيمان ٿيو ۽ چوڻ لڳو ته اڻڙهيل ماڻهو به مالڪ حقيقيءَ جي بادشاهيءَ ۾ پهچي ويا ۽ علم هوندي به اسين ان کان ٻاهر آهيون. پاڻ پشيمان ٿيندي دعا گهريائين ته مالڪ حقيقيءَ طرفان کيس بائيبل مقدس مان روميون 13 باب جي آيت نمبر 13 کان 14 تائين پڙهڻ جي خوشخبري ملي. انهن آيتن سندس زندگي بدلائي ڇڏي ۽ پاڻ بپتسما وٺڻ کان پوءِ پنهنجو پاڻ کي چرچ جي خدمت لاءِ وقف ڪري ڇڏيائين، جتان کيس ”مقدس“ جو لقب مليو. 28 آگسٽ 430ع تي الجيريا ۾ ”هيو“ نالي جڳهه تي سندس وفات ٿي. انهيءَ ڪري ڪجهه ماڻهو کيس ”سينٽ اگستين هيو“ به سڏين.

شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) مقدس اگستين پنهنجي ابتدائي زندگي ڪيئن گذاري؟ مختصر بيان ڪيو.
- (2) مسيحي تعليم مطابق تربيت باوجود مقدس اگستين مسيحيت کان ڇو دور رهيو؟
- (3) مقدس اگستين جي مذهبي زندگيءَ ۾ تبديلي ڪڏهن ۽ ڪيئن آئي؟

ب۔ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

- (1) مقدس اگستين الجيريا ڀرسان _____ جڳهه تي پيدا ٿيو.
- (2) ٻه اڻ پڙهيل ماڻهو مقدس _____ جا حالات زندگي ٻڌي عيسائي ٿيا.
- (3) مقدس اگستين جي دوست جونالو _____ هو.
- (4) روميون ڏانهن لکيل _____ جي خط سندس مذهبي زندگي ۾ تبديلي آندي.
- (5) چرچ مقدس اگستين کي ڪارڪردگيءَ جي بدلي ۾ کيس _____ جو لقب عطا ڪيو.

ج۔ هيٺيان جملا پڙهي ان جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

غلط	صحيح	جملا
		(1) مسيحيت ۾ هر سال 28 آگسٽ تي مقدس اگستين جو ڏهاڙو ملهايو ويندو آهي.
		(2) مقدس اگستين مشهور مسيحي مصنف هو.
		(3) مقدس اگستين جي ماءُ سندس تربيت مسيحي تعليم مطابق نه ڪئي هئي.
		(4) مذهبي دوري سبب اگستين مقدس ائٿوني جا خطبا ٻڌڻ لڳو هو.
		(5) ڪيٿولڪ چرچ ۾ هڪ جماعت اگستين جي نالي سان موجود آهي.

د: مقدس اگستين جون چند دعائون گڏ ڪري پنهنجي ڪاپي ۾ لڳايو.

ه: مقدس اگستين بابت هڪ خوبصورت ويڊيو Catholic Heroes نالي چينل تي ڏنل آهي. ٻارن لاءِ ان جي لنڪ ڏجي ٿي، جيئن هو ويڊيو ڏسي ڪلاس ۾ ان تي ڳالهه ٻوله ڪن.

www.youtube.com/watch?v=F5lD_X3QwIQ&list=PLyyhQB0CPbRNJEbh_kvUym9UFcuOVVi8PV

لُغت	
لفظ	معني
برتر	مٿاهون، بلند مقام وارو
مُقَدَّس	پاڪ
مُقَرَّب	مالڪ حقيقي جي ويجهو
پاڪيزه	گناهن کان پاڪ
خير باد ڪرڻ	ترڪ ڪرڻ / ڇڏي ڏيڻ

ابن مسڪويه

ٻار ڪلاس ۾ بي چيني سان انتظار ۾ هئا ته موهن لال استاد اچي ڪلاس ۾ مُرڪندي پهتو ۽ پڇيائين:

”جي ٻارو! اڄ پاڻ ڪهڙي شخصيت بابت پڙهنداسين؟“
سڀني ٻارن هڪ آواز ۾ جواب ڏنو: ”سرا! ابن مسڪويه جي باري ۾!!“

استاد صاحب: شاباس ٻارو! ابن مسڪويه جو پورو نالو ”ابو علي احمد بن محمد بن يعقوب مسڪويه“ هو. پاڻ سال 932ع ۾ ايران جي شهر ”ري“ ۾ پيدا ٿيو. پاڻ ابن سينا ۽ البيروني جو همعصر هو. ابن مسڪويه جي حالات زندگي بابت تمام مختصر معلومات ملي ٿي. پاڻ مشهور اديب، مؤرخ، فلسفي ۽ شاعر هو. سندس بيان آهي ته هو مشهور مفسر ۽ تاريخدان ابن جرير طبريءَ جو شاگرد آهي.

ابن مسڪويه تاريخ تي هڪ شاندار ڪتاب ”تجارب الامر“ لکيو جنهن کي طوفان

نوح کان شروع ڪري 931ع تي ختم ڪيائين. سندس هڪ ٻيو ڪتاب ”آداب العرب والفرس“ نالي به آهي، جنهن ۾ هن ايراني، عربي، هندي، رومي ۽ مسلمان مصنفن جي ڪتابن مان چونڊ اقوال جمع ڪيا آهن. پاڻ فلسفي، شاعري، تاريخ نگاري علم ڪيميا ۽ علم نباتات سميت ڪيترن ئي علمن تي مهارت رکندو هو. هن مختلف موضوعن تي لڳ ڀڳ ويهه ڪتاب لکيا، پر سندس شهرت جو سبب ”تهذيب الاخلاق“ نالي ڪتاب بڻيو جيڪو سندس اخلاقي فلسفي جو آئينه دار آهي. اسلامي فلسفي جي ميدان ۾ کيس يقيناً اخلاقي فلسفي جو امام قرار ڏئي سگهجي ٿو.

ڪتاب تهذيب الاخلاق:

ابن مسڪويه جا لکيل ڪيترائي ڪتاب آهن، پر سندس مشهور ڪتاب ”تهذيب الاخلاق“ آهي، جنهن جو پورو نالو ”تهذيب الاخلاق و تطهير الاعراق“ آهي. هيءُ ڪتاب اخلاقيات بابت آهي، جنهن ۾ ست باب آهن.

ڪتاب جي پهرئين باب ۾ روح ۽ حڪمت تي بحث ڪيو ويو آهي، باقي بابن ۾ خلق ۽ ان جي ٻن قسمن خير ۽ سعادت ۽ انهن جي فضيلتن تي بحث ٿيل آهي. هي ڪتاب ايترو مشهور ٿيو جو هندوستان، استنبول، قاهره ۽ بيروت مان ڪيترا دفعا ڇپيو آهي، مشهور مسلمان فلسفي نصير الدين طوسي پنهنجي ڪتاب ”اخلاق ناصري“ ۾ ابن مسڪويه جي ”تهذيب الاخلاق“ مان گهڻو فائدو ورتو آهي. ”تهذيب الاخلاق“ کان سواءِ سندس اخلاقيات تي ”الفوز الاڪبر“ ۽ ”ڪتاب السير“ نالي ڪتاب به لکيل آهن.

اخلاقيات ۾ ابن مسڪويه جي تصنيفن کي ڏسي مڃڻو پوندو ته ان موضوع ۾ سندس مرتبوا بن سينا کان به مٿانهون آهي، ان لاءِ اهوئي دليل ڪافي آهي ته نصير الدين طوسي جهڙي عالم ”اخلاق ناصري“ ۾ ”تهذيب الاخلاق“ کي مقدم رکيو آهي.

فلسفي ۾ ابن مسڪويه جيتوڻيڪ ارسطوءَ کان متاثر ۽ الڪندي جو حامي رهيو آهي، ان جي باوجود سندس حيثيت اهڙي مُفڪر جي ناهي، جو فن جي ماهرن جي راءِ کي به جيئن جوتين بيان ڪري. پاڻ تاريخ جو مطالعو هڪ فلسفي ۽ سائنسدان جي نظر سان ڪري ٿو. تنهن ڪري واقعن ۾ دلچسپي وٺڻ بدران انهن جي اسباب ۾ ڌيان ڏئي ٿو. مثال طور: ڪو واقعو ڇو ٿو پيش اچي؟ ڇا ان جهڙو وري پيش اچي سگهي ٿو؟ ان مان اسان کي ڪهڙو سبق سکڻ گهرجي؟

اخلاقيات ۾ ابن مسڪويه جي نظريه سعادت کي به قدر جي نگاه سان ڏٺو وڃي ٿو. سندس مڃڻ آهي ته انسانيت جو معراج اهو آهي ته ماڻهو پاڻ جهڙن انسانن ۾ رهندي انسانيت جو مڪمل نمونو بڻجي وڃي. انسان پنهنجي مدد پاڻ تحت اهڙو سماج جوڙين جتي هو خوش گذاري سگهن.

نثر توڙي نظم اندر ابن مسڪويه پنهنجي فن جي ماهرن ۾ شمار ٿئي ٿو. سندس شگفتہ تحرير سان فلسفي جي زبان کي وسعت ۽ رونق ملي. نثر ۽ نظم ۾ سندس تحريرون جيتوڻيڪ گهڻي تعداد ۾ دستياب ناهن، پر بنا ڪنهن هٻڪ جي چئي سگهجي ٿو ته سندس بيان جو انداز فارابي ۽ ابن سينا کان گهڻو واضح، سهنجو ۽ وڌيڪ مٺو آهي.

سبق جو خلاصو

ابن مسڪويه 932ع تي ايران جي شهر ”ري“ ۾ پيدا ٿيو. پاڻ مشهور اديب، مؤرخ ۽ فلسفي هو. تاريخ بابت سندس ڪتاب ”تجارب الامم“ ۽ اقوال ۾ ”آداب العرب والفرس“ مشهور آهن. انهن کان سواءِ پاڻ ويهه کن ڪتابن جو مصنف هو. سندس سڀ کان وڌيڪ مشهور ڪتاب ”تهذيب الاخلاق“ آهي، جيڪو استنبول، قاهره ۽ بيروت مان ڪيترائي ڀيرا ڇپيو. اخلاقيات بابت سندس ٻيا ٻه ڪتاب ”الفوز الاڪبر“ ۽ ”ڪتاب السير“ به آهن. فلسفي ۾ پاڻ ارسطو ۽ الڪندي کان متاثر هو ۽ تاريخ جو مطالعو پڻ هڪ فلسفي ۽ سائنسدان وانگر ڪندو هو. نظم توڙي نثر ۾ به گهڻي مهارت هئس. سندس سٺي لکت ذريعي فلسفي جي ٻوليءَ کي وسعت ۽ رونق ملي.

شاگردن ۽ شاگرد يا ٿين لاءِ سرگرمي

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) ابن مسڪويه جي حالات زندگي تي نوٽ لکو.
- (2) ابن مسڪويه جي ڪجهه ڪتابن جا نالا ٻڌايو ۽ ڪتاب ”تهذيب الاخلاق“ تي روشني وجهو.
- (3) ابن مسڪويه کي ڪهڙن ڪهڙن علمن ۾ مهارت حاصل هئي.
- (4) ابن مسڪويه تاريخ جو مطالعو هڪ فلسفي ۽ سائنسدان جي نظر سان ڪيو. ان جملي جي پنهنجي لفظن ۾ وضاحت ڪريو.

ب_ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

- (1) ابن مسڪويه مشهور _____ ۽ _____ ابن جرير طبري جو شاگرد هو.
- (2) ڪتاب ”تجارب الامم“ ۾ _____ کان _____ تائين جي دور جو ذڪر آهي.
- (3) پاڻ مختلف موضوعن تي اندازاً _____ ڪتاب لکيائين.

(4) ڪتاب ”تهذيب الاخلاق“ جو پورو نالو _____ آهي.

(5) اخلاقيات ۾ سندس ڪتابن جو جائزو ورتو وڃي ته سندس مرتبو _____ کان به مٿانهون محسوس ٿئي ٿو.

ج۔ هيٺيان جملا پڙهي ان جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

جملو	صحيح	غلط
(1) مسلمان فلسفين ۾ ابن مسڪويه منطق جو امام شمار ٿئي ٿو.		
(2) ابن مسڪويه جو ڪتاب ”آداب العرب والفرس“ اخلاقيات بابت آهي.		
(3) نثر توڙي نظم ۾ ابن مسڪويه جا گهڻائي ڪتاب ملن ٿا.		
(4) ”الفوز الاڪبر“ نصير الدين طوسيءَ جو سڀ کان وڌيڪ مشهور ڪتاب آهي.		
(5) ”ڪتاب السير“ خير، سعادت ۽ انهن جي فضائل ۾ آهي.		

لُغَت	
لفظ	معني
همعصر	هڪ زماني جا ماڻهو
مفسر	قرآني آيتن جي تشريح ڪندڙ
امام	ڪنهن علم ۾ سڀ کان وڌيڪ مهارت رکندڙ
خُلُق ^(ج) اخلاق	عادت، خوبي
خير	نيڪي، ڀلائي
سعادت	خوش قسمتي،
فضيلت ^(ج) فضائل	نيڪ ۽ وڻندڙ عادتون / ڳالهائون
خاطر خواه استفادو	دل گهريو فائدو وٺڻ
شگفتہ	خوش، فرحت ڏيندڙ

ابراھام لنڪن

استاد موهن لال صاحب جيئن ئي ڪلاس ۾ داخل ٿيو ته ٻار سندس احترام ۾ اٿي بيٺا ۽ کيس سلام ڪيائون. استاد صاحب کين ويهڻ لاءِ چيو ۽ ٻڌائڻ شروع ڪيو ته: ”ٻارو! اڄ اسين ابراهام لنڪن جي باري ۾ پڙهنداسين.“ ٻار گڻ ڏٺي ٻڌڻ لڳا. پيارا ٻارو! آمريڪا جي تاريخ ۾ اهڙو دور به گذريو آهي. جڏهن اتان جا گورا ماڻهو ڪارن ماڻهن کي پنهنجو غلام بڻائي رکندا هئا. کين مارڪٽ ڪندا ۽ سخت مشڪل ڪم مفت ۾ ڪرائيندا هئا. ان اونداهي ۽ جهالت واري زماني ۾ آمريڪا جي

ڪينٽڪي رياست ۾ هڪ نهايت غريب شخص ٿامس لنڪن ۽ سندس زال نينسي لنڪن رهندا هئا. 12 فيبروري 1809ع تي کين هڪ چوڪرو ڄائو جنهن نه رڳو ان غلامي جو خاتمو ڪيو پر هو اڳتي هلي آمريڪا جو 16هون صدر به چونڊيو. ان ٻار جو نالو ابراهام هو. سندس والدين غريب هاري هئا. ابراهام اڃان ننڍو ئي هو ته سندس پيءُ کي ڪاروبار ۾ وڏو نقصان پهتو ۽ هو ڏيوالجي ويو. هن ٻار ٻچا ساڻ ڪري ڪينٽڪي رياست ڇڏي، انڊيانا رياست

وڃي وسائي. اتي پهچي هن پنهنجي وڃايل مرتبي ماڻڻ لاءِ وڏا جتن ڪيا. ابراهام جڏهن ٽون ورهن جو ٿيو ته ماءُ جي ڄاڻو کان محروم ٿي ويو. ان وقت سندس وڏي پيٽ ساره ان جي ماءُ وانگر پرورش ڪئي. هو ننڍپڻ کان ئي سلڇڻو ۽ صاف سترو رهڻ جي ڪري عرفيت ۾ ”ديانتدار“ مشهور ٿي ويو.

ابراهم رسمي تعليم تمام ٿوري حاصل ڪئي، پر کيس ڪتابن سان عشق هو ۽ هو سڪڻ جو شوقين هو. هن جيڪي ڪجهه پرايو سو پنهنجي مدد پاڻ تحت ۽ انهن ڪتابن مان پرايو، جيڪي هو مختلف لائبريرين مان آڻيندو هو.

ڪجهه وقت کان پوءِ ابراهام جو خاندان انڊيانا ڇڏي ”الي نوائس“ منتقل ٿي ويو. اهو سندس ٻاراڻو دور هو پر ان دور ۾ به ننڍيون ننڍيون ملازمتون ڪيائين، ڪجهه وقت لاءِ ته ڪهاڙي سان ڪاٺيون وڍي گذر سفر ڪندو هو. جلد ئي هن سياست ۾ حصو ورتو ۽ ريپبلڪ پارٽي جي ٽڪيٽ تي الي نوائس رياست جي قانون ساز اسيمبلي ۾ چونڊجي آيو. ان وقت سندس عمر 25 سال هئي.

سندس ڪاميابي جو اهو سلسلو جاري رهيو ۽ ساڳي ٽڪيٽ تان هو ڪيترائي دفعا ڪامياب ٿيو. ان دوران هن قانون جو امتحان پاس ڪري ورتو. 1845ع ۾ هن قومي قانون ساز اسيمبلي جي چونڊ وڙهي، جنهن کي آمريڪا ۾ ڪانگريس چيو وڃي ٿو. ان ۾ ڪاميابيءَ کان پوءِ ڪجهه عرصو اتي خدمتون سرانجام ڏنائين ۽ وري ٻيهر وڪالت جو پيشو پڻ اختيار ڪيائين. تنهن کان پوءِ هو آمريڪي سينيٽ جي چونڊ وڙهيو جنهن ۾ ڪامياب نه ٿي سگهيو پر چونڊ مهم دوران غلاميءَ جي مخالفت ۾ ڀرپور تقريرون ڪيائين. هڪ دفعي سندس چوڻ هو:

”مون کي قدرت غلامي جي مخالفت لاءِ پيدا ڪيو آهي.
جيڪڏهن غلامي غلط ناهي ته ڪجهه به غلط ناهي. منهنجي
زندگيءَ جو ڪو لمحو اهڙو ناهي گذريو جنهن ۾ مون غلاميءَ
بابت سوچي ان جي مذمت نه ڪئي هجي.“

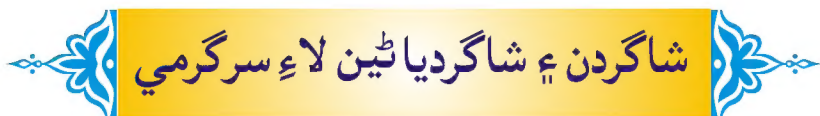
هڪ ٻئي موقعي تي چيائين:

”جيڪي ماڻهو ٻين کي آزادي ڏيڻ کان لنوائين ٿا، انهن کي خود به
آزاد رهڻ جو ڪو حق ناهي. جيڪڏهن مالڪ حقيقي عادل آهي
ته اهڙا ماڻهو ڪڏهن به پنهنجي آزادي برقرار رکي نه سگهندا، ڇو
ته هو سندس مخلوق کي غلام بڻائين ٿا.“

غلاميءَ بابت جڏهن هن جو دليرانو ۽ جارحانو مؤقف ماڻهن تائين پهتو ته سندس شهرت ملڪ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ پکڙجي وئي. ابراهام لنڪن 1860ع ۾

ريپبلڪن پارٽيءَ طرفان صدارتي چونڊ ۾ ڪاميابي ماڻي ۽ ماچ 1861ء ۾ هڪ غريب گهراڻي سان تعلق رکندڙ ٻار پنهنجي محنت ۽ ڪوشش سان آمريڪا جو صدر بڻجي ويو. کيس صدارتي عهدو سنڀاليندي مهينو ئي مس گذريو هو ته 12 اپريل 1861ع تي ڏکڻ ڪيرولينا جي هڪ جڳهه فورت سمٽر ۾ خانہ جنگي شروع ٿي وئي. اها خانہ جنگي چار سال مسلسل جاري رهي. جنهن جو نقصان آمريڪي قوم کي ڇهه لک ماڻهن جي جاني نقصان سان ٿيو ان وقت ابراهام لنڪن کي سخت مخالفت سان منهن ڏيڻو پيو. پر هن پنهنجي حڪمت عملي ۽ دور اندوشيءَ سان وفاق کي متحد رکيو ۽ ان کي تتر ڪين ڏنائين.

پهرئين جنوري 1863ع واري ڏينهن پاڻ هڪ آزاديءَ جو پروانو جاري ڪيائين. ان فرمان جي ڪري وفاق سان سلهاڙيل سمورين رياستن جي غلامن کي آزادي ملي، جيتوڻيڪ ان وقت سڀئي غلام آزاد ڪين ٿيا، پر ان سان آئين جي تيرهين ترميم لاءِ راه هموار ٿي پئي، جنهن سان پوري آمريڪا ۾ غلاميءَ تي پابندي لڳي وئي. ابراهام لنڪن کي بلاشڪ جديد آمريڪا جو هڪ وڏو مصلح قرار ڏئي سگهجي ٿو. 15 اپريل 1865ء تي واشنگٽن ڊي. سي ۾ هڪ شقي القلب شخص کيس قاتلاڻي حملي ۾ ابدي ننڊ سمهاري ڇڏيو.

الف_ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

- (1) ابراهام لنڪن پاڻ کي سياست ۾ ڪيئن مشهور ڪيو؟
- (2) اوهان جي خيال ۾ ابراهام لنڪن جي مقبوليت جو بنيادي سبب ڪهڙو هو؟
- (3) صدر بڻجڻ کانپوءِ ابراهام لنڪن غلاميءَ جو خاتمو ڪيئن آندو؟

ب۔ مناسب لفظن سان هيٺيان خال ڀريو:

- (1) ابراهام جي والده جي وفات کان پوءِ ان جي پالنا سندس _____ ڪئي.
- (2) ابراهام لنڪن پنهنجي عرفيت _____ جي ڪري مشهور ٿي ويو.
- (3) ابراهام لنڪن جو ڪٽنب انڊيانا مان _____ رياست منتقل ٿي ويو.
- (4) سال _____ واري صدارتي چونڊ ۾ ابراهام لنڪن کي ڪاميابي ملي.
- (5) سندس صدارت دوران _____ ۾ خانہ جنگي شروع ٿي.

ج۔ هيٺيان جملا پڙهي ان جي اڳيان صحيح ☒ يا غلط ☐ جو نشان لڳايو:

غلط	صحيح	جملا
		(1) ابراهام لنڪن هڪ واپاريءَ جي گهر ۾ پيدا ٿيو.
		(2) ابراهام لنڪن قومي قانون ساز اسيمبلي ۾ ڪامياب ٿيو.
		(3) ابراهام لنڪن هميشه آزاديءَ خلاف تقريرون ڪندو هو.
		(4) صدارت دوران ابراهام لنڪن "آزاديءَ جو پروانو" جاري ڪيو.
		(5) ابراهام لنڪن جي صدر بڻجڻ کان هڪ مهينو بعد خانہ جنگي شروع ٿي.

د۔ هيٺ هڪ خط ڏجي ٿو جيڪو ابراهام لنڪن پنهنجي پٽ جي استاد ڏانهن لکيو هو. اهو خط پڙهي، ڪلاس ۾ ان بابت گفتگو ڪريو:

قابل احترام استاد صاحب! مون کي پڪ آهي ته منهنجو پٽ اهو سڪي وٺندو ته سڀئي انسان انصاف پرست ناهن هوندا ۽ سڀئي انسان سچا به ڪين هوندا آهن، پر توهان ان کي سيکاريو ته هر بدمعاش جي مقابلي لاءِ هڪ شريف ۽ بهادر شخص به ضرور پيدا ٿيندو آهي. ساڳئي نموني هر لالچي سياستدان جي مقابلي ۾ ڪو هڏڙوڪي ۽ بيغرض رهنما به ضرور پيدا ٿيندو آهي. توهان ان کي سيکاريو ته هر دشمن جي مقابلي ۾ هڪ دوست به هوندو آهي. جيتوڻيڪ اهو سمجهڻ ۾ ڪيس وقت لڳندو. ان کي اهو به ضرور ٻڌايو ته پنهنجي محنت سان ڪمائي هڪ ڊالر انهن پنجن ڊالرن کان وڌيڪ قيمتي آهي جيڪي مفت ۾ ملن. ان کي شڪست برداشت ڪرڻ ۽ ڪاميابي ملهائڻ به سيکاريو. ان کي حسد کان بچڻ ۽ خاموش مڙهه جو راز به ٻڌائجو. ان کي سيکارو ته ظالمن کي هارائڻ تمام آسان آهي. ان کي ڪتابن جي قدر و قيمت کان آگاهه ڪجو. ان کي سمجهايو ته خاموشيءَ سان آسمان ڏانهن اڏرندڙ پکين، سج مان لطف اندوز ٿيندڙ مکين ۽ ساون جبلن مٿان تڙيل گلن جي رازن تي غور ڪري اسڪول ۾ ڪيس سمجهايو ته نقل ڪري پاس ٿيڻ کان، ناپاس ٿيڻ عزت وارو ڪم آهي. ان کي اهو ياد ڪرايو ته انسان کي پنهنجن خيالن تي ڀروسو هجڻ گهرجي، سواءِ ان ڳالهه جي ته ٻيو ڪو ڪيس چوي ته اهو غلط آهي. ان کي ٻڌائي ڇڏيو ته نرم مزاج ۽ سنجيده ماڻهن سان نرمي ۽ سنجيدگي سان هلي ۽ سخت ماڻهن سان سختي سان پيش اچي. منهنجي پٽ کي اها قوت ڏيو ته هو هجور پٺيان نه هلي. ان کي اهو چئو ته هو هر ڪنهن جي ٻڌي، پر ان کي آزمائڻ کان بعد عمل ان ڳالهه تي ڪري، جيڪا سچائي تي پوري لهي. ان کي سيکاريو ته ڏک جي وقت ڪيئن ڪلبو آهي ۽ ڪيس ٻڌايو ته ڳوڙها وهائڻ ۾ ڪو شرم ناهي. ان کي اعتراض ڪندڙ کي ڌڪارڻ ۽ خوشامدين کان خبردار ڪريو. ان کي چئي ڇڏيو ته پنهنجي سگهه ۽ دماغ ڪنهن وڏي ٻولي لڳائيندڙ کي وڪرو ڪرڻ ۾ ڪو حرج ناهي پر پنهنجي دل ۽ روح جي ٻولي لڳائڻ ڪنهن کي نه ڏئي. ان کي سيکاريو ته شور مچائيندڙ هجور ڏانهن ڪن ضرور ڏئي پر جيڪڏهن اهو سمجهي ٿو ته هو حق تي آهي ته سندس مقابلو ڪري.

استاد محترم! ان سان نرميءَ سان ضرور پيش اچجو پر ان جا نخرا نه ڪٽجو

چو ته لوهه ٻٽيءَ مان نڪرڻ کان پوءِ ئي فولاد بڻجندو آهي.

هـ۔ ابراهام لنڪن جون ڪجهه تصويرون گڏ ڪري ڪاپي ۾ لڳايو.

و۔ ابراهام لنڪن جي زندگي تي هڪ مختصر ڪتاب جي لنڪ ڏجي ٿي،
اهو ڪتاب ڪو هڪ شاگرد ڊاؤن لوڊ ڪري اچي ۽ سڀ گڏجي ان کي پڙهن.

<http://www.libgen.io/ads.php?mcl5=7BA583DECFCBA54694CS28FA152AVE32>

لُغت	
لفظ	معني
گن ڏئي ٻڌڻ	غور ۽ ڌيان سان ٻڌڻ
ڏيوالجڻ	ڪاروبار ۾ ايترو نقصان پوڻ جو ڪجهه باقي نه بچي
جارحانه	تيز ۽ حرفتي
مصلح	سڌارو آڻيندڙ
شقي القلب	سخت دل، بدبخت